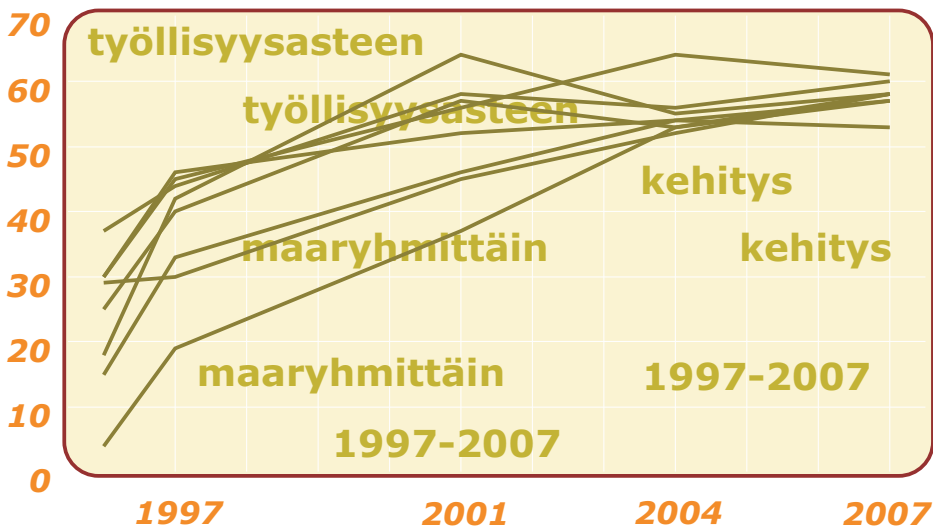

tutkimuksia

SUVI LINNANMÄKI-KOSKELA

Maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatio

Vuosina 1989–93 Suomeen muuttaneiden
tarkastelua vuoteen 2007 asti

**TIEDUSTELUT
FÖRFRÅGNINGAR
INQUIRIES**

Pia Bäcklund, etunimi.sukunimi@hel.fi
Annukka Jyrämä, etunimi.sukunimi@hse.fi

**JULK AISIJA
UTGIVARE
PUBLISHER**

Helsingin kaupungin tietokeskus
Helsingfors stads faktacentral
City of Helsinki Urban Facts

**OSOITE
ADRESS
ADDRESS**

PL 5500, 00099 Helsingin kaupunki
(Siltasaarenkatu 18-20 A)
PB 5500, 00099 Helsingfors stad
(Broholmmsgatan 18-20 A)
P.O.Box 5500, FI-00099 City of Helsinki,
Finland (Siltasaarenkatu 18-20 A)

**PUHELIN
TELEFON
TELEPHONE**

09 310 1612

INTERNET

www.hel.fi/tietokeskus/

**TILAUKSET, JAKELU
BESTÄLLNINGAR,
DISTRIBUTION
ORDERS, DISTRIBUTION**

P. - tel. 09 310 36293
tietokeskus.tilaukset@hel.fi

**KÄTEISMYyntI
DIREKTFÖRSÄLJNING
DIRECT SALES**

Tietokeskuksen kirjasto
Siltasaarenkatu 18-20 A, p. 09 310 36377
Faktacentralens bibliotek
Broholmmsgatan 18-20 A, tel. 09 310 36377
City of Helsinki Urban Facts Library,
Siltasaarenkatu 18-20 A, tel. +358 9 310 36377
tietokeskus.kirjasto@hel.fi

HELSINGIN
KAUPUNGIN
TIETOKESKUS

HELSINGFORS
STADS
FAKTACENTRAL

CITY OF
HELSINKI
URBAN FACTS

2010

tutkimuksia
undersökningar
research series

2010 | 2

SUVI LINNANMÄKI-KOSKELA

Maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatio

Vuosina 1989–93 Suomeen muuttaneiden
tarkastelua vuoteen 2007 asti

**KÄÄNNÖKSET
ÖVERSÄTTNING
TRANSLATIONS**

Magnus Gräsbeck

**KUVIOT
FIGURER
GRAPHS**

Pirjo Lindfors

**TAITTO
OMBRYTNING
GENERAL LAYOUT**

Ulla Nummio

**KANSI
PÄRM
COVER**

Tarja Sundström-Alku

**PAINO
TRYCKERI
PRINT**

Edita Prima Oy, Helsinki 2010

painettu
ISSN 1455-724X
ISBN 978-952-223-828-3

verkossa
ISSN 1796-7228
ISBN 978-952-223-829-0

Sisälllys

Esipuhe	5
Förord	7
Preface	9
1 Johdanto	11
2 Maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatio Suomessa	13
2.1 Suomen maahanmuuttajaväestö	13
2.2 Kotoutuminen ja työ	14
2.3 Maahanmuuttajien osallisuus lohkoutuneilla työmarkkinoilla	16
3 Maahanmuuttajien työmarkkinamenestystä selittäviä tekijöitä	20
3.1 Yksilölliset tekijät	20
3.2 Rakenteelliset tekijät	22
3.3 Sosiaalinen pääoma välittävänä tekijänä	26
3.4 Tutkinto osana maahanmuuttajien inhimillistä pääomaa	28
4 Tutkimusongelma ja kysymykset	33
4.1 Tutkimuskysymysten täsmentäminen	34
4.2 Käsitteiden operationalisointi	34
5 Aineisto ja menetelmät	37
5.1 Aineiston esittely	37
5.2 Käytettävät muuttujat	38
5.3 Empiirinen analyysi	44
6 Tulokset	48
6.1 Maahanmuuttajien työuraseuranta	48
7 Johtopäätökset	62
7.1 Maahanmuuttajien työmarkkinaosallisuus lisääntynyt voimakkaasti	62
7.2 Työmarkkinoiden etninen hierarkia hävinnyt	63
7.3 Tekijöitä vakaan työmarkkina-aseman taustalla	63
7.4 Ennustaako toteutunut tulevaa? Tulosten yleistettävyydestä	65
7.5 Lopuksi	67
Slutsatser	
Invandrarnas förfäste på arbetsmarknaden har ökat starkt.	68
Den etniska hierarkin på arbetsmarknaden har försvunnit	69
Vad ger en stadig ställning på arbetsmarknaden?	69
Förutspår nuläget framtiden? Kan allmänna slutsatser dras?	71
Slutkläm	72

Conclusions	
Stronger immigrant foothold on the Finnish labour market	74
Labour market ethnic hierarchy disappeared	75
What gives a stable position on the labour market?.	75
Does today predict tomorrow? Can general conclusions be drawn? . . .	77
And finally	78
Loppuviitteet	80
Liite	82
Liitetaulukot	83

Esipuhe

Maahanmuuttajien kiinnittyminen suomalaisille työmarkkinoille on ollut viimeaikaisessa julkisessa keskustelussa yleinen aihe. Tiettyä hetkeä kuvaavat poikkileikkaustilastot antavat maahanmuuttajien työllisyydestä varsin synkän kuvan. Uuteen maahan asettuminen, uudenlaisten valmiuksien oppiminen ja oman paikan löytäminen muodostavat ajallisen jatkumon, jota tulisi seurata useamman vuoden ajan työmarkkina-aseman kehityksen hahmottamiseksi.

Rekisteriaineistoihin pohjautuvaa pitkittäistutkimusta maahanmuuttajien sosioekonomisen aseman kehityksestä on tehty toistaiseksi niukasti, ja käsillä oleva tutkimus vastaa osaltaan tähän tietopuutteeseen. Suvi Linnanmäki-Koskelan tutkimus tarkastelee maahanmuuttajien integroitumista suomalaisille työmarkkinoille yksilötasoisena aikasarjana avulla. Tutkimuksen kohteena ovat vuosina 1989–1993 tulleet työikäiset maahanmuuttajat ja heidän polkunsuora kohti vakaampaa työllisyyttä aina vuoteen 2007 saakka.

Tutkimuksen aineisto kattaa koko Suomen. Tuloksilla on valtakunnallisen merkityksen ohella erityistä arvoa Helsingille ja Helsingin seudulle. Suomen maahanmuuttajista noin puolet asuu pääkaupunkiseudulla ja kolmasosa Helsingissä. Helsingin seudun maahanmuuttajaväestön osuus on kolme kertaa suurempi kuin koko maassa. Kuten muuallakin maailmassa myös Suomessa maahanmuuttajat ovat siis keskittyneet suurimmille kaupunkiseuduille.

Pääomien, kulttuuristen vaikutteiden ja ihmisten liikkuminen yli rajojen kytkeytyvät globalisaatiossa sen eri puoliksi. Maahanmuuttovuodet 1989–1993 osuvat aikaan, jolloin Suomi avautui taloudellisesti, poliittisesti ja kulttuurisesti. Samoina vuosina kun maahanmuutto lähti nopeaan nousuun, talous ja työmarkkinat ajautuivat lamaan ja massatyöttömyyteen. Tutkitut maahanmuuttajat aloittivat matkansa kohti suomalaista työmarkkinakansalaisuutta epäsuotuisissa oloissa, mikä viivästytti työllistymistä ja koko integraatioprosessia.

Tutkimus osoittaa, että pitkällä aikavälillä maahanmuuttajat työllistyvät varsin hyvin ja onnistuvat parantamaan asemaansa merkittävästi. Alkuvuosien työttömyys sekä työpätkien ja työllistämistoimenpiteiden nopea vaihtelu on 52 prosentilla tutkituista vaihtunut vakaaseen työuraan. Ne, jotka vielä 1990-luvun lopulla ja 2000-alkupuolella olivat riippuvaisia pätkätöistä, ovat onnistuneet vakiinnuttamaan asemaansa työmarkkinoilla.

Maahanmuuttajat ovat heterogeeninen ryhmä ja lähtökohdat integroitua työelämään vaihtelevat jo tämän vuoksi. Yli vuosikymmenen tarkastelu kuitenkin osoittaa, että erot eri ryhmien – kuten eri kansalaisuuksien ja sukupuolten – välillä tasoittuvat vuosien kuluessa.

Kokonaistaloutta ajatellen maahanmuuttajien ensimmäisiin vuosiin ajoittuvat kotouttamistoimenpiteet voi käsittää investoinniksi, joka alkaa tuottaa vuosien kuluessa verotulojen ja muun taloudellisen toimeliaisuuden muodossa. Maahanmuutto ei tuota kansantaloudelle pikavoittoja, mutta lisää pidemmällä tähtäimellä talouden kantokykyä.

Timo Cantell
tutkimuspäällikkö

Annika Forsander
maahanmuuttoasioiden johtaja

Förord

Invandrarnas förankring på den finländska arbetsmarknaden har varit ett allmänt debattämne de senaste åren. En ganska dystert bild av invandrarnas sysselsättning kan man få om man bara ser på tvärsnittsdata, som alltså beskriver läget vid vissa lösryckta tidpunkter. Dock vet vi att det tar tid att slå ner sina bopålar, lära sig nya färdigheter och hitta sin egen plats, och för att kunna se hur bra invandrarna fått fotfäste på den finländska arbetsmarknaden borde observationer göras under en längre period – flera år.

Hittills har det varit knappt med registerbaserad långtidsforskning om hur invandrades socioekonomiska ställning utvecklats, och föreliggande studie bidrar till att fylla denna kunskapslucka. Suvi Linnanmäki-Koskelas undersökning analyserar invandrarnas integrering på den finländska arbetsmarknaden med hjälp av en tidsserie – kronologisk statistik – på individnivå. Hon tar fasta på folk i arbetsför ålder som invandrat åren 1989–93, och beskriver deras väg mot en stadigare sysselsättning ända fram till år 2007.

Undersökningens material täcker hela Finland. Rönen har betydelse på nationell nivå, men i synnerhet för Helsingfors och Helsingforsregionen. Omkring hälften av Finlands invandrare bor i huvudstadsområdet och en tredjedel i själva Helsingfors. I Helsingforsregionen utgör invandrarna en tre gånger större andel av befolkningen än i Finland som helhet. Som på andra håll i världen har invandrarna även i Finland anhopats i de största stadsregionerna.

Att kapital, kulturella influenser och folk rör sig över gränserna är olika yttringar för vår tids globalisering. Invandringsåren 1989–93 inföll vid en tid då Finland öppnade sig ekonomiskt, politiskt och kulturellt. Under dessa år började invandringen öka snabbt, men samtidigt hamnade ekonomin och arbetsmarknaden i depression, med massarbetslöshet som följd. De invandrare som nu studerats kom in på den finländska arbetsmarken under mycket ogynnsamma förhållanden, och detta försinkade deras sysselsättning och integration.

Föreliggande studie visar att invandrarna på lång sikt lyckas få jobb riktigt bra och förbättra sin ställning märkbart. För 52 procent av dem som ingick i studien har begynnelsekedet, med snabbt växlande arbetslöshet, snuttjobb och sysselsättningsåtgärder, övergått i en varaktig arbetskarriär. De som ännu i slutet av 90-talet och början av 2000-talet var beroende av snuttjobb har nu lyckats stabilisera sin ställning på arbetsmarknaden.

Invandrarna utgör en heterogen grupp, och deras förutsättningar att integreras i arbetslivet varierar också därför. Men analysen, som spänner över mer än tio år, visar att skillnaderna olika grupper – och olika nationaliteter och kön – emellan med åren jämnats ut.

Ur samhällsekonomisk synvinkel kan man se de integreringsåtgärder som sätts in för invandrarna som en investering som med åren ger avkastning i form av ekonomisk verksamhet och skatteintäkter. Invandringen ger inga snabbvinster åt nationalekonomin, men på lång sikt ökar den ekonomins bärkraft.

Timo Cantell
forskningschef

Annika Forsander
invandringsdirektör

Preface

Immigrants' foothold on the Finnish labour market has generated plenty of interest. The general picture of the employment of immigrants has been rather dark when studied at a certain point of time. We know, however, that getting settled, learning new skills and finding your place in the community is a process that takes time. Therefore, in order to find out how strong a foothold immigrants have gained on the Finnish labour market, observations should be made during a longer period of time – several years.

To date, register-based longitudinal research on the socio-economic position of immigrants has been scarce, but the present study contributes to filling this gap. Suvi Linnanmäki-Koskela's empirical study uses chronological statistics at individual level to analyse the integration of immigrants on the Finnish labour market. She looks at people of working age having immigrated between 1989 and 1993 and describes their progress towards more stable employment up until the year 2007.

The material of the study covers the whole country of Finland. The findings are important at national level but especially so for Helsinki and the Helsinki Region. About half of all immigrants in Finland live in this area and one-third in Helsinki proper. The proportion of immigrants among the population is three times as great in the region as in Finland as a whole. As elsewhere in the world, immigrants have accumulated in the largest city regions in Finland, too.

The transfer of capital, cultural influences and people across borders is part of current globalisation. The years 1989–93 was a period when Finland opened up economically, politically and culturally. During these years, immigration into Finland started to increase rapidly, but at the same time, the country's economy and labour market fell into a deep recession and mass unemployment. The immigrants of the present study began their career on the Finnish labour market during very unfavourable conditions, a fact which delayed their employment and integration.

The study shows that over time, immigrants have managed to find a job and improve their positions quite well. For 52 per cent of the immigrants studied, the initial phase with alternating unemployment, short-term jobs and employment measures has turned into a stable working career. Those that in the late 1990s and early 2000s were still dependent on short-term jobs have today managed to consolidate their position on the labour market.

Immigrants form a heterogeneous group, and their capacity of integration into working life varies for that reason, too. But the present analysis, which spans more than ten years, shows that over the years, difference between groups – and nationalities and gender – have levelled out.

From the angle of the national economy, integration measures targeted on immigrants can be seen as investments which over the years pay off in the form of economic activity and tax revenue. Immigration brings no rapid profit to the economy, but it increases economic solidness in the long term.

Timo Cantell
Research Director

Annika Forsander
Director of Immigration Affairs

1 Johdanto

Suomi muuttui maastamuuttomaasta maahanmuuttomaaksi kansainvälisesti verrattain myöhään 1980- ja 90-lukujen vaihteessa. Tuolloin saapuneiden maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatiosta ei ole olemassa kovin paljoa seurantatietoa, joten kyseistä aukkoa pyritään paikkaamaan tällä tutkimuksella. Annika Forsander (2002) on väitöskirjassaan tutkinut 1989–93 tulleiden maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatiota vuoteen 1997 saakka, ja tässä tutkimuksessa seurantaa jatketaan saman maahantulokohortin osalta vuoteen 2007.

Maahanmuuttajien työmarkkinainegraation seuranta on tutkimukselle asetetuista tehtävistä ensimmäinen. Tilastot ja aiemmat tutkimukset maahanmuuttajien työmarkkinaosallisuudesta ovat osoittaneet, että ulkomaalaisten ei ole ollut helppo päästä sisään suomalaisille työmarkkinoille: maahanmuuttajien työttömyysaste on korkea ja työllisyysaste vastaavasti matala (Ahmad 2005, Forsander 2002, Joronen 2005b, Hämäläinen ym. 2005). Maahanmuuttajien työmarkkinaosallisuutta tarkastellaan tutkimuskirjallisuuden avulla luvussa kaksi. Seurannan taustalla on segmentaatioteorioiden oletus siitä, että työmarkkinat ovat hierarkkisesti jakautuneet primaari- ja sekundaarisektoreihin, joista viimeksi mainitun sektorin työt jäävät tyypillisesti maahanmuuttajaväestölle. Sekundaarisektorin työpaikoille leimallisia piirteitä suhteessa primaarisektoriin ovat epävarmemmat ja pätkittäiset työsuhteet vähemmän arvostetuissa työtehtävissä ilman etenemismahdollisuuksia ja heikommalla palkalla. (Nätti 1988, 17–19.)

Toisaalta myös maahanmuuttajat ovat jakautuneet keskenään hierarkkisesti työmarkkinoilla, mitä tarkastellaan luvussa kolme. Tutkimusten mukaan parhaiten suomalaisilla työmarkkinoilla ovat pärjänneet karkeasti jaotellen ne maahanmuuttajat, jotka kulttuurisesti, kielellisesti, koulutuksellisesti sekä ihonvärisensä puolesta ovat lähimpänä paikallista väestöä, kuten Pohjoismaista, Virosta, muista EU-maista sekä Pohjois-Amerikasta tulleet. Heikoimmin menestyneitä ovat puolestaan pakolaistaustaiset, kuten Irakista, Iranista, Somaliasta ja entisen Jugoslavian alueilta tulleet sekä muut kuin pakolaisina Afrikasta tulleet. (Esim. Forsander 2002, Hämäläinen 2005, Joronen 2005b.) Tutkimuksen toinen tehtävä on selvittää, liudentuuko etninen hierarkia maahanmuuttajien maassaoloajan pidentyessä. Hierarkiaa tarkastellaan työmarkkinaosallisuuden ja työmarkkina-aseman vakauden näkökulmista.

Edellisessä kappaleessa mainitut kulttuuriset, kielelliset ja koulutukselliset tekijät tiivistyvät pääomateorioissa, joita usein käytetään maahanmuuttajien työmarkkinaintegraation selittämiseen (esim. Chiswick & Miller 2007). Tutkimuksen kolmas tehtävä onkin erään inhimillisen pääomatekijän, tutkinnon tason, merkityksen tutkiminen suhteessa työmarkkina-aseman vakauteen. Samalla tarkastellaan myös rakenteellisista tekijöistä sukupuolen, iän sekä perheen koon merkitystä työmarkkina-asemaan. Tutkinnon tason ja työmarkkina-aseman välisen suhteen tutkiminen on tärkeää, koska Suomessa tutkinnon suorittaminen nähdään politiikka- ja hallinnon tasolla merkittävänä maahanmuuttajien kotoutumisen edistäjänä. Luvun kolme lopussa kuvataan koulutuksen ja työmarkkinoilla menestymisen yhteyttä sekä valtaväestön että maahanmuuttajien kohdalla. Maahanmuuttajat ovat koulutuksen työmarkkina-arvon suhteen erityisessä asemassa, sillä korkeakaan koulutus omasta maasta ei välttämättä muutu tuottavaksi pääomaksi Suomessa inhimillisen pääoman, kuten koulutustaustan, hankalasta siirrettävyydestä johtuen. Tähänastiset tutkimukset osoittavat, että paitsi inhimilliseen pääomaan liittyvistä tekijöistä, maahanmuuttajien työmarkkinoille sijoittuminen onkin voimakkaasti riippuvainen nk. ”suomalaisuusasteesta” eli sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman kertymisestä (Esim. Forsander 2002, Ahmad 2005, Hämäläinen ym. 2005.) Luvussa viisi määritellään tutkimusongelma ja -kysymykset, ja luvut kuudesta kahdeksaan ovat tutkimuksen empiirinen osio.

2 Maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatio Suomessa

2.1 Suomen maahanmuuttajaväestö

Maahanmuuttajaväestöstä puhuttaessa käytetään yleensä tilastollisia ja oikeudellisia käsitteitä kuten ulkomaan kansalainen, ulkomailla syntynyt ja muunkielinen. Tässä raportissa termi *maahanmuuttaja* kattaa kaikki ulkomailta Suomeen muuttaneet henkilöt, joilla ei ole Suomen kansalaisuutta tullessaan. Erotuksena maahanmuuttajista käytetään käsitettä *valtaväestö/1/*. Termillä *pakolainen* viitataan henkilön maahantulon syyhyn ja statukseen, joka vaikuttaa henkilöiden oikeuksiin ja mahdollisuuksiin, kuten esimerkiksi työntekomahdollisuuksiin. Pakolaiset saapuvat joko *kiintiöpakolaisina* tai itsenäisesti turvapaikanhakijoina. *Perheenyhdistäminen* tapahtuu silloin, kun Suomeen oleskeluluvan saanut henkilö saa ulkomailla asuvalle perheelleen luvan tulla Suomeen. *Siirtolaisuuden* käsitteellä viitataan yleisesti työperusteiseen maahanmuuttoon. *Etnisyys* merkitsee puolestaan henkilön kokemaa identiteettiä jonkin kulttuurisen ryhmän jäsenenä. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 18–19.)

Suomi pysyi varsin suljettuna maahanmuutolle 1980-luvun lopulle saakka. Talouden kehittymättömyydestä kertovaa maastamuuttoa tapahtui Suomesta taloudellisesti kehittyneemmille alueille vielä 1960–70 luvuilla, kun laaja muuttoliike Ruotsiin käynnistyi. (Paananen 2005b, 173.) Työvoiman riittävyyden takasivat tuolloin toisen maailmansodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat. Vasta 1990-luvun alussa pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi voimakkaasti, kun Somalian ja entisen Jugoslavian alueen kriisit pakottivat suuret määrät ihmisiä liikkeelle. Samoihin aikoihin entisen Neuvostoliiton etnisille suomalaisille myönnettiin paluumuuttajan asema.) Lisäksi ulkomaalaisten määrää alkoi Suomessa lisätä yleistyneet suomalaisten ja ulkomaalaisten väliset avioliitot.

Maahanmuuttajien määrä yli kolminkertaistui 1990-luvun alun 25 000 ulkomaalaisesta lähes 90 000 ulkomaalaiseen vuoteen 2000 mennessä (Tilastokeskus 2004a). Ulkomaalaisten määrä ei ole vuosittain kasvanut 2000-luvulla enää yhtä voimakkaasti – vuonna 2008 ulkomaan kansalaisia oli Suomessa reilut 140 000, mikä johtuu osittain siitä, että Suomen kansalaisten määrä on lisääntynyt maahanmuuttajien joukossa. Sen sijaan ulkomailla syntyneiden määrä on joka vuosi lisääntynyt ollen vuonna 2007 vähän alle 220 000.

(Tilastokeskuksen väestönmuutostilastot.) Edelleen maahanmuuttajien osuus väestöstä on kuitenkin Euroopan maiden joukossa pienempiä Maahanmuuttajaryhmistä suurimman muodostivat vielä 1980-luvun lopulla ruotsalaiset, joista suurin osa oli etnisesti suomalaisia paluumuuttajia. Suurimpia ryhmiä ovat kokojärjestyksessä venäläiset, virolaiset, ruotsalaiset, somalialaiset ja entisen Jugoslavian alueilta tulleet. (International Migration Outlook 2009.)

Maahanmuuttajat sijoittuvat Suomessa alueellisesti siten, että Uudella maalla asuu ulkomaan kansalaisista ja muunkielisistä noin puolet ja pääkaupunkiseudulla (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen) vähän alle puolet. Lähes yksi kolmasosa asuu Helsingissä. Pääkaupunkiseudun osuus kaikista ulkomaan kansalaisista, 43–44 prosenttia, on pysytellyt koko 2000-luvun alkupuolen ajan samana. Syinä pääkaupunkiseudulle keskittymiseen pidetään alueen parempia työmahdollisuuksia ja kansainvälisempää ilmapiiriä muuhun maahan verrattuna, mikä puolestaan johtuu siitä, että alueen asukkailla on jo pelkästään elinkeinorakenteen vuoksi ollut enemmän kontakteja ulkomaalaisiin kuin muualla Suomessa asuvilla. (Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006, 12).

Muita maahanmuuttajakeskittyviä Suomessa ovat seuraavaksi suurimmat kaupungit Turku ja Tampere sekä Lahti, Jyväskylä, Oulu, Vaasa ja Lappeenranta (Joronen 2005b, 59).

2.2 Kotoutuminen ja työ

Muuttoliike- ja maahanmuuttajatutkimuksessa keskeisenä kiinnostuksen kohteena on se, mitä yksilö- ja yhteisötasolla tapahtuu, kun maahanmuuttaja ja vastaanottava yhteisö kohtaavat. Tarkastelut painottuvat yleensä maahanmuuttajayhteisöjen sopeutumisstrategioihin, ja vastaanottavan yhteiskunnan sopeutuminen uusiin tulijoihin jää tarkastelussa vähemmälle. (Forsander 2001, 32.) Seuraavassa esitellään keskeiset maahanmuuttajien sopeutumisstrategioita käsittelevät teoriat sekä osoitetaan ansiotyön keskeinen rooli suomalaisessa kotoutumisen määritelmässä.

Maahanmuuttajien sopeutumisstrategioita on tutkimuksessa käsitteellistetty eri aikoina eri tavoin. Kehitys on edennyt 1920-luvun assimilaation kehäteoriasta nykyiseen integraatiopuheeseen. Käytettyjen termien kirjo heijastaa maahanmuuttajia vastaanottaneissa yhteiskunnissa tapahtunutta ajattelutapojen muutosta. Kotoutumistutkimuksen klassikoista Robert Park kehitteläi assimilaation kehäteorian, jonka mukaan vähemmistö ennen pitkää sulautuu enemmistöön. Milton Gordon puolestaan jatkoi teorian kehittelyä erotellen sulautumisen tärkeimmiksi muodoiksi rakenteellisen ja kulttuurisen assimilaation. (Manninen 2002, 5.)

J.W. Berry (1992) hylkäsi sulautumisen vääjäämättömyyden kehitellen nelikentän, joka kuvaa neljää erityyppistä akkulturaatioasenteen mahdollisuutta etnisten ryhmien kohdatessa. Akkulturaatio merkitsee prosessia, jossa yksilö on kosketuksissa omasta poikkeavan kulttuurisen ympäristön kanssa. Vaihtoehtoiset akkulturaatioasenteet ovat *integraatio*, *assimilaatio*, *marginalisaatio* ja *separaatio* tai *segregaatio*. Akkulturaatioasenne viittaa siihen, millä tavalla maahanmuuttaja haluaa samastua omaan ja/tai valtayhteisöön. Integraatio merkitsee Berryn mallissa sitä, että henkilö haluaa ja kokee kuuluvansa sekä omaan etniseen vähemmistöryhmään että valtayhteisöön. Separaatio puolestaan tarkoittaa eristäytymistä, jossa etnisen ryhmän jäsenet pitävät omaksi kokemansa ryhmän parissa ja välttävät kontakteja oman ryhmänsä ulkopuolisiin. Segregaatio on valtayhteisön aktiivista toimintaa ryhmän ja yksilön eristämiseksi. Assimilaatio merkitsee sulautumista, ja se määritellään Berryn mallissa vähemmistöidentiteetistä luopumiseksi sekä haluksi kuulua enemmistöön. Marginalisaatiolla tarkoitetaan tilaa, jossa yksilö ei samastu omaan kulttuuriseen taustaansa mutta ei myöskään muihin ryhmiin, vaan syrjäytyy. Eri asenteista toivottavimpana pidetään yleisesti integraatiota ja vahingollisimpana syrjäytymistä. (Berry 1992, Forsander 2001, 37–38.)

Tutkimus- ja hallinnolliseen kielenkäyttöön vakiintuneen integraatio-termin kääntäminen suomeksi tuli maahanmuuttajapolitiikkaa koskevaa lainsäädäntöä valmisteltaessa ajankohtaiseksi vuonna 1996, kun suomenkieliset vastineet sopeuttaa, mukauttaa ja yhtenäistää eivät tuntuneet sopivilta niiden normatiivisten sisältöjen vuoksi. Tuolloin hallinnolliseen kieleen otettiin käyttöön uudissanapari *kotoutua/kotouttaa*. Kotoutua merkitsee ”*maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen; kotouttamisella [tarkoitetaan] viranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja voimavaroja*”. (Paananen 2005b, 177–178.)

Kuten integraation suomalaisesta määritelmästä ilmenee, yksi sen tärkeimmistä tavoitteista on maahanmuuttajan työmarkkinaosallisuus. Työmarkkinoiden korkea painoarvo integraatiopolitiikassa ei ole kansainvälisessä mittakaavassa ainutlaatuista. Seppo Paananen (2005b) toteaa, että Pohjoismaissa maahanmuuttajat on alusta saakka haluttu integroida yhteiskuntaan työmarkkinoiden kautta ideologisten ja yhteiskuntamoraalisten syiden vuoksi. Lisäksi työmarkkinaintegraation avulla pyritään ehkäisemään ennakolta kantavaestön kielteisiä asenteita. (Mt., 178–179.) Kathleen Valtosen (1999, 29) haastattelemat pakolaiset totesivatkin puheen kotoutumisesta olevan turhaa, ellei todellisia työllistymismahdollisuuksia ole olemassa.

Työmarkkinat ovat kuitenkin vain yksi integraation ulottuvuus. Euroopan neuvoston määrittelemät neljä integraation dimensiota ovat taloudellinen, poliittinen, sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Esimerkiksi työttömyysaste, työmarkkinoiden etninen segregatio sekä maahanmuuttajien osuus

avainammattiryhmissä ovat usein käytettyjä taloudellisen integraation mittareita. (Manninen 2002, 7.) Elina Ekholm (1994, 32–33) erottelee taloudellisen integraation mittareiksi työllisyyden lisäksi tulot, koulutuksen ja asumistason. Tässä tutkimuksessa keskitytään näistä ensimmäiseen eli työllisyyteen.

2.3 Maahanmuuttajien osallisuus lohkoutuneilla työmarkkinoilla

Maahanmuuttajaväestön asemaa työmarkkinoilla kuvataan segmentaatio- eli lohkoutumisteorian avulla. Lohkoutumisteorioiden piiriin kuuluvassa duaaliteoriassa työmarkkinat nähdään kahtiajakautuneina. Ydintyövoima tekee töitä *primaarisektorilla*, jolloin *sekundaarisektorin* työt jäävät naisille, nuorille ja ulkomaalaisille. Primaarisektorin töitä leimaa työsuhteiden pysyvyys, turvallisuus sekä hyvät etenemismahdollisuudet. Sekundaarityömarkkinoilla puolestaan työsuhteen jatkuvuus on epävarmaa, työttömyysriski suuri ja etenemismahdollisuudet sekä työolosuhteet heikot. Näistä seuraa suuri vapaaehtoinen liikkuvuus työpaikasta toiseen sekä työvoimasta pois ja takaisin. Primaari- ja sekundaarisektoreiden välillä työvoiman liikkuvuus on kuitenkin hyvin vähäistä. (Nätti 1988, 17–19.)

Kuvatun kaltaisilla työmarkkinoilla vallitsee *hierarkkinen kulttuurinen työnjako*. Saman jaottelun mukaan työmarkkinoilla, joilla etnisen ryhmän jäsenet eivät eroa toisistaan sosiaalisen aseman vaan ammatillisen erikoistumisensa suhteen, vallitsee *lohkoutunut kulttuurinen työnjako* (Allardt & Starck 1981, 48). Vielä 1980-luvun lopussa näytti siltä, että suomalaisilla työmarkkinoilla ei tapahdu etnisesti hierarkkista työnjakoa, minkä Jouko Nätti (1988, 12) katsoi johtuvan muun muassa korkeasta ammatillisen järjestäytymisen asteesta, etnisiin vähemmistöihin kuuluvien matalasta osuudesta työvoimassa sekä ulkomaisen työvoiman vähäisestä rekrytoinnista.

1990-luvun alussa Magdalena Jaakkola (1991) tuli tutkimuksessaan siihen johtopäätökseen, että myös Suomessa asuvien ulkomaalaisten keskuudessa vallitsi etnisesti hierarkkinen työnjako. Rikkaista maista tulleet, kuten britit, länsieurooppalaiset, pohjoisamerikkalaiset, japanilaiset sekä poikkeuksena itäeurooppalaiset työskentelivät muita maahanmuuttajaryhmiä useammin primaarisektorilla, kun sekundaarityömarkkinoilla toimivat afrikkalaiset, eteläeurooppalaiset sekä eteläaasialaiset. Hierarkkisuus näkyi tuolloin eri ulkomaalaisryhmien välisenä epätasaisuutena lähinnä tulojaossa ja asumistasossa – ei niinkään suhteessa valtaväestöön. (Mt., 125.)

Tässä suhteessa maahanmuuttajien asema suomalaisilla työmarkkinoilla on muuttunut maahanmuuttajien määrän lisääntyessä. Suomeen muuttaneiden ulkomaalaisten asemaa työmarkkinoilla on tutkittu viime vuosina enenevässä määrin, ja tulokset ovat keskenään melko yhteneväisiä (esim.

Forsander 2002, 2007, Haapakorpi 2004, Hämäläinen ym. 2005, Joronen 2005a, 2005b, 2007, Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006, Torvi 2007). Yksinkertaisimmillaan maahanmuuttajien ja valtaväestön erot työmarkkina-asemissa käyvät ilmi työvoimaosuuksissa/2/: vuoden 2005 lopussa jopa 76 prosenttia kaikista maahanmuuttajista oli työikäisiä (15–64-vuotiaita), mutta työvoimaan kuului ainoastaan 43 prosenttia maahanmuuttajista. Valtaväestöstä työiässä oli pienempi osuus kuin maahanmuuttajista, 67 prosenttia, mutta työvoimaan kuuluvia 50 prosenttia. (Väestöliitto 2005, 53.) Toinen valtaväestön ja maahanmuuttajien työmarkkina-aseman erojen osoitin on työttömyysaste. Suomalaisväestön työttömyysaste oli vuoden 2005 lopussa kahdeksan prosenttia Työministeriön arvioidessa maahanmuuttajien työttömyysasteeksi noin 28 prosenttia. (Työministeriö 2006.)

Työmarkkinoiden etnisesti hierarkkinen lohkoutuminen näkyy paitsi työvoimaosuuksissa ja työttömyysasteissa, myös työtehtävien laadussa. Työlliset maahanmuuttajat työskentelevät yhä useammin tehtävissä, joihin suomalaista työvoimaa on hankala motivoida, ja joita leimaa rakennemuutos sekä työn epävakaistuminen (esim. Forsander 2002, 42, Haapakorpi 2004, 33). Maahanmuuttajatyöpaikkoja on Suomessa tarjolla etenkin ravintola-, teollisuus-, siivous-, hoito-, rakennus- ja opetusalailla, joista suurimpaan osaan liittyy työvoimapulaa. Tällaisista aloista on muodostunut niin sanottuja maahanmuuttajien sisääntuloammattiteja. Sisääntuloammattien luonnetta kuva-
taa se, että niistä pyritään siirtymään ”parempaan” työpaikkaan, kun resurssit sen mahdollistavat. Erityisesti ravintola- ja siivousalan työpaikat ovat viime vuosina eriytyneet maahanmuuttaja-aloiksi: valtaväestö vetäytyy näiltä aloilta leimautumisen vuoksi, mikä aiheuttaa etnistä lohkoutumista syventävän kierteen (esim. Haapakorpi 2004, 33; Forsander 2007, 326; sit. Light & Gold 2000, Castles & Miller 2003). Maahanmuuttajien elinolutkimukseen/3/ osallistuneet kuvasivatkin tekemänsä työn suomalaisia useammin yksitoikkoiseksi (Sutela 2005, 97).

Sisääntuloammattien lisäksi maahanmuuttajille tyypilliset työtehtävät ovat *ethnospesifien ammattien* piirissä. Ne ovat maahanmuuttajapalveluiden mukana syntyneitä työpaikkoja, esimerkiksi oman kielen opetus- ja tulkkipalvelut. Näihin ammatteihin liittyy usein sisääntulotyöpaikkoja korkeampi status, mutta liikkuvuus työtehtävästä toiseen on niissä heikko, minkä vuoksi ne sijoittuvat työmarkkinoiden sekundaarilohkoon. (Forsander 2002, 43.) Etnospesifiin työhön sijoittuneiden osuus maahanmuuttajien joukossa on melko suuri: Arja Haapakorven (2004) tutkimuksen mukaan tällaiseen työhön oli 1990- ja 2000-luvun aikana työllistynyt lähes kolmasosa tutkimuksen kohteina olleista korkeakoulutetuista maahanmuuttajista./4/ Etnospesifi ammatti saattaa yhtäältä olla maahanmuuttajalle ainoa väylä päästä työmarkkinoille, mutta toisaalta tällaisesta ammatista voi olla hyvin hankala siirtyä toiseen juuri sen etnospesifyiden vuoksi.

Sekundaarisektorilla työskentelylle ominaiseen tapaan maahanmuuttajien työurat koostuvat tyypillisesti työttömyyden, pätkittäisten työllisyysjaksojen, opiskelun sekä tuetun työllistämisen tai muiden työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vuorottelun kautta. Myös maahanmuuttajien palkkatason on havaittu olevan kantaväestön palkkatasoa matalampi. Osittain alhaista palkkatasoa selittävät työtehtävät, osittaisena selityksenä pidetään sitä, että maahanmuuttajat saavat “ulkomaalaispalkkaa”, joka on kantaväestön ansiotuloja heikompaa (Forsander 2002, 197).

Pätkittäiset työurat ovat ominaisia erityisesti työurien alussa myös valtaväestön nuorille ja naisille Tuula Joronen (2005b) toteaa, että valtaosa suomalaisista kuitenkin työskentelee pysyvässä työsuhteessa, jota pidetään tavallisesti vakaan työmarkkina-aseman mittarina (mt., 61). Käyttäessään vakauden mittarina tietoa maahanmuuttajan pääasiallisesta toiminnasta kolmena tarkasteluvuotena Annika Forsander (2002, 175) havaitsi, että vuosina 1989–93 Suomeen tulleista maahanmuuttajista ainoastaan viisi prosenttia oli edennyt vakaaseen työmarkkina-asemaan vuoteen 1997 mennessä. Noin 60 prosenttia oli epävakaalla työuralla, 28 prosenttia työmarkkinoiden marginaalissa ja seitsemän prosenttia kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolella/5/.

Huolimatta heikoista lähtöasetelmistä maahanmuuttajien kotoutuminen näyttää edistyvän, kun maassaoloaika pitenee. Tämä on käynyt ilmi useista pitkittäistutkimuksista (ks. esim. Hämäläinen 2005, 98; Joronen 2005b, 69; Liebkind 2004, 147–148; Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006, 71; Torvi 2007, 4–5). Esimerkiksi maahanmuuttajien elinolotutkimukseen (Joronen 2005b) osallistuneiden työmarkkinatilanteet olivat vuoden 2002 tarkastelussa jo huomattavasti Forsanderin (2002) tuloksia valoisammat. Niiden mukaan joka kolmannella tutkimuksen vastaajista oli vakaa ja joka seitsemännellä epävakaa työmarkkina-asema vuonna 2002 (mt., 60). Työllisyyden lisäksi työmarkkina-aseman vakauden määrittelijänä käytettiin työsuhteen laatua, joten mittaria voidaan pitää Forsanderin mittaria hieman validimpänä/6/. Myös Karmela Liebkindin ym. (2004) tutkimus osoitti, että kasautuvan työttömyyden riski tutkittavien maahanmuuttajien joukossa pieneni maassaoloajan pidentyessä/7/ (mt., 147–148).

Kai Torven (2007) työllisyysasteita ja työvoimaosuuksia koskeva vertailu osoittaa ajan kulun vaikutuksen havainnollisesti: vuoden tai alle vuoden Suomessa olleiden työvoimaosuus vuoden 2004 lopussa oli ainoastaan 52 prosenttia, kun se 14 vuotta maassa olleilla (vuonna 1990 tulleilla) oli noin 73 prosenttia. Työllisyysaste 2004 tulleilla oli 34 prosenttia, ja vuonna 1990 tulleilla noin 58 prosenttia. (Mt., 4.) Pitkään maassa olleiden työvoimaosuus oli siis noussut yli kantaväestön tason (67 prosenttia). Tulos kertoo maahanmuuttajien työmarkkinaintegraation etenemisestä.

Tiivistetysti voidaan sanoa, että tarkasteltaessa *poikkileikkauksena kaikkia ulkomailta* tulleita maahanmuuttajien asema suomalaisilla työmark-

kinoilla näyttäytyy hyvin heikkona. *Pitkittäistarkastelujen* tulokset puolestaan osoittavat, että maassaoloajan pidentyessä maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatio edistyy – hitaasti mutta varmasti (Perhoniemi & Jasinska-Lahti 2006, Hämäläinen ym. 2005, Torvi 2007). Tulosten erilaisuutta selittää ensinnäkin se, että uusia maahanmuuttajia saapuu Suomeen koko ajan, ja poikkileikkaustarkastelut jättävät huomiotta uusien saapujien kotoutumisajan. Tällöin maahanmuuttajien työttömyysasteet näyttävät aina korkeammilta kuin valtaväestön. Toiseksi poikkileikkauksittain tarkasteltuina maahanmuuttajien työllisyysasteita heikentää mittaustapa, jossa tarkastelussa ovat mukana ainoastaan Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset: huomattavan suuri osa maahanmuuttajista saa ajan kuluessa suomen kansalaisuuden, ja näiden maahanmuuttajien työmarkkinaintegraation on todettu olevan yleensä keskimääräistä pidemmällä (Forsander 2002, 150). Maahanmuuttajien työmarkkinatilanteita kuvaavat pitkittäistarkastelut ovat tämän vuoksi merkittävä välinekotoutumisen kuvaajina. Koska kotoutuminen on ennen kaikkea prosessi, jossa maassa asumisaika on merkittävimpiä tulosta selittäviä tekijöitä, on pitkittäistutkimus relevantein tapa tarkastella kotoutumista.

Maahanmuuttajat ovat sisäisesti heterogeeninen joukko, ja eri osaryhmillä on keskenään erilaiset edellytykset integroitua työmarkkinoille. Siksi maahanmuuttajien tarkasteleminen yhtenä ryhmänä antaa heidän työmarkkina-asemastaan karkean kuvan. Seuraavassa eritellään niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat maahanmuuttajien menestymiseen suomalaisilla työmarkkinoilla.

3 Maahanmuuttajien työmarkkinamenestystä selittäviä tekijöitä

Maahanmuuttajien integroitumista työmarkkinoille on selitetty pääasiassa näkökulmista, jotka painottavat yksilöllisiä, välittäviä tai rakenteellisia tekijöitä. *Yksilölliset* tekijät pitävät sisällään taloudellisen pääoman lisäksi inhimillisen ja kulttuurisen pääoman lajit sekä maahanmuuttajien etniset resurssit. *Välittäviin* tekijöihin luetaan sosiaalisen pääoman eli kommunikaatioverkostojen ja yhteisön jäsenten välisen luottamuksen kaltaiset tekijät. *Rakenteellisia* tekijöitä ovat institutionaalisen tason tekijät eli työmarkkinoiden rakenteet sekä työn ja toimeentulon suhde, asennetaso eli etnisten ryhmien väliset suhteet ja niihin liittyvät asenteet sekä normatiivinen taso eli maahanmuuttajapolitiikka ja maahanmuuttajien aseman oikeudellinen säätely. (Forssander 2002, 86.) Seuraavassa tarkastellaan, millä tavalla edellä mainitut tekijät ovat yhteydessä maahanmuuttajien työmarkkina-asemaan, ja mihin ryhmiin puutteet tai vahvuudet kussakin tekijässä kohdentuvat.

3.1 Yksilölliset tekijät

Pääoman käsite on vakiintunut yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen Pierre Bourdieun (1985) käsitteellistämänä. Bourdieu määrittää ihmiset toimijoiksi, jotka pyrkivät vahvistamaan sosiaalisessa maailmassa sitä pääomaa, joka tunnustetaan kaikkein arvokkaimmaksi, tarkoituksenaan voittojen maksimointi ja pääoman kasaaminen (mt., 11). Olennaista tässä voittojen maksimoinnin kamppailussa on se, että jokaisella toiminnan alueella, “kentällä”, on omat pelisääntönsä, joiden perusteella pääoman arvo määräytyy (mt., 12).

Inhimillisellä pääomalla viitataan kansantaloustieteessä niihin yksilön tietoihin, taitoihin ja osaamiseen, joilla on taloudellinen vaihtoarvo. Teoria on ollut yksi valtavirta nimenomaan maahanmuuttajien sosioekonomisen aseman tutkimuksessa. Barry Chiswickin (1978, sit. Chiswick & Miller 2007) maahanmuuttajien tulonjakoa koskevasta tutkimuksesta lähtien yksilön inhimillisen pääoman on katsottu koostuvan sellaisista konkreettisista osatekijöistä kuin *kielitaito*, *ammattitaito* ja *työkokemus*. Maahanmuuttajien heikkoa työmarkkina-asemaa on selitetty näiden resurssien puutteilla. Puutteen logiikan mukaan ongelma ratkeaa kun puute korjataan, joten teoriassa

yksilön työmarkkina-asema paranee, kun inhimillisen pääoman osatekijöitä kartutetaan riittävästi. (Mt., 2.)

Kielitaito on eräs työmarkkinoilla toimimisen perusedellytyksistä – ehkä jopa tärkein yksittäinen tekijä – jonka varaan työntekijän muun pätevyyden voi katsoa rakentuvan. Suomen kielen hallinta viestii Paanasen (1999) mukaan työnantajille myös sitoutuneisuudesta suomalaiseen yhteiskuntaan. Tiimityön vakiinnuttua työtapanana on kielitaidon merkitys vielä entisestään korostunut. (Mt., 123.) Suomen kielen hallinnan merkityksestä työmarkkinamenestykseen kertoo muun muassa maahanmuuttajien elinolotutkimuksen tulos, jonka mukaan kaikista tutkimukseen osallistuneista ryhmistä ne, jotka arvioivat pärjäävänsä työelämässä suomen kielellä erittäin hyvin, olivat myös koulutustaan vastaavassa työssä useammin kuin maahanmuuttajat, jotka arvioivat kielitaitonsa heikommaksi (Sutela 2005, 87). Suomen kielen taito tai sen puute, kuten sitoutuneisuus suomalaiseen yhteiskuntaan, on merkki maahanmuuttajan akkulturaatiostrategiasta: valtaväestöön integroituvan maahanmuuttajan kielitaito paranee kontaktien myötä, kun segregoituvat maahanmuuttajaryhmät käyttävät arjessaan lähinnä kotikieliään. Tässä suhteessa toisen polven maahanmuuttajat ovat vanhempiaan paremmassa asemassa.

Toinen inhimillisen pääoman osatekijä on *työkokemus*. Inhimillisen pääoman on todettu olevan ainakin osittain paikallisesti määrittävää, mistä kertoo muun muassa se, että lähes millainen hyvänsä Suomessa saatu työkokemus on maahanmuuttajalle tuottavaa pääomaa ja lähtökohtaisesti ulkomailla hankittua työkokemusta arvokkaampaa. (Forsander 2002, 217.) Esimerkiksi maahanmuuttajien elinolotutkimuksessa ilmeni, että siinä, missä suomalaisien joukossa määräaikaisten työsuhteiden osuus laskee työntekijän saatua riittävästi työkokemusta, on maahanmuuttajalle olennaista nimenomaan Suomessa saatu työkokemus, ei niinkään koko työhistorian pituus (Sutela 2005, 91). Suomalainen työkokemus on työnantajalle viesti siitä, että maahanmuuttaja on jo sisällä suomalaisessa työelämässä ja omaksunut työelämän pelisäännöt (Forsander & Alitolppa-Niitamo 2000, 72).

Jotta työmarkkinaintegraatio voisi edetä, tarvitsee maahanmuuttaja konkreettisen kosketuspinnan suomalaiseen työelämään. Tästä näkökulmasta mitkä tahansa työhallinnon keinot, jotka lisäävät maahanmuuttajatyönhakijoiden työkokemusta, puoltavat paikkaansa. Urapolun aukeamisen kannalta yksityisen sektorin työharjoittelu ja tukityö tosin ovat julkisen sektorin vastaavia työpaikkoja tehokkaampia. (Forsander & Alitolppa-Niitamo 2000, 70.) Tärkein anti työkokemuksen keräämisessä ei siis näytä olevan se, että maahanmuuttaja oppii työn sisällön, vaan se, että hän ansaitsee työelämän portinvartijoiden luottamuksen suomalaisilla työmarkkinoilla.

Ammattitaito on kolmas inhimillisen pääoman osatekijä. Sen keskeinen mittari on muodollinen tutkinto. Tutkinnon merkityksestä työmarkkina-asemaan on tässä raportissa erillinen luku, joten tarkastelu tässä yhteydessä jää viitteelliseksi.

Kulttuurinen pääoma on sekä sosiaaliluokkaan että yksilöön liittyvä pääoman muoto, joka ilmenee sisäistettynä ymmärryksenä sosiaalisesti hyväksytyistä käyttäytymisnormeista, ns. ”hyvänä makuna” esimerkiksi ”oikeanlaisista” harrastuksista, pukeutumisesta ja tutkinnoista. Maahanmuuttajalle kulttuurisen pääoman hallinta merkitsee esimerkiksi rekrytointitilanteessa oikeanlaisen kielen sekä tietynlaisten kulttuuristen, ääneen lausumattomien normien hallintaa. (Forsander 2002, 56.) Ääneen lausumattomuutensa vuoksi kulttuuriset käyttäytymisnormit voivat olla maahanmuuttajan kannalta hankalasti omaksuttavissa ja niiden oppimisessa voi mennä pitkään aika.

Etnisillä resursseilla tarkoitetaan eri etnisiin ryhmiin sidoksissa olevia, työmarkkinoilla käyttökelpoisia pääomia. Nykyinen vallalla oleva käsitys etnisyyden merkityksestä työmarkkinoilla on se, että etnisyys itsessään on neutraali asia, ja olennaista on, millaiseksi ryhmän ja sen yksilöiden suhde valta-yhteiskuntaan muodostuu. Esimerkiksi edellä mainitut etnospesifit ammatit ja etniset verkostot voivat auttaa maahantulijaa tarjoamalla työpaikan, jolloin ne toimivat etnisenä resurssina. Pidemmällä tähtäimellä niistä voi kuitenkin muodostua maahanmuuttajalle työmarkkinaliikkuvuuden este, sillä niihin liittyy erityisosaamista, joka harvoin on siirrettävissä muihin työtehtäviin. (Forsander & Ekholm 2001, 67.) Tällöin maahanmuuttaja ei niinkään integroidu valtaväestön työmarkkinoille, vaan segregoituu omaan viiteryhmäänsä, ja työmarkkinakontaktit kantaväestöön jäävät vähemmälle.

3.2 Rakenteelliset tekijät

3.2.1 Työmarkkinoiden murros

Tämän tutkimuksen kohderyhmän kotoutumisen alkutaipaletta leimaa Suomen kansantalouden kriisi 1990-luvun alussa, joka nosti työttömyysasteen ennätyslukemiin koko maassa. Vaikka talous alkoi 1990-luvun loppupuolella kasvaa nopeasti, on työmarkkinoilla ollut havaittavissa 1980-luvulta saakka globaalin tason murros, jolle tyypillisiä piirteitä ovat työttömyyden tason pysyvä nousu, ns. tyypillisten työsuhteiden väheneminen ja pätkätöiden yleistyminen (Rifkin 1997, 26–28). Tällainen murros on luonnollisesti vaikuttanut myös maahanmuuttajien sijoittumiseen työmarkkinoilla.

Työmarkkinoiden murros on siis ajoittunut samalle jaksolle kuin maahanmuuton kasvu Suomessa. Työn uudet muodot näyttävät kuitenkin heijastelevan eri asioita maahanmuuttajaväestön kuin kantaväestön kohdalla: esimerkiksi työsuhteen osa-aikaisuus liittyy maahanmuuttajilla selkeämmin epävakaiseen työmarkkina-asemaan, kun se syntyperäisille suomalaisille on tyypillisesti oma valinta (Sutela 2005, 92). Toisaalta työmarkkinoiden murros ei

pelkästään ole merkinnyt työn vähenemistä: tietyillä työvoimaintensiivisillä aloilla, kuten hoiva- ja palvelualoilla, esiintyy väestön vanhenemiseen liittyvistä syistä yhä pahenevaa työvoimapulaa. Myös kansantalouden suhdannekehityksen aiheuttama työvoiman korkea kysyntä on 1990-luvun puolivälistä lähtien auttanut maahanmuuttajien kiinnittymistä työmarkkinoille (Heikkilä & Pikkarainen 2006, 261).

3.2.2 Maahanmuuton syy

Maahanmuuttajien oleskelulupaperusteita selittää osin normatiivisen tason toiminta eli maahanmuuttopolitiikka (kuinka paljon, millä ehdoin ja millaisia maahanmuuttajia viranomaisjärjestelmä hyväksyy) ja maahanmuuttajien aseman oikeudellinen säätely (esim. oleskelulupaehdot). Maahanmuuttopolitiikka vaikuttaa maahanmuuttajaväestön rakenteeseen, ja määrittää osaltaan maahan muuttaneiden työmarkkinaintegraation nopeutta ja syvyyttä. Luvussa kaksi tarkasteltuun työmarkkinoiden lohkoutumiskehitykseen ovat vaikuttaneet esimerkiksi maahanmuuttajien määrän viisinkertaistuminen sekä maahanmuuttajaväestön rakenteen ja oleskeluperusteiden muuttuminen.

Maahantulon perusteet voidaan karkeasti jakaa kolmeen eri ryhmään, joiden pohjalta lähtökohdat työmarkkinoille tuloon ovat erilaiset. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat niin sanotut työperusteiset maahanmuuttajat, joilla on työpaikka vastaanottavassa maassa. Toiseen ryhmään kuuluvat muista syistä kuin työn vuoksi maahan muuttavat, esimerkiksi paluumuuttajat, opiskelijat, pakolaiset sekä perhesyistä tulevat. Kolmanteen ryhmään luokitellaan laittomat tai dokumentoimattomat maahanmuuttajat. Keskimäärin heikommassa työmarkkina-asemassa mainituista kolmesta ryhmästä ovat dokumentoimattomat maahanmuuttajat, joiden suhteellinen osuus Suomessa on kuitenkin pieni. Parhaimmassa asemassa puolestaan ovat työn tai opiskelun vuoksi Suomeen tulleet (Esim. Forsander 2007, 315; Jaakkola & Reuter 2007, 349; Joronen 2005b, 67.) Pakolaisina maahan tulleiden vaikeuksista suomalaisilla työmarkkinoilla kertovat muun muassa ryhmän muita maahanmuuttajaryhmiä korkeammat työttömyysluvut.

3.2.3 Sukupuoli

Kuten valtaväestön, myös maahanmuuttajien työmarkkinat ovat sukupuolisesti lohkoutuneet. Useimmissa tutkimuksissa naisten on todettu menestyvän miehiä heikommin työmarkkinoilla ja saavan myös miehiä heikommin vastetta koulutukselleen (esim. Forsander 2002, 148; Hämäläinen ym. 2005, 65–66; Joronen 2007, 292–293). Kaikkein heikoin työmarkkina-asema Jorosen (2007) käyttämän Tilastokeskuksen pitkittäisaineiston/8/ mukaan on musliminaisilla: entisestä Jugoslaviasta, Turkista, Pohjois-Afrikasta, Somaliasta, Iranista ja Irakista tulleet ovat hakeutuneet työmarkkinoille huomatta-

vasti muita harvemmin, ja työmarkkinoilla olevista 50–65 prosentin osuus oli työttömänä vuonna 2004 (mt., 293). Suurten perheiden osuus on yksi selittäjä siinä, miksi erityisesti musliminaiset jäävät työurien ulkopuolelle muita useammin (Forsander 2002, 148; Joronen 2005b, 69). Muslimimaiden sukupuolijärjestelmät myös tukevat naisten kotiin jäämistä.

Kuten Joronen (2007) toteaa, suuntautuvat maahanmuuttajanaiset kuitenkin päinvastaisista mielikuvista huolimatta aktiivisesti työmarkkinoille. Ne, jotka työllistyvät heikommin palkkatyöhön, hakeutuvat usein yrittäjiksi. Palkkatyössä ovat keskimääräistä yleisemmin kouluttautuneet, yleensä Suomen lähialueilta muuttaneet sekä muut eurooppalaiset naiset. Vähemmän kouluttautuneet, tyypillisesti perhesyistä tai pakolaisina tulleet, ovat suuntautuneet aktiivisemmin itsensä työllistämiseen. Maahanmuuttajanaisten työllistyminen palkkatyöhön näyttää siis ensisijaisesti liittyvän koulutukseen, mutta myös lähtömaan ja Suomen sukupuolijärjestelmien eroihin. (Mt., 307–308.)

Sukupuolten välisiä työllisyseroja ei Kari Hämäläisen ym. (2005) tutkimustulosten mukaan kaventanut edes 6–10 vuoden maassa asuminenkaan: suurimmillaan erot olivat pakolaisuutta tuottavista maista tulleiden naisten ja miesten työllisyysasteissa (mt., 38–39). Forsanderin (2007, 327) pidemmän tarkastelujakson sekä Magdalena Jaakkolan ja Anni Reuterin (2007, 345–346) tarkasteluissa kävi ilmi, että samalla kun maahanmuuttajien työvoimaosuus on maassaoloajan pidentyessä kasvanut, ovat myös maahanmuuttajien keskinäiset sukupuolierot työvoimaosuuksissa kaventuneet.

3.2.4 Ikä

Maahanmuuttajien ikärakenne eroaa valtaväestöstä, sillä jakauma on keskittynyt 20–35 vuoden välille kantaväestön ikäjakauman painottuessa vanhempiin ikäluokkiin. Maahanmuuttajaryhmien välillä on tosin eroja tässäkin suhteessa. Pakolaisuutta tuottavista maista tulevat maahanmuuttajaryhmät painottuvat ikärakenteeltaan nuorempiin, kun esimerkiksi entisen Neuvostoliiton alueelta tulevissa on muita enemmän 35–50-vuotiaita. (Hämäläinen ym. 2005, 30.)

Kuten väestöllisissä ilmiöissä yleensäkin, on ikä eräs keskeisistä taustatekijöistä työmarkkina-aseman muotoutumisessa. Nuorten asema työmarkkinoilla on yleensä epävakampi kuin vanhempien, sillä työurat ovat nuorilla vasta alussa. (Joronen 2005b, 65.) Toisaalta iäkkäämmillä ihmisillä terveys ei usein kestä niitä tehtäviä, joita maahanmuuttajille olisi avoimilla työmarkkinoilla tarjolla. Lisäksi iäkkäämpien koulutustaso on keskimäärin nuorempien koulutustasoa alhaisempi, mikä heikentää heidän asemiaan työmarkkinoilla. (Forsander 2002, 183.)

Eeva-Leena Vaahtio (2002) totesi ikääntyneiden rekrytointikäytäntöjä koskeneessa tutkimuksessaan 30–40-vuotiaiden olevan suomalaisilla työ-

markkinoilla kaikkein edullisimmassa asemassa: heitä nuorempiin liitetään herkästi sellaisia määreitä kuten vastuuntunnottomuus, kokemattomuus ja epäluotettavuus; heitä vanhempiin puolestaan liittyy sellaisia merkityksiä kuin uupunut, sairas, työhaluton jne. (mt., 178). Forsanderin ikäluokittaisessa tarkastelussa vakaata työuraa selitti alle 38 vuoden ikä ja toisaalta marginaalista työuraa yli 49 vuoden ikä (mt., 178). Liebkindin ym. (2004) tutkimuksessa työttömyys kasautui merkittävästi kaikissa maahanmuuttajaryhmissä 54. ikävuoden jälkeen (mt., 146). Huolimatta eri tutkimustulosten keskenään erilaisista ikärajoista tendenssi on selkeä: työmarkkinamenestyksen kannalta ideaalissa iässä ovat noin 30–45-vuotiaat maahanmuuttajat.

Maahanmuuttajan työuran kannalta tärkeä tekijä on myös ikä maahan muuttaessa, sillä suomalaisen koulujärjestelmän läpikäyneet, lapsina ja nuorina Suomeen muuttaneet maahanmuuttajat ovat paremmassa asemassa työmarkkinoilla kuin aikuisina muuttaneet. Toisaalta myös useat aikuisina muuttaneet joutuvat aloittamaan työuransa alusta, kun muualla hankittu työkokemus tai koulutus ei välttämättä ole sellaisenaan käyttökelpoista suomalaisilla työmarkkinoilla. (Esim. Joronen 2005b, 65; Haapakorpi 2004, 63.) Jaakkolan ja Reuterin entisen Neuvostoliiton alueilta muuttaneita, venäjän- ja vironkielisiä naisia koskenut tarkastelu (2007) osoitti, että iäkkäinä Suomeen muuttaneiden maahanmuuttajanaisten oli hyvin hankala työllistyä, vaikka heillä olisi ollut jo tullessaan sekä inhimillistä että sosiaalista pääomaa. Edes suomi toisena äidinkielenä ei auttanut työn saamisessa vanhimpia paluumuuttajia. (Mt., 356.)

3.2.5 Syrjintä

Arvioitaessa maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatioon vaikuttavia tekijöitä ei voi ohittaa ympäröivän yhteiskunnan asenteita. Lait ja sopimukset ohjaavat Suomessa työmarkkinoiden toimintaa, ja yhdenvertaisuuslaki (21/2004) kieltää työntekijöiden asettamisen eriarvoisiin asemiin esimerkiksi rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen tai sukupuolen perusteella. Myös välillinen syrjintä on yhdenvertaisuuslaissa kiellettyä. Työnantaja ei saa esimerkiksi vaatia kielitaitoa tehtävässä, jonka suorittaminen ei sitä tosiasiallisesti vaadi. Työmarkkinoilla hyväksyttävänä työnhakijoita erotteluvina perusteina voidaan sen sijaan pitää sellaisia tekijöitä kuten koulutus, ammattitaito, työkokemus sekä soveltuvuus työtehtävään.

Jaakkolan (2005) tekemän asennetutkimusten yhteenvedon mukaan suomalaisten myönteisyys ulkomaalaisia kohtaan on kokonaisuudessaan lisääntynyt vuosien 1987–2003 välisenä aikana. Vuosina 1993–2003 kielteiset asenteet ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen olivat vähentyneet 61 prosentista 38 prosenttiin, mitä osittain selittää laman väistyminen sekä tutkijoiden, poliitikoiden, viranomaisten ja toimittajien ennakoima työvoimapula ja ulkomaisen työvoiman tarve. (Mt., 126.)

Vaikka kielteiset asenteet ovat vähentyneet, on suhtautumisessa eri maahanmuuttajaryhmiin eroja. Suomalaiset suhtautuivat kaikkina tutkimusajan kohtina myönteisimmin kulttuurisesti ja elintasoltaan suomalaista kulttuuria lähimpänä oleviin kansallisuusryhmiin, kuten pohjoismaista ja anglosaksisista maista tuleviin. Varauksellisimpia asenteet olivat ulkonäöllisesti ja kulttuurisesti kantaväestöstä erottuvien sekä elintasoltaan alhaisemmista maista tulevien maahanmuuttoon. Lisäksi myönteiset asenteet ovat yleistyneet enemmän ulkomaista työvoimaa kuin muista syistä muuttavia kohtaan. (Jaakkola 2005, 126–127.)

Suomen lyhyen maahanmuuttohistorian vuoksi työsyrynnän osoittaminen on toistaiseksi ollut vielä vaikeaa: syrjintää on vaikea erottaa reaalista puutteista, joita maahanmuuttajilla alkuvaiheessa on esimerkiksi kielitaidon ja koulutuksen suhteen. (Forsander 2002, 68). Syrjinnän tunnistamisen vaikeus ei sinänsä kerro siitä, kuinka paljon syrjintää maahanmuuttajat kohtavat käytännössä. Esimerkiksi elinolotutkimuksen (Pohjanpää 2003, 72) mukaan yli puolet somalialaisista, lähes joka kolmas virolainen sekä neljännes venäläisistä ja vietnamilaisista ilmoitti kohdanneensa syrjintää työtä hakessaan.

3.3 Sosiaalinen pääoma välittävänä tekijänä

Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan sosiaalisen rakenteen ulottuvuuksia, kuten ihmisten välistä kommunikaatiota, luottamusta, periaatteita ja normeja, jotka edistävät yhteisöön kuuluvien sosiaalista vuorovaikutusta sekä toimintojen yhteensovittamista (Ruuskanen 2002, 5). Sosiaalisen pääoman ansioiksi on yhdysvaltalaisen Robert Putnamin (2000) mukaan luettava esimerkiksi se, että sitä voidaan pitää eräänlaisena ”sosiaalisena voiteluaineena”: ihmisten ollessa usein toistensa kanssa tekemisissä luottamus vahvistuu, ja sosiaalinen vuorovaikutus helpottuu. Maahanmuuttajanäkökuilmasta nimenomaan luottamuksen rakentaminen työnantajiin on keskeinen tekijä: esimerkiksi rakennusalalla tuottoisiin urakoihin pääsevät ne työntekijät, jotka ovat aiemmissa urakoissa osoittautuneet luottamuksen arvoisiksi (Forsander 2002, 216).

Putnam (2000) toteaa sosiaalisten suhteiden olevan merkityksellisiä myös informaation kulun kannalta. Esimerkiksi Akhlaq Ahmadin (2005) tutkimustulosten perusteella näyttää siltä, että maanlaajuisesta työvoimatoimistojen työnvälityksestä huolimatta sosiaalisilla verkostoilla on merkittävä rooli työnhakijoiden kiinnittymisessä työmarkkinoille. Intian niemimaalta tulleet maahanmuuttajat kuvasivat verkostojen toimineen rakenteina, joihin he saat-

toivat nojata pyrkiessään parantamaan taloudellista ja sosiaalista tilannettaan uudessa maassa. Erityisen suuri merkitys verkostoilla näytti olleen vasta maahan muuttaneille, joilla oli suuria puutteita inhimillisessä pääomassa. (Mt., 139.) Työnhaku virallisia kanavia pitkin yleistyi maassaoloajan pidentyessä, mikä liittyy kielitaidon ja työkokemuksen lisääntymiseen. Myös korkeampi koulutuksen taso oli yhteydessä persoonattomien työnhakukanavien yleisempään käyttöön. (Mt., 140.)

Sosiaalisten verkostojen koostumus ei kuitenkaan ole työmarkkinoille integroitumisen näkökulmasta yhdenmukaista. Esimerkiksi Ahmadin (2005) tulokset osoittavat sosiaalisten siteiden rakentuvan tyypillisimmin horisontaalisesti: samoissa työpaikoissa työskentelevät verkostoituvat keskenään, jolloin muun muassa nousu sekundaarisektorille sijoittuvasta työstä primarisektorin työhön on epätodennäköistä tällaisen verkoston avulla (mt., 140). Lähtökohtaisesti kontaktit kantaväestöön ovat muihin kontakteihin verrattuna hyödyllisempää pääomaa työmarkkina-aseman saavuttamisessa (mt., 141). Myös Jaakkolan ja Reuterin (2007) tarkastelu tukee tätä: entisen Neuvostoliiton alueelta tulleista naisista suomalaisiin ystävystyneet olivat korkeammassa sosioekonomisessa asemassa verrattuna niihin, joiden ystäväpiiri koostui enimmäkseen muista maahanmuuttajista. Työn saannin kannalta syntyperäisten suomalaisten kanssa luodut suhteet ja verkostot ovatkin maahanmuuttajille hyödyllisiä tiedonvälityksen kanavia. Suomalaiset tuntevat suomalaisen yhteiskunnan, ja voivat näin välittää tietoa esimerkiksi vapaista työpaikoista paremmin kuin maahanmuuttajataustaiset tuttavuudet. Lisäksi he voivat myös suositella maahanmuuttajaystäviään työnantajille, joiden on havaittu luottavan enemmän suomalaisten kuin maahanmuuttajien suosituksiin. (Mt., 352.)

Sosiaalisen, inhimillisen ja kulttuurisen pääoman muodot on tarkoituksenmukaisinta ymmärtää toisiinsa sidoksissa olevina pääomina: esimerkiksi kielitaidon merkitys ei rajoitu pelkästään mahdollisuuksiin päästä ja edetä työmarkkinoilla, vaan valtakielen hallinnan vaikutus ulottuu niin maahanmuuttajan koulutus- ja vaikuttamismahdollisuuksiin kuin palvelujen käyttöön, yhteyksiin valtaväestön kanssa ja ylipäätään viihtymiseen maahanmuuttomaassa (Tarnanen & Suni 2005, 9). Näin inhimillinen pääoma voi tuottaa maahanmuuttajalle myös sosiaalista, kulttuurista ja taloudellista pääomaa. Myönteinen kehä syntyy pääomien kasautuessa: maahanmuuttaja, jolla on sosiaalista pääomaa, kartuttaa todennäköisesti samalla myös kielitaitoaan, mikä puolestaan auttaa työllistymään paremmin palkattuihin työtehtäviin. Pääomien toisiinsa limittyvästä luonteesta johtuen yksittäisen pääoman tuotosta on mahdotonta vetää yksiselitteisiä kausaalipäätelmiä. Seuraavassa tutkimuksen merkitystä suomalaisilla työmarkkinoilla tarkastellaan osana maahanmuuttajan inhimillistä pääomaa.

3.4 Tutkinto osana maahanmuuttajien inhimillistä pääomaa

”Maahanmuuttajien integroimisen keskeisiä opinkappaleita on se, että juuri koulutuksen avulla maahanmuuttajien työura avautuu” (Joronen 2005b, 78).

Kuten yllä olevasta lainauksesta ilmenee, koulutus on nähty valtaväestön marginalisaation hallinnan lisäksi myös tärkeänä maahanmuuttajien kotouttamispolitiikan välineenä. Maahanmuuttajalasten asemaan koulutuksessa kiinnitettiin huomiota jo varhain, vaikka he tulivatkin yleisen oppivelvollisuuden piiriin vasta 1990-luvun lopussa uuden perusopetuslain astuttua voimaan. Aikuisten maahanmuuttajien koulutusta on kehitetty jo 1970- ja 1980-luvun vaihteesta lähtien. (Joronen 2005a, 162.) Laissa maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoista (493/1999) säädettiin maahan saapuneen henkilön tukemisesta alkuvuosien aikana siten, että hänellä on mahdollisuus saada välttämättömät kyvyt suomalaisessa yhteiskunnassa toimimiseen. Näistä keskeisimpiä keinoja ovat kielikoulutus erilaisilla kursseilla sekä koulutuksen ja työpaikan löytäminen erilaisten koulutus- ja työvoimapolitiittisten toimenpiteiden avulla. (Martikainen ym. 2006, 33.) Toimenpiteistä tärkeimpiä velvoitteita ovat kotouttamisohjelman laatiminen kunnissa sekä yksilöllisen kotoutumissuunnitelman laatiminen työvoimatoimiston ja kunnan yhteistyönä.

Maahanmuuttajien koulutustason selvittäminen on toistaiseksi vielä hyvin hankalaa, sillä koulutusta koskevien tietojen rekisteröinnissä on suuria puutteita. Ulkomailla suoritetut tutkinnot päätyvät rekisteriin vain, kun 1) opetushallitus on hyväksynyt ulkomaisen tutkinnon rinnastamisen suomalaiseen tutkintoon, 2) terveydenhuollon oikeusturvakeskus on laillistanut ulkomailla suoritetun tutkinnon tai 3) työtön työnhakija on ilmoittanut koulutuksensa työhallinnolle. (Hämäläinen ym. 2005, 48–49.) Jotta ulkomainen tutkinto päätyisi rekisteriin, edellyttää se asioimista työvoimaviranomaisten tai tutkintojen rinnastamisen hyväksyvän instanssin kanssa. Rekisteristä puuttuvat siis ainakin osa tiettyä työtehtävää varten Suomeen tulleista sekä toisesta ääripäästä niitä, joiden tutkinto ei esimerkiksi kommunikointivaikeuksien vuoksi päädy rekisteriin/9/. Esitettyjen syiden vuoksi laajamittaista vertailua esimerkiksi suomalaisen tutkinnon suorittamisen merkityksestä suhteessa ulkomaiseen tutkintoon on mahdoton tehdä ainakaan toistaiseksi käytettävissä olevilla tiedoilla.

Maahanmuuttajanuoret ovat omaksuneet suomalaisen yhteiskunnan eettöksen kouluttautumisen tärkeydestä (Harinen & Niemelä 2005, 163). Tästä kertoo myös Forsanderin (2002) raportoima tulos, jonka mukaan vuosina 1989–93 Suomeen tulleista työikäisistä maahanmuuttajista noin joka kymmenes ja nuorimmasta ikäluokasta viidesosa oli ehtinyt suorittaa jonkin – tavallisesti keskiasteen – tutkinnon Suomessa vuoteen 1997 mennessä (mt., 125). Paikallisen tutkinnon suorittaminen voidaan nähdä – paitsi työmarkkinaintegraation edistäjänä – myös merkinä integroitumisesta yhteiskun-

taan. Muun muassa Ekholm (1994, 32–33) määrittelee koulutuksen yhdeksi integraation mittariksi.

Maahanmuuttajien kouluttautumisaktiivisuus Suomessa on jonkin verran riippuvainen kansalaisuusryhmästä. Esimerkiksi Hämmäläisen ym. (2005) tulosten perusteella OECD-maista ja Suomen lähialueilta tulleilla on keskenään yhteneväinen kouluttautumiskäytäntö: viisi vuotta Suomessa asuneista noin 10–15 prosenttia oli suorittanut suomalaisen tutkinnon. Muut maahanmuuttajaryhmät erosivat näistä ryhmistä selvimmin siinä, että miehet koulutautuivat niissä selvästi naisia useammin. Erityisen suuria sukupuolten väliset koulutuserot olivat pakolaisuutta tuottavissa JIIS-maiden/10/ ryhmässä, joissa tutkinnon suorittaneiden miesten osuus oli poikkeuksellisen suuri suhteessa muihin ryhmiin: lähes joka kolmas tähän ryhmään kuuluvista miehistä oli suorittanut tutkinnon yhdeksän vuoden maassaoloajan kuluessa. Osittain tutkijat selittivät ilmiötä nuorten suurella osuudella ryhmässä, toisaalta JIIS-maista tulleiden koulutuksen alhaisella lähtötasolla. (Mt., 49.)

Useimmat tutkimukset osoittavat pelkän perusasteen suorittaneiden olevan tavallisesti korkeammin koulutettuja heikommassa työmarkkina-asetuksessa (esim. Liebkind 2004, Joronen 2005b, Hämmäläinen ym. 2005). Esimerkiksi Hämmäläinen ym. (2005) havaitsivat maahanmuuttajien Suomessa suoritetun keskiasteen tutkinnon nostavan työllisyyden todennäköisyyttä 6–9 prosenttiyksiköllä ja korkea-asteen tutkinnon 7–12 prosenttiyksiköllä. Suomessa suoritetun tutkinnon vaikuttavuus maahanmuuttajilla onkin tutkijoiden mukaan lähes vastaava verrattuna syntyperäisten suomalaisten työttömien tai vastavalmistuneiden tilanteisiin. (Mt., 99.) Toisaalta Liebkind (mt., 147) totesi kasautuvan työttömyyden olleen muita yleisempää ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden venäläisten, virolaisten ja etnisesti suomalaisten joukossa. Hän päätteli tämän johtuvan siitä, että ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet odottavat muita kauemmin sopivan työpaikan löytymistä, jolloin työttömyys pitkittyy.

Koulutustason yhteys työmarkkina-asemaan ei siis ole suoraviivainen. Esimerkiksi Ahmad (2005) näkee työn sosiaalisena ilmiönä, jonka lähtökohdat ovat sosiokulttuurisesti rakentuneissa työmarkkinoissa. Tämä merkitsee sitä, että inhimillinen pääoma on riittämätön selittäjä suhteessa työpaikan saamiseen: tutkijan mielestä työmarkkinoita olisi hedelmällisempää tarkastella sosiaalisena ja kulttuurisena konstruktiona kuin yhtenäisenä kilpailuun perustuvana tilana. (Mt., 141.) Forsander (2002) kirjoittaakin, että mikäli koulutustaso vaikuttaisi inhimillisen pääomateorian mekaanisten oletusten mukaisesti maahanmuuttajan työmarkkina-asemaan, merkitsisi se sitä, että korkeammin koulutetut maahanmuuttajat olisivat automaattisesti vähemmän koulutettuja paremmissa työmarkkina-asetuksissa. Kyseessä on kuitenkin monimutkaisempi ilmiö. (Mt., 121.) Tätä tukee myös Sari Pekkalan (2004) huomio siitä, että joka viides työtön ulkomaan kansalainen Suomessa on korkeasti koulutettu (mt., 7).

Koulutuksen, kuten työkokemuksenkin työmarkkina-arvo määrittyy osittain paikallisesti. Maahanmuuttajan kotimaassaan käyttökelpoiset resurssit eivät välttämättä ole käyttökelpoista pääomaa maahanmuuttomaassa. Kuten Chiswick & Miller (2007) toteavat, saattaa osa inhimillisen pääoman arvon katoamisesta johtua valtakielien hallinnan puutteesta. Todennäköinen selitys on toisaalta myös siinä, että työssä hankitut taidot tai koulutus eivät ole sellaisenaan siirrettävää pääomaa. Tällöin ulkomailla kouluttautuneet kärsivät niin sanotusta *human capital mismatchista*, inhimillisen pääoman yhteensopimattomuudesta. (Mt., 2.) August Gächter (2007) käyttää ilmaisua ”brain waste”, jolla hän kuvaa maahanmuuttajien käyttämättä jäävää kapasiteettia maahanmuuttomaassa. Hän lainaa EU:n työvoimatutkimuksen tuloksia, joiden mukaan esimerkiksi Itävallassa työntekijöiden ammatillinen jakautuminen riippui – ei niinkään henkilön syntymämaasta, vaan – tutkinnon suoritusmaasta. Tutkinnon suorituspaikka määräsi siis etnistä taustaa voimakkaammin, millaisessa (korkeaa vai matalaa taitotasoa/koulutusta vaativassa) työtehtävässä maahanmuuttaja työskenteli. (Mt., 3.)

Tutkimuksellisia viitteitä on olemassa siitä, että myös suomalaisen tutkinnon arvo olisi suomalaisilla työmarkkinoilla ulkomaisen tutkinnon arvoa suurempi (esim. Jaakkola & Reuter 2007, 347). Laajamittainen vertailu on aiemmin mainituista syistä kuitenkin hankalaa, ja toisen suuntaisiakin tuloksia koulutuksen suomalaisuuden merkityksestä on saatu: esimerkiksi maahanmuuttajien elinolo tutkimuksessa koulutusmaa ei noussut kovin merkittäväksi työmarkkina-aseman vakauden selittäjäksi (Joronen 2005b, 75). Myös Minna Söderqvistin tutkimustulokset (2006) työnantajien asenteista tukevat tällaista tulkintaa: työnantajien viesti oli se, että tutkinnon suorituspaikalla ei ole merkitystä rekrytoinnissa, vaan olennaista maahanmuuttajan rekrytoinnissa on suomen kielen hallinta (mt., 292). Laadullinen tutkimus (Söderqvist 2005) työnantajien suhtautumisesta maahanmuuttajien kouluttautumiseen osoitti, että yksikään vastaajista ei pitänyt suomalaista tutkintoa työntekijän rekrytointiperusteena. Osa jopa kyseenalaisti koko tutkinnon suorittamisen mielekkyyden sen vuoksi, että ulkomaalaistaustaisten on vaikea löytää työpaikkaa valmistumisen jälkeen. Toisaalta työnantajat näkivät Suomessa kouluttautumisen osoittavan halua sitoutua suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään sekä ajattelivat sen myös auttavan sopeutumisprosessissa. Työnantajat mainitsivat suomalaisen tutkinnon olevan myös tutumpi ja vähentävän siten riskitekijöitä ulkomaalaisten rekrytoinnista./11/ (Mt., 52.)

Vaikka suomalaisen tutkinnon hyötyjä ei yksiselitteisesti ole pystytty osoittamaan itse työllistymisen kannalta, osoitti maahanmuuttajien elinolo tutkimukseen liittynyt tarkastelu (Sutela 2005) suomalaisen tutkinnon olevan olennainen tekijä nimenomaan työn ja koulutuksen vastaavuuden kannalta. Tulosten mukaan jopa 70–80 prosenttia suomalaisen ammatillisen tai korkeakoulututkinnon suorittaneista virolaisista ja venäläisistä työskentelee koulutustaan vastaavassa työssä, kun vastaavan tasoisen, ulkomaisen koulu-

tuksen suorittaneista koulutustaan vastaavassa työssä työskentelee vain noin 40 prosenttia tutkituista. (Mt., 86.)

Selvittäessään, ketkä maahanmuuttajista hyötyvät koulutuksestaan eniten Forsander (2002) havaitsi sukupuolen ja etnisen tai maahantulon syyhyn liittyvän alkuperän olevan merkitseviä tekijöitä. Ensinnäkin naiset saavat miehiä heikommin vastetta koulutukselleen työmarkkinoilla. Huomioitaessa yhtä aikaa maahanmuuttajanaisten alhainen kokonaistyövoimaosuus kyse ei kuitenkaan näyttänyt olevan siitä, millä kansalaisuusryhmällä on korkein riski olla työttömänä, vaan pikemminkin työllisyys näyttäytyi kotona työskentelyn vaihtoehtona. Erityisesti tämä koski naisia, joilla oli pakolaistausta. Toiseksi alkuperäryhmistä pakolaistaustaiset miehet saivat koulutukselleen heikon vasteen. Vahvan vasteen sitä vastoin näyttivät saavan Suomen kansalaisuuden saaneet, länsimaiset maahanmuuttajat sekä aasialaisista ne kansalaisuusryhmät, joista suuri osa oli alun perin tullut Suomeen töihin. (Mt., 147.) Joronen (2005b, 78) sekä Liebkind ym. (2004, 147) puolestaan raportoivat venäläisten maahanmuuttajien saavan koulutukselleen heikon tuottavuuden suomalaisilla työmarkkinoilla. Ulkomaisten tutkintojen keskinäisen hierarkian on huomattu heijastavan laajempaa maailmanjärjestystä, jossa lähtömaan asema kansainvälisessä taloudessa heijastuu sen kansalaisten mahdollisuuksiin maahanmuuttomaassa. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että tiettyyn maahan ja riittävän varakkaisiin olosuhteisiin syntyneet saavat kiinnityksen sellaiseen inhimilliseen pääomaan, jota on mahdollista siirtää ja hyödyntää missä päin maailmaa tahansa.

Kaiken kaikkiaan useista tarkasteluista (esim. Hämäläinen ym. 2005, Jaakkola & Reuter 2007, Joronen 2007) on ilmennyt, että maahanmuuttajien työmarkkina-asemaan liittyvät kausaalisuhteet kulkevat koulutuksen kautta, mutta koulutus ei silti selitä työmarkkina-asemia läheskään tyhjentävästi. Edellä sanotun pohjalta voidaan Heikki Silvennoisen (2002, 192) tavoin todeta, että koulutus on välttämätön, mutta ei yksinään riittävä ehto työmarkkinamenestykseen. Koulutuksen positiiviset tuotot (joina yleensä pidetään palkkaeroja vähemmän ja enemmän kouluttautuneiden välillä) vaikuttavat siihen, että nuorten on edelleen järkevää tavoitella korkeaa koulutusta, vaikka siitä saatava suhteellinen hyöty olisikin viime aikoina laskenut (Kanervo 2006, 10–11). Koulutuksen määrää tärkeämpää on sen työmarkkina-arvo, jonka osatekijänä inhimillistä pääomaa voidaan pitää. Koulutus ei kuitenkaan ole yksinomaan inhimillistä pääomaa, vaan sen kautta saavutettavat muut pääomien lajit, kuten sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma, vaikuttavat inhimillisen pääoman arvomuodostukseen maahanmuuttomaan työmarkkinoilla. (Forsander 2002, 54.)

Kotouttamiskoulutuksen vaikuttavuuden tarkastelussa on todettu keski-tyttävän liikaa työllistymisen ja jatkokoulutukseen pääsyn arvioimiseen, kun siinä pitäisi ottaa huomioon myös muita vaikuttavuusnäkökulmia. Ennen kaikkea tutkimusta tulisi suorittaa pidemmän aikavälin tarkasteluna niin, että

vaikuttavuutta tutkittaisiin prosessina kotoutumisen näkökulmasta suhteuttaen sitä kotoutumislainsäädännön muihin tavoitteisiin. (Mäkinen ym. 2005, 54.) Koulutuksen työllistävän vaikutuksen tutkiminen on kuitenkin tärkeää siksi, että työn merkitys suomalaiseen yhteiskuntaan identifioitumisessa on kiistaton niin valta- kuin maahanmuuttajaväestön kannalta, ja myös siitä syystä, että virallisissa yhteyksissä muodollista tutkintoa mainostetaan nimenomaan sen työllistävän vaikutuksen kautta. Seuraavassa luvussa esitetään tutkimusongelma ja -kysymykset, joista yksi on tutkinnon tason merkitys maahanmuuttajien työllistymisessä.

4 Tutkimusongelma ja kysymykset

Tutkimuksen kohteena on vuosina 1989–93 Suomeen tulleiden maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatio. Tutkimuskysymykset rakentuvat kolmesta ongelmasta, jotka ovat kysymys siitä, millä tavalla maahanmuuttajien osallisuus työmarkkinoilla on lisääntynyt vuoteen 2007 mennessä, miten Jaakkolan (1991, 125) toteama etnisesti hierarkkinen työnjako on kehittynyt, ja mikä on tutkinnon tason sekä muiden taustamuuttujien merkitys asemaan hierarkiassa.

Maahanmuuttajien työmarkkinaosallisuuden lisääntymistä kuvataan vertailemalla työllisyysasteita vuosina 1997, 2004 ja 2007. Etninen hierarkia työnjaossa merkitsee asetelmassa sitä, että tietyt maahanmuuttajaryhmät ovat yliedustettuina työmarkkinoiden sekundaarisektorilla. Primaari- ja sekundaarisektorilla oleminen määrittyy työuran laadun avulla: *vakaa työura* tulkitaan primaarisegmentillä työskentelemiseksi, ja *työuramarginaalissa* oleminen merkitsee puolestaan sekundaarisegmentin työtehtävää. Mitä voimakkaammin tietyt etniset ryhmät ovat keskittyneet vakaille tai marginaalisille työurille, sitä voimakkaampi siis on työmarkkinoiden etninen hierarkia. Seurantanäkökulmassa huomio kiinnittyy siihen, kaventuvatko erot eri maahanmuuttajaryhmien välillä maassaoloajan pidentyessä eli heikkeneekö vai voimistuuko hierarkia. Erityisesti pakolaisten suhteellinen asema on useissa yhteyksissä todettu muiden ryhmien asemaa heikommaksi, ja seurannan tarkoituksena on selvittää, onko pakolaisuutta tuottavista maista tulleiden ryhmien työmarkkinoille kotoutuminen edennyt aiempaan tarkasteluajankohtaan verrattuna (esim. Jaakkola & Reuter 2007, 349; Joronen 2005b, 67).

Aluksi tehdään kokonaistilannekartoitus, jossa kuvataan maahanmuuttajien keskimääräisen työllisyysasteen ja työmarkkina-asemiin jakautumisen kehitys vuosina 1997–2007. Tämän jälkeen maahanmuuttajien jakautumista eri työmarkkina-asemiin tarkastellaan alkuperä-, sukupuoli- ja ikäryhmittäin sekä perheen koon ja tutkinnon tason mukaan. Tässä yhteydessä pyritään hahmottelemaan maahanmuuttajien työmarkkina-asemaa selittävien tekijöiden suhdetta toisiinsa. Aineiston rajoitteiden vuoksi tutkinnon tasosta ja muista taustamuuttujista ei kuitenkaan voi kovin yksiselitteisesti puhua selittävänä tekijänä. Esimerkiksi tietoa henkilön kielitaidosta ei ole käytettävissä eikä sitä näin ollen voi vakioida.

4.1 Tutkimuskysymysten täsmentäminen

Edellä kirjoitetun pohjalta tutkimuskysymykset tiivistyvät seuraavasti:

Kokonaistilannekartoitus:

- 1 Millainen on maahanmuuttajien työllisyysasteen kehitys vuosina 1997–2007?
- 2 Millaisissa työmarkkina-asemissa maahanmuuttajat ovat verrattuna aiempiin tarkasteluihin?

Ryhmäkohtainen tarkastelu:

- 3 Ovatko eri alkuperä- ja kansalaisuusryhmien työllisyysasteet ja osuudet vakailta työmarkkinaurilla lähentyneet toisiaan?
- 4 Eroavatko maahanmuuttajat jakautumisessa työmarkkina-asemiin keskiasteen tai sitä ylemmän tutkinnon suorittamisen, sukupuolen, ikäryhmän, tai perheen koon mukaan?
- 5 Millä tavalla havaitut erot säilyvät, kun muita tekijöitä vakioidaan?

4.2 Käsitteiden operationalisointi

Työmarkkina-aseman vakauden tulkinnat ovat riippuvaisia käytetyistä mittareista. Tulkinnassa olennaiseksi nousee kysymys siitä, mihin vakaan työmarkkina-aseman käsitettä tulisi verrata ja mitä puolestaan merkitsee epävakaa työmarkkina-asema. Tutkimuskirjallisuuden perusteella (esim. Suikkanen ym. 2001, 14) työsuhteen ideaalityyppinä on aiemmin pidetty pysyvää, kokoaikaista palkkatyötä, joka on sisältänyt sosiaalisen turvallisuuden sekä palkallisen etenemisen mahdollisuuden. Määräaikainen ja muu normaalityösuhteesta poikkeava työ on sitä vastoin nähty joustavana mutta yhtä aikaa epävarmana ja riskialttiina työsuhteen muotona. Tämän tyyppisen määritelmän mukaan vakaa työmarkkina-asema merkitsisi pysyvää, kokoaikaista palkkatyösuhdetta.

Vakauden mittarina onkin usein käytetty työsuhteen laatua kuvaavaa muuttujaa eli sitä, onko työsuhde pysyvä vai määräaikainen (esim. Joronen 2005b, 63). Myös ansiotulokehitys on tyypillinen mittari työmarkkinamenestyksen tutkimuksessa (esim. Pekkala 2004, 9). Työmarkkina-aseman vakautta on mitattu myös pääasiallisen toiminnan kautta eli tarkastelemalla henkilön työllisyystilannetta tietyn ajanjakson sisällä. Muun muassa Liebkind ym. (2004, 143) sekä Jaakkola ja Reuter (2007, 341) käyttävät kasautuvan työttömyyden määritelmää: vähintään 12 kuukauden työttömyys viimeisten 24 kuukauden aikana määritti henkilön kasautuvasti työttömäksi. Forsanderin (2002, 174–175) tutkimuksessa työmarkkina-aseman vakaus

määriteltiin henkilön pääasiallisen toiminnan mukaan kolmena tarkasteluajankohtana (maahantulovuosi sekä vuodet 1996 ja 1997) painottaen kahta viimeistä ajankohtaa.

Työllisyyttä kuvaavat indikaattorit eivät näytä koko kuvaa maahanmuuttajien työmarkkina-asetusta: niistä ei käy ilmi esimerkiksi se, onko maahanmuuttajan työllistyminen tapahtunut koulutusta vastaavaan työhön, tai millaista palkkaa työstä maksetaan. Tässä tutkimuksessa käytettävä aineisto ei myöskään sisällä tietoa työsuhteen laadusta eli siitä, onko kyseessä määräaikainen vai jatkuva työsuhte, tai onko kyseessä osa-aikainen vai kokopäiväinen työ. Edelleen puuttuu tietoa siitä, millä tavalla maahanmuuttaja on työllistynyt eli onko työllistyminen tapahtunut tukityösuhteeseen vai avointen markkinoiden työsuhteeseen. Käytävissä on yksinkertainen työllisyyden mittari, tieto pääasiallisesta toiminnasta eli siitä, onko henkilö ollut työssä tai työttömänä tarkasteluvuoden lopussa.

Käytävissä oleva aineisto sisältää suurimmaksi osaksi samat muuttajat samojen henkilöiden osalta kuin Forsanderin (2002) tilastokeskusaineisto, joten tulosten keskinäinen vertailu on mahdollista. Vertailun yksinkertaistamiseksi on relevanttia käyttää samanlaista työmarkkina-asetusten tyypittelyä kuin Forsander on väitöskirjassaan käyttänyt. Pääasiallista toimintaa kuvaavasta muuttajasta on muodostettu työllisyyden vakautta kuvaava summamuuttuja käyttämällä siinä kolmena vertailukohtana kolmen eri tarkasteluvuoden (ensimmäinen vertailukohta maahantulovuosi sekä vuodet 1996 ja 1997; toinen vuodet 2000, 2001 ja 2004; sekä kolmas vuodet 2005, 2006 ja 2007) tietoja (liite 1). Summamuuttuja kuvaa näin kumuloituvaa asemaa työmarkkinoilla ja on poikkeileikkausta kuvaavampi työmarkkinoille asettumisen mittari. Forsander käyttää tällä tavalla laaditusta summamuuttajasta nimitystä työmarkkina-asetuksen tai työuran vakaus. Työmarkkina-asetusta kuvataan myös yksinkertaisilla pääasiallista toimintaa koskevilla tiedoilla eli työvoimaosuuksilla sekä työllisyys- ja työttömyysasteilla, mutta edellisestä poiketen niistä ei käytetä yleisempää ilmaisua työmarkkina-asetuksen vakaus.

Pääasiallinen toiminta on koodattu aineistoon siten, että kunkin tarkasteluvuoden lopussa on määritelty henkilön pääasialliseksi toiminnaksi se, mitä he vuoden viimeisenä kuukautena ovat tehneet: ovatko he olleet työllisiä, työttömiä, opiskelijoita, eläkeläisiä, asepalveluksessa, työttömyyseläkkeellä tms. Luokittelua on yksinkertaistettu luokittelemalla muuttuja uudelleen luokkiin 'työllinen', 'työtön' ja 'muu'. Pääasiallisen toiminnan käyttäminen työuran vakauden mittarina antaa aiheen joihinkin huomioihin. Ensinnäkin kyseinen muuttuja on tuotu rekisteriin jokaisen tarkasteluvuoden lopussa eli on mahdollista, että työttömäksi on kirjautunut esimerkiksi sellainen henkilö, joka on ollut valtaosan vuodesta työssä ja vuoden lopussa työttömänä. Suurempi kysymys on teoreettinen ja koskee mittarin kokonaisvaltaista selittävyttä: on huomioitava, että summamuuttuja ei varsinaisesti mittaa työuran laadullista vakautta, vaan sillä tavoitetaan työkokemusten määrä eli kuinka

usein henkilö on ollut työssä kolmesta mahdollisesta ajankohdasta. Pelkkä työsuhteesta oleminenhan ei vielä merkitse vakaalla työuralla olemista, vaan henkilö on saattanut olla esimerkiksi jokaisena tarkasteluajankohtana työssä eri paikassa.

Muodostetun summamuuttujan perusteella työmarkkina-aseman vakauden määrittely on melko karkeaa ja voi perustellusti kysyä, mikä yhdistää esimerkiksi epävakaaan työllisyyden kategoriaan kuuluvia maahanmuuttajia, kun mahdollisia pääasiallisen toiminnan yhdistelmiä on kyseisessä kategoriassa yksitoista (liite 1). Epävakaan työuran luokassa mahdollisten pääasiallisen toiminnan yhdistelmien määrä on suuri, mikä merkitsee, että myös siihen sisältyvien työmarkkinatilanteiden variaatioiden määrä on suuri. Tällöin luokassa on väistämättä kaatoluokan tuntua.

Käytettävän vakauden mittarin ei siis yksiselitteisesti voi sanoa kuvaavan vakaata tai epävakaata työuraa, mutta edellä mainituin varauksin sitä voidaan kuitenkin pitää suuntaa antavana osoittimena. Voidaan päätellä, että henkilö, joka on ollut työllinen kaikkina tarkasteluajankohtina tai työllinen kahtena kolmesta ajankohdasta, on todennäköisesti vakaammassa asemassa työmarkkinoilla kuin henkilö, joka on kyseisinä ajankohtina ollut työttömänä tai kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolella.

Työmarkkina-aseman vakauden käsitteen suhteellisuus ja sen määrittelyn aikaan sidonnaisuus on hyvä huomioida, jotta välttyttäisiin luokitteluilta, jotka eivät tavoita muutoksen tilassa olevaa kohdetta. 1990-luvun työmarkkinoiden murros asettaakin haasteellisen kontekstin tulosten tulkinnalle: vakaan työmarkkina-asema käsitettä on arvioitava tilanteessa, jossa aiemmin epävakaan merkinä pidetyt pätkätyösuhteet ovat yleistyneet.

5 Aineisto ja menetelmät

5.1 Aineiston esittely

Tutkimusongelmaa tarkastellaan tilastokeskuksen eri rekistereistä kootun yksilötason pitkäaikaisaineiston avulla. Aineiston keruuta sekä kansalaisuusryhmä-muuttujan uudelleen luokittelua koskevat tiedot ovat peräisin Annika Forsanderin (2002) väitöskirjasta (mt., 89–92). Muuttujien jakaumia koskevat tarkastelut ovat tämän raportin kirjoittajan tekemiä ellei toisin mainita. Aineisto sisältää 33 prosentin tasaväliotoksen Suomeen vuosina 1989–1993 muuttaneista työikäisistä eli 15–64-vuotiaista maahanmuuttajista. Maahanmuuttajien sosioekonomista asemaa koskevat tiedot on kerätty maahantulovuodesta sekä vuosilta 1996, 1997, 2000, 2001 ja 2004, 2005, 2006 ja 2007./12/

Käytettävissä oleva aineisto on tasaväliotanta eli perusjoukosta on poimitu jokaiselta viideltä maahantulovuodelta joka kolmas tapaus. Aineiston voi siis sanoa kuvaavan perusjoukkoa eli kaikkia vuosina 1989–93 ulkomaan kansalaisina maahan muuttaneita työikäisiä erittäin luotettavasti.

Tarkasteltaviksi maahantulokohorteiksi on alun perin valittu vuodet 1989–1993 sillä perusteella, että kyseiselle ajanjaksolle ajoittuu Suomeen suuntautuvan maahanmuuton voimakas kasvu, joka on sen jälkeen tasaantunut. Tutkimuksen maahanmuuttajien maassa asumisaika on tulovuodesta riippuen lyhimmillään 14 ja pisimmillään 17 vuotta. Maahantulokohorteja ei erotella analyysissä toisistaan, vaan vuosina 1989–93 Suomeen tulleita maahanmuuttajia tarkastellaan yhtenä kohorttina/13/.

Tutkimusjoukko (N) on ollut alun perin 10 485 tapausta. Vuoteen 2007 mennessä aineisto on pienentynyt maastamuuton tai henkilön kuoleman vuoksi 3 029 henkilöllä alkuperäisestä. Lähes 30 prosentille maahanmuuttajista ei siis löydy tietoja koko ajanjaksolle Suomesta poistumisen tai kuoleman johdosta, ja nämä tapaukset on suodatettu analyysin ulkopuolelle. Poistuma on tapahtunut ajassa siten, että vuonna 1996 aineiston henkilöistä oli Suomessa vielä 8 848, vuoden 2001 loppuun mennessä 8 048, vuoden 2004 lopussa 7 645 sekä vuoden 2007 lopussa 7 456. Poismuutto ei ole välttämättä henkilötasolla lopullista eivätkä poismuuttaneet siten ole kumuloituva joukko, vaan osa henkilöistä on myös palannut takaisin Suomeen. Vuoteen 2007 mennessä tapahtuneen poistuman lisäksi aineisto sisältää 75 sellaista henkilöä, jotka ovat olleet Suomesta poissa jonain kolmesta tuonempina tehtävien tarkastelujen ajankohdista 2005, 2006 tai 2007. Yhteensä lähes kolmannes

aineiston maahanmuuttajista on siis joko lähtenyt maasta kokonaan tai ollut rekisteröidysti pois Suomesta vähintään vuoden ajan, sillä sitä lyhyemmät poissaolot eivät tallennu rekistereihin/14/.

Aineiston otanta on alun perin rajattu koskemaan työikäistä eli 15–64-vuotiasta väestöä. Analyysistä on suodatettu pois työiän ylittäneet. Kun tarkasteluja tehdään esimerkiksi vuoden 2007 tiedoilla, pois suodatettavia ovat ennen vuotta 1943 syntyneet. Tämän vuoksi analysoitavan joukon lukumäärä vaihtelee hiukan. Joka tapauksessa vanhimpien ikäluokkien osuudet aineistossa ovat melko pieniä: vuonna 2000 Suomessa olleista aineiston maahanmuuttajista 245 oli ylittänyt työiän, ja vastaava luku vuodelta 2007 on 559 henkilöä. Aineiston vanheneminen aiheuttaa siis jakauman yläpäässä sitä, että vanhimmat putoavat tarkastelusta pois. Toisaalta nuorimmat henkilöt – vuonna 1978 syntyneet – ovat olleet vuonna 2007 jo 29-vuotiaita. Jälkimmäinen asettaa rajoituksia vertailussa kaikkiin työikäiset kattavien tutkimusten tuloksiin, sillä nuorisotyöttömyys on huomattavasti vanhempien työikäisten työttömyyttä yleisempää (Tilastokeskus 2008a).

5.2 Käytettävät muuttajat

Pääasiallinen toiminta kuvaa henkilön tilannetta työmarkkinoilla vuoden viimeisellä viikolla. Pääasiallista toimintaa kuvaava muuttuja on uudelleenluokiteltu siten, että kaksi ensimmäistä luokkaa `työllinen` ja `työtön` ovat entisellään, ja kolmanteen luokkaan `muu` on yhdistetty eläkeläiset, opiskelijat, varusmiehet, työttömyyseläkeläiset, jne. Yksinkertaistaminen oli tarpeen, jotta viimeisestä luokasta tuli riittävän suuri.

Työuran vakautta kuvaava summamuuttuja (liite 1) on muodostettu pääasiallista toimintaa kuvaavasta muuttujasta. Henkilön on katsottu olevan vakaalla työuralla, mikäli hän on ollut työllinen kolmesta tarkasteluajankohdasta vähintään kahtena viimeisenä. *Epävakaalla työuralla* oleminen merkitsee, että on ollut työllinen vähintään toisena kahdesta viimeisestä tarkasteluajankohdasta. *Työmarkkinoiden marginaalissa* oleviksi on luokiteltu ne, jotka eivät ole olleet työllisiä minään tarkasteluajankohdista tai vain toisena kahdesta ensimmäisestä ajankohdasta. Kokonaan *työmarkkinoiden ulkopuolella* oleviin on luokiteltu ne, jotka eivät ole olleet työmarkkinoiden käytössä vähintään kahtena viimeisenä tarkasteluvuotena. Työmarkkinoilla olleiksi määrittyvät siis sekä työlliset että työttömät henkilöt, työmarkkinoiden ulkopuolisiksi kaikki muut.

Muita muuttujia, joita tarkastellaan työmarkkina-aseman vakauden suhteen, ovat maahanmuuttajan sukupuoli, ikä, kansalaisuusryhmä, perheen koko sekä tutkinnon taso. Seuraavassa esitellään analyysissä käytettävät muuttajat sekä niiden jakaumat.

Kansalaisuusryhmä. Tutkimusjoukko sisältää 22 kansalaisuutta tai kansalaisuusryhmää sekä ryhmän 'tuntematon'. Osa lukumääräisesti pienistä kansalaisuuksista on alun perin luokiteltu yhteen tietosuojasyistä. Näitä ovat entisen Neuvostoliiton alueelta tulleet; Saharan eteläpuolisesta Afrikasta; EU:n ja Sveitsin alueelta (pois lukien Pohjoismaat); entisen Jugoslavian alueelta; Pohjoismaista; Itä-Euroopasta; Pohjois-Amerikasta; Keski- ja Etelä-Amerikasta; Lähi-idästä; Itä- ja Kaakkois-Aasiasta (pois lukien vietnamilaiset); Thaimaasta ja Filippiineiltä; Intian niemimaalta sekä; Maghrebista tulleet. Erillisinä kansalaisuuksina ovat turkkilaiset, iranilaiset, afganistanilaiset, kiinalaiset, virolaiset, somalialaiset, irakilaiset, vietnamilaiset sekä suomen kansalaisuuden saaneet.

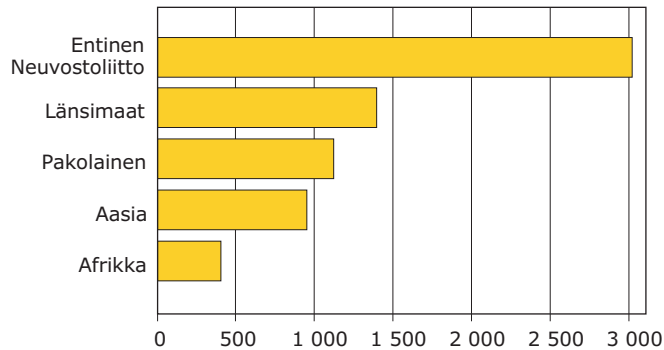
Kansalaisuudet on luokiteltu uudelleen muuttujaksi, jonka nimi on alkuperä. Luokittelu perustuu Forsanderin (2002) luokitteluun, ja on toistettu tässä lähinnä tulosten vertailun helpottamiseksi. Muuttujaluokittelu on tehty maantieteellisen alueen tai maahantulon syyn perusteella. *Aasia* ja *entinen Neuvostoliitto* on puhtaasti maantieteellisin kriteerein luokiteltuja. Sen sijaan *pakolaisten* luokkaan kuuluvat ovat pääasiassa vietnamilaisia, somalialaisia, iranilaisia, afganistanilaisia sekä entisen Jugoslavian alueilta ja Irakista tulleet riippumatta etnisestä taustastaan. Luokkaan *Afrikka* sisältyy muita kuin pakolaistaustaisia afrikkalaisia, jotka tässä kohortissa ovat lähtöisin lähinnä Marokosta, Tunisiasta ja Algeriasta (ns. Maghreb-maat), Egyptistä ja Libyasta sekä Saharan eteläpuolisesta Afrikasta/15/. *Länsimaat*-luokka sisältää puolestaan EU:n, Pohjoismaiden, itäisen Keski-Euroopan, Oseanian sekä Amerikan mantereen kansalaisina maahan tulleita. Keski- ja Etelä-Amerikka sekä itäinen Keski-Eurooppa on luokiteltu Länsimaat-luokkaan lähinnä siksi, että näistä maista tulleiden lukumäärä on aineistossa niin vähäinen, että ryhmät olisivat jääneet liian pieniksi.

Ongelmallista alkuperä-muuttujan luokittelussa on sen karkeus: esimerkiksi entisestä Neuvostoliitosta tulleisiin sisältyvät sekä virolaiset että venäläiset, joista venäläiset ovat keskimäärin virolaisia heikommin menestyneitä suomalaisilla työmarkkinoilla (esim. Liebkind 2004, 274.)

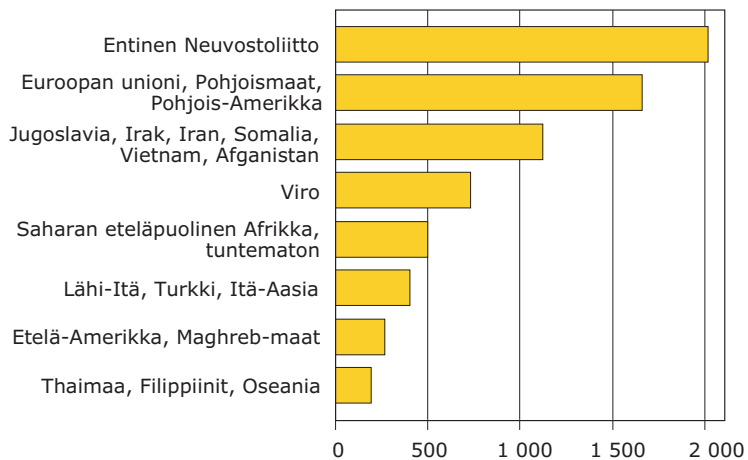
Kuviossa 1 esitetään muodostettujen ryhmien osuudet tutkimusjoukossa/16/. Selvästi suurin ryhmä aineistossa ovat entisen Neuvostoliiton alueilta tulleet noin 40 prosentin osuudella kaikista. Loput ryhmät ovat suuruusjärjestyksessä länsimaalaiset, pakolaistaustaiset sekä Aasiasta ja Afrikasta tulleet.

Kansalaisuusryhmät luokiteltiin myös alkuperäryhmittelyä hienojakoisempiin luokkiin. Kyseistä luokittelua käytetään niissä tapauksissa, kun analysoitava tapausmäärä on tietosuoja huomioiden riittävä. Luokittelun perusteena on käytetty työllisyyden kehitystä: keskenään on yhdistetty ryhmiä, joiden työllisyysaste on kehittynyt samansuuntaisesti myöhemmin analyysissä esitettävällä tavalla (luvussa seitsemän). Huomioitavaa on, että ryhmä Jugoslavia, Irak, Iran, Somalia, Afganistan ja Vietnam vastaa Forsanderin luokittelun ryhmää ”pakolainen”. Kansalaisuus kuvaa siis maahantuloajan-

Kuvio 1. Vuosina 1989–93 muuttaneet vuonna 2007, työkäiset alkuperäryhmittäin (N = 6 897)

Kuvio 2. Vuosina 1989–93 muuttaneet vuonna 2007, työkäiset tulokansalaisuusryhmittäin 2007, N = 6 897

kohdan tilaa. Suuri osa aineiston henkilöistä on saanut suomen kansalaisuuden, eikä alla oleva jakauma vastaa nykyhetkeä kansalaisuuden osalta. Maahanmuuttajat jakautuvat kuvatun luokittelun mukaan seuraavasti (kuvio 2):

Sukupuoli. Aineiston maahanmuuttajista naisten osuus on 45 ja miesten 55 prosenttia. Miesvoittoisuutta selittää se, että aineisto sisältää vuosina 1989–93 tulleita, joista erityisesti pakolaisryhmät olivat miesenemmistöisiä. Pakolaistaustaisten ryhmissä perheenyhdistämisten on sittemmin todettu tasoittaneen sukupuolijakaumaa. (Forsander 2007, 317.) Tasoittuminen ei kuitenkaan näy tässä aineistossa, vaan sukupuolijakaumat eroavat toisistaan huomattavasti eri alkuperäryhmittäin tarkasteltuna (liitetaulukko 1). Entisen Neuvostoliiton alueilta tulleita ovat ainoa naisenenemmistöinen ryhmä (naisia

reilu 57 prosenttia), muissa alkuperäryhmissä jakauma on voimakkaan miesvoittoinen: pakolaisryhmissä sekä länsimaista ja Aasiasta tulleiden joukossa miehiä on noin 60 prosenttia, afrikkalaisista miehiä on jopa 86 prosenttia.

Hienojakoisempaan kansalaisuusryhmittelyyn perustuva sukupuolirakenne on esitetty liitetaulukossa 2.

Ikä. Jatkuvana muuttujana ikä on havainnollisuuden lisäämiseksi koodattu viisiluokkaiseksi muuttujaksi seitsemän vuoden välein/17/. Suomeen muuttaneiden ulkomaalaisten ikärakenne on valtaväestöä voimakkaammin työikäisiin painottunut (Nieminen 2003, 18). Tämän aineiston suurimpia ikäluokkia edustavat 1958–71 syntyneiden ikäluokat reilu 60 prosentin osuudella kaikista. Maahanmuuttajaryhmät eroavat kuitenkin selkeimmin keskinäisiltä ikärakenteiltaan siinä, kuinka suuri on nuorimman ikäluokan (vuosina 1972–78 syntyneiden) osuus (liitetaulukko 3). Pakolaistaustaisten ryhmässä tämä suhdeluku on suurin. Muista kuin pakolaistaustaisista afrikkalaisista suhteellisesti suurin osa kuuluu toiseksi nuorimpaan ikäluokkaan (1961–69 syntyneet). Osuudet vanhimmissa ikäluokissa ovat suurimpia entisestä Neuvostoliitosta sekä länsimaista tulleilla.

Perheen koko. Aineistossa perheen muodostavat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä ne avio- ja avopuolisot tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt, joilla ei ole lapsia. Perheen koko on karkeistettu kahteen luokkaan – enintään viisihenkisiin, sekä kuusi- tai yli kuusihenkisiin perheisiin. Jako on tarpeellinen, koska suurempia perheitä on aineistossa vain vähän. Aineiston henkilöt jakautuvat perheen koon mukaan seuraavasti:

Vähintään kuusihenkinen perhe on aineiston työikäisistä vain kuudella prosentilla. Kahdella kolmasosalla on perheessään enintään viisi jäsentä, ja 27 prosenttia aineiston työikäisistä ei muodosta perhettä. Kun jakaumaa tarkasteltiin yksityiskohtaisemmin, havaittiin, että suuremmista perheistä tasan kuuden hengen perheitä on aineiston työikäisistä kahdella sadalla, seitsemän hengen perhe sadalla ja kahdeksan hengen perhe noin 50 henkilöllä. Aineiston perheellisistä maahanmuuttajista yli 90 prosentilla on siis perheessään enintään viisi henkeä. Kansalaisuusryhmätarkastelu osoitti, että ryhmät eivät juuri poikkea toisistaan perheen koon eivätkä sen suhteen, ovatko henkilöt perheellisiä vai perheisiin kuulumattomia (liitetaulukko 4).

Taulukko 1. Vuosina 1989–93 muuttaneet työikäiset perheen koon mukaan 2005.

Perheen koko	Osuus aineistossa (%)	N
5 henkilöä tai vähemmän	66	4 719
6 henkilöä tai enemmän	6	446
Ei muodosta perhettä/tuntematon	27	1 953
Yhteensä	100	7 118

Tutkinnon taso ja suorituspaikka. Koulutustiedot on yhdistetty aineistoon tilastokeskuksen tutkintorekisteristä, johon kerätään tiedot suoraan niistä opilaitoksista, joissa tutkinto on suoritettu. Tutkintorekisteriin on maahanmuuttajien osalta yhdistetty tietoja myös työhallinnon tietojärjestelmästä. Opetusministeriön tai opetushallituksen tekemät tutkintojen vastaavuuspäätökset eivät sitä vastoin näkyneet tutkintorekisterissä vielä siinä vaiheessa kun aineisto hankittiin. Tilastokeskuksen tutkintorekisterissä maahanmuuttajien tiedot ovatkin melko puutteellisia.

Kuten aiemmin todettiin, koulutustieto merkitään helposti puuttuvaksi silloin, kun koulutuksesta ei löydy riittävästi näyttöä tai sitä ei kyetä vertaamaan suomalaiseen koulutusjärjestelmään. Puuttuviin tietoihin voidaan olettaa sisältyvän ensinnäkin niitä, jotka ovat kouluttautuneita ja tulleet Suomeen tiettyä työtehtävää varten, jolloin he eivät ole työvoimaviranomaisten kanssa tekemisissä eivätkä tutkintotiedot kirjaudu rekisteriin. Vaihtoehtoisesti tiedot voivat puuttua koulutusrakenteen toisessa ääripäässä luku- ja kirjoitustaidottomilta henkilöiltä. Koulutusmuuttaja on koodattu siten, että alimmassa luokassa ovat sekä pelkän perusasteen suorittaneet että ne, joiden tutkinnosta ei ole tietoa tai sitä ei ole suoritettu. Perusasteen tutkintoja ei siis ole mahdollista tarkastella omana luokkana, minkä vuoksi onkin validimpaa käyttää keskiasteen suorittaneiden tutkintotietoja koulutusmuuttajan alimpana luokkana. Samasta syystä myöskään suomalaisten ja ulkomaisten tutkintojen vertailu ei ole mielekäästä.

Maahanmuuttajien koulutustason kehitys vuosina 1997–2007 on luetta- vissa taulukosta 2. Huomattavin muutos tutkintotiedoissa on se, että korkeamman kuin keskiasteen tutkinnon suorittaneiden suhteellinen osuus on lisääntynyt alle viidenneksestä vajaa kolmannekseen. Suurin kato on käynyt perusasteen tai tuntemattoman koulutuksen luokassa.

Suoritetuista tutkinnoista noin puolet oli keskiasteen tutkintoja. Ylempiä korkea-asteen tutkintoja oli noin viidennes kaikista. Kolmanneksi eniten oli alemman korkea-asteen tutkintoja. Tutkijakouluasteen tutkintoja oli vähiten, alle neljä prosenttia suoritetuista tutkinnoista.

Suomalaisten tutkintojen osuus maahanmuuttajien suorittamista tutkinnoista on luonnollisesti lisääntynyt koulutustason yleisen nousun tapaan. Vuonna 1997 suomalaisen tutkinnon oli suorittanut 11 prosenttia tutkituista,

Taulukko 2. Vuosina 1989–93 muuttaneet työikäiset tutkinnon tasoittain 1997, 2004 ja 2007.

Tutkinnon taso	Maahanmuuttajat		
	1997 (N=8 397)	2004 (N=7 186)	2007 (N=6 897)
Perusaste/tuntematon	53,0	43,0	41,5
Keskiaste	30,0	29,0	29,0
Korkea-aste	17,0	28,0	29,5

kun muualla suoritettujen tutkintojen osuus oli 40 prosenttia. Vuoden 2007 loppuun mennessä suomalaisten tutkintojen osuus oli noussut 19 prosenttiin suoritetuista tutkinnoista. Tulosta voidaan tulkita integraation etenemisenä: tutkinnon suorittaminen maahanmuuttomaassa on jo viesti kielellisestä ja kulttuurisesta integraatiosta.

Huomioitavaa on, että kaikkien koulutettuina Suomeen tulleiden, suomalaisen tutkinnon suorittaneiden koulutustaso ei välttämättä ole noussut suomalaisen tutkinnon myötä: osalla maahanmuuttajista, joilla vuonna 1997 oli merkintä korkea-asteen tutkinnosta, oli vuoden 2007 lopussa merkintä keskiasteen tutkinnosta (liitetaulukko 5). Tulos saattaa osittain heijastella suomalaisen tutkinnon arvostusta työmarkkinoilla. Maahan tullut ulkomaalainen on voinut joutua huomaamaan, että ulkomaisesta korkeakoulututkinnostaan ei ole työllistymisen kannalta samankaltaista hyötyä suhteessa suomalaiseen, alempitasoiseen tutkintoon verrattuna. Suomalaisen tutkinnon arvotamisesta ohi ulkomaisen tutkinnon kärsivät myös suomalaiset ulkomailla opiskelleet (Saarikallio-Torp & Wiers-Jenssen 2010).

Suomessa suoritetuista tutkinnoista hieman yli puolet on tasoltaan keskiasteen tutkintoja (liitetaulukko 6). Suomessa suoritettut tutkinnot painottuvat ulkomaisia tutkintoja hieman voimakkaammin keskiasteen tutkintoihin, kun ulkomaisissa painotus on ylempään korkeakouluasteen tutkintoihin.

Kansalaisuusryhmittäisessä tarkastelussa tämän aineiston maahanmuuttajat eivät näyttäisi eroavan toisistaan siinä, miten he ovat jakautuneet koulutuksen tasolle (liitetaulukko 7). Ryhmien luokittelu on kuitenkin osittain karkea: tarkasteltaessa tutkinnon tasoa yksittäisten kansalaisuuksien osalta ryhmien väliset erot nousivat esiin. Tietosuojasyistä suurelle osalle ryhmistä ei voi esittää tarkkoja lukuja, mutta keskeisin ero esitettyyn (liitetaulukko 7) on siinä, että eri pakolaisryhmien (luokka JIIS/18/, Vietnam, Afganistan) sisäinen hajonta koulutuksen tasossa oli melko voimakasta: siinä, missä ylempään korkea-asteen tutkinnon oli suorittanut somalialaisista noin 14 prosenttia ja vietnamilaisista 15 prosenttia, irakilaisista vastaavan tasoisen tutkinnon oli suorittanut 25 prosenttia ja entisen Jugoslavian alueilta tulleistakin 20 prosenttia.

Hämäläinen ym. raportoivat sukupuolten välisten koulutuserojen olevan erityisen suuria pakolaisuutta tuottavissa JIIS-maiden ryhmässä, joissa tutkinnon suorittaneiden miesten osuus oli poikkeuksellisen suuri suhteessa paitsi naisten suorittamiin tutkintoihin, myös muihin ryhmiin: siinä, missä OECD-maista ja lähialueilta suomalaisen tutkinnon oli viiden vuoden kuluessa maahanmuutosta suorittanut 10–15 prosenttia, JIIS-maiden ryhmässä lähes joka kolmas miehistä oli suorittanut tutkinnon yhdeksän vuoden maassaoaloajan kuluessa. Osittain tutkijat selittivät ilmiötä nuorten suurella osuudella ryhmässä, toisaalta JIIS-maista tulleiden koulutuksen alhaisella lähtötasolla. (Mt., 49.) Tässä aineistossa oli havaittavissa myös samansuuntaista kehitystä siinä, että pakolaistaustaisista miehet olivat suorittaneet noin viisi pro-

senttiyksikköä enemmän suomalaisia tutkintoja kuin naiset, mutta muihin kansalaisuusryhmiin verrattuna erot eivät olleet yhtä suuret kuin Hämmäläisen ym. (mt.) tutkimuksessa. Kun keskimäärin 19 prosenttia työikäisistä oli suorittanut suomalaisen tutkinnon, pakolaistaustaisista miehistä suomalainen tutkinto oli suoritettu 22 prosentilla. Ero aiempaan tutkimukseen selittyy tässä tutkimuksessa maahantulokohortin erityispiirteillä, muun muassa pakolaistaustaisten keskimääräistä korkeammalla koulutuksen lähtötasolla, josta enemmän luvussa kahdeksan.

Forsanderin (2002) tarkastelussa kouluttautuminen painottui nuoremmille ikäluokille vanhempien jäädessä selvästi useammin vaille tutkintotietoa (mt., 123). Vuoden 2005/19/ tutkintotiedoissa ei ole nähtävillä tällaista jakautumista, vaan puuttuvat tutkintotiedot ja tiedot suoritetuista tutkinnoista jakautuvat tasaisesti eri ikäryhmittäin. Tarkasteltaessa pelkästään tutkinnon suorittaneita suorittajien tutkintojen taso jakautui edelleen tasaisesti ikäluokittain vuonna 2007. Erojen tasoittuminen viestii siitä, että nuorimmatkin ikäluokat ovat jo iän puolesta ehtineet suorittaa myös korkea-asteen tutkintoja.

5.3 Empiirinen analyysi

Tutkimuksen empiirisen osan alussa kuvaillaan aineiston maahanmuuttajien työllisyyden ja työvoimaosuuksien kehitys vuodesta 1997 vuoteen 2007 sekä tarkastellaan maahanmuuttajien työmarkkina-asemien vakautta samana aikana (tutkimuskysymykset 1–2). Sen jälkeen tarkastellaan eri alkuperäryhmien välisten erojen kehitystä työvoimaosuuksissa ja työurille jakautumisessa (kysymys 3).

Seurantaosion jälkeen työmarkkina-asemiin jakautumista tarkastellaan taustamuuttajien mukaan ristiintaulukoinnin avulla ja todennetaan muuttajien yhteydet työuran vakauteen (kysymys 4). Kuvailevasta vaiheesta siirrytään vakaata työmarkkina-asemaa selittävään analyysiin, jonka tavoitteena on havaittujen riippuvuuksien selittäminen, tulkitseminen ja täsmentäminen (kysymys 5). Selittävän analyysin tutkimusstrategiana käytetään elaboraatiota ja välineenä kolmen muuttujan ristiintaulukoita. Niiden avulla on tarkoitus selvittää, miten vakaata työmarkkina-asemaa selittävien tekijöiden väliset erot muuttuvat, kun muiden tekijöiden vaikutus vakioidaan.

5.3.1 Elaboratio eli riippuvuusanalyysi

Elaboraatio tutkimusstrategiana merkitsee lisätiedon etsimistä jostakin riippuvuudesta, joka on havaittu selittäjän (x) ja selitettävän (y) välillä. Elaboroinnissa voidaan erottaa kolme päätyyppiä, jotka ovat selitys, tulkinta sekä täsmennys eli spesifikaatio. **Selitystyyppinen** elaboratio merkitsee tilannet-

ta, jossa *x:n ja y:n yhteys katoaa*, kun kolmas tekijä (z) vakioidaan. Tuolloin x menettää kiinnostavuutensa y:n selittäjänä, sillä yhteys ei ole kausaalinen vaan näennäinen. Vakaan työmarkkina-aseman selityksiä voidaan siis saavuttaa tutkimalla, millä tavalla muiden selittäjien vakioinnit vaikuttavat toisten selittäjien mukaisesta työmarkkina-aseman vakauden vaihtelusta saadaan kuvaan. Myös **tulkintaelaboraati**ossa *x:n ja y:n yhteys katoaa tai heikkenee*, kun z vakioidaan. X:n vaikutus on silti tärkeä y:tä selitettäessä: se vain välittyy z:n kautta. Tulkintoja voidaan tehdä vakioimalla väliin tulevia tekijöitä. Selityselaboraation erottaa tulkintaelaboraatiosta se, että siinä kolmas tekijä (z) on x:ää ja y:tä kausaalisesti edeltävä tekijä. Tulkintaelaboraatiossa z sijoittuu kausaalisessa järjestyksessä x:n ja y:n väliin. **Täsmennyselaboraati**ossa x:n ja y:n yhteys vaihtelee riippuen z:n arvoista. Täsmennyselaboraatiota voidaan suorittaa tutkimalla kahden tai useamman muuttujan välisiä tilastollisia interaktioita. Interaktioiden eli mallien yhdysvaikutustermien avulla on mahdollista tutkia, ovatko havaitut yhteydet samanlaisia kaikissa tutkimukseen kuuluvissa osaryhmissä. Ryhmittäinen analyysi voi osoittautua parhaaksi vaihtoehdoksi jatkoanalyysille, mikäli voimakkaita interaktioita esiintyy. (Alkula ym. 1999, 200–210.)

5.3.2 Kausaalisuusehdot

Elaboraatio tutkimusstrategiana perustuu käsitykseen ilmiöiden vaikutusyhteyksistä. Vaikka tässä tutkimuksessa tarkastellaan koulutustason ja työuran vakauden välistä yhteyttä, se ei merkitse tutkinnon tason *vaikuttavuuden* arvioimista suhteessa maahanmuuttajien työmarkkina-asemiin. Kyseessä on pikemminkin toiminnan (työmarkkinaintegraatio) seuranta eli monitorointi toimenpiteen (tutkinnon suorittaminen) jälkeen. Maahanmuuttajan työmarkkina-aseman muotoutuminen on monivaiheinen prosessi, jossa on kyse useiden muuttujien yhteisvaikutuksesta: vakaalle työuralle pääseminen voi olla kiinni olennaisesti muista seikoista kuin korkeasta tutkinnon tasosta. Varsinaisessa vaikuttavuustutkimuksessa ei tämän tutkimuksen tapaan ole kyse siitä, mitä toimenpiteen jälkeen tapahtui vaan siitä, mitä toimenpiteeseen osallistumisesta seurasi *verrattuna siihen, että toimenpiteeseen ei olisi osallistuttu*. Vaikuttavuustutkimus onkin seurantatutkimusta merkittävästi työläämpää ja monimutkaisempaa ja vaatii vertailua osallistuneiden ja kontrolliryhmien kesken. (Vaikuttavuustutkimuksesta esim. Aho & Koponen 2007, 4.)

Alkula ym. (1999) toteavatkin, että sosiologisessa tutkimusperinteessä usein muotoillaan tutkimusongelmia ikään kuin kyse olisi kausaalisista yhteyksistä, vaikka kausaliteettia ei eksplisiittisesti oletettaisikaan. Jo siinä, että tutkimusasetelmassa esitetään kysymys, mihin vaikkapa havaitut erot eri ryhmien välillä esimerkiksi tulojen suhteen saattaisivat liittyä, ollaan melko syvällä kausaalianalyysin logiikan mukaisessa ajattelussa. (Mt., 166.)

Kausaalisuhteelle asetettujen ehtojen täyttämistä pidetään tavoitteena tässä tutkimuksessa, vaikka työmarkkina-aseman vakaus on ilmiönä sellainen, ettei siihen johtaneita syitä pystytä yksiselitteisesti osoittamaan. Ollakseen uskottava on kausaalisen selityksen täytettävä seuraavat ehdot oletetun syytekijän ollessa x ja oletetun seurauksen $y:n$: 1) x ja y esiintyvät yhdessä eli korreloivat keskenään; 2) x edeltää ajallisesti $y:tä$; 3) mikään kolmas tekijä ei aiheuta $x:n$ ja $y:n$ välistä korrelaatiota; 4) $x:n$ ja $y:n$ välinen yhteys on empiirinen eli kummankin olemassaolo voidaan havaita toisistaan riippumatta sekä; $x:n$ ja $y:n$ välinen suhde on voitava johtaa yleisestä teoriasta, sillä pelkkä empiirinen yleistys ei merkitse vielä kausaalisen lainalaisuuden toteutumista (Alkula ym. 1999, 167).

Ehdoista ensimmäinen eli yhteisvaihtelun toteaminen, on luultavasti mahdollista täyttää. Toinen ehto, selittävän tekijän edeltäminen ajallisesti selitettävää, on myös mahdollista täyttää: selitettävä summamuuttuja, työmarkkina-aseman vakaus, on muodostettu vuosilta 2005, 2006 ja 2007. Selittäviin muuttujiin kuuluvaa tutkinnon tasoa kuvaavaa muuttujaa käytetään vuoden 2005 tiedoin. Muut selittävät muuttujat, ikä, sukupuoli, etninen tai maahantulon syyhyn liittyvä alkuperä sekä perheen koko (2005), täyttävät myös kyseisen ehdon. Kausaalisuhteen toteamisen kolmas ehto eli se, ettei mikään kolmas tekijä aiheuta muuttujien välistä riippuvuutta, on vaikeasti todennettavissa tässä tutkimuksessa. Käytännössä tämän todistamisessa rajoitutaan aineiston mahdollistamien sekoittavien tekijöiden analysointiin. Kaikkien relevanttienkaan tekijöiden vaikutuksia ei siis pystytä kontrolloimaan, sillä aineisto ei sisällä tietoa kaikista työuran vakauteen ja sen taustatekijöihin mahdollisesti liittyvistä tekijöistä. Neljäs kausaalisuhteen toteamisen ehto eli sen prosessin tai mekanismin osoittaminen, jolla selittävä vaikuttaa selitettävään, jää puolestaan teorian täytettäväksi.

Selittävän analyysin tavoitteena on tutkinnon tason ja työmarkkina-aseman vakauden yhteyden selvittäminen, mutta tarkoituksena ei ole yhden oikean kausaalisen mallin etsiminen eikä spesifin hypoteesin testaaminen vaan sosiaalisen toiminnan hahmottaminen käsitteellisesti kausaalisuhteina. Ylipäätään tässä, kuten sosiaalitieteissä usein, on mielekkäämpää ajatella, etteivät selittävät tekijät systemaattisesti tuota vakaata työmarkkina-asemaa, vaan tekijöillä saattaa olla vakaan työuran todennäköisyyttä kasvattava vaikutus (nk. probabilistinen kausaliteetti deterministisen kausaliteetin sijaan).

5.3.3 Menetelmänä ristiintaulukointi

Ristiintaulukointi on eräs yksinkertaisimmista tavoista esittää muuttujien välisiä yhteisvaihteluja. Siinä kuvataan selittäjiksi valittujen muuttujien jakautumista selitettävän muuttujan luokkiin. Muuttujien välisten yhteyksien tilastollista merkitsevyyttä mitattiin tutkimuksessa Khiin neliön testillä. X^2 -riippumattomuustestin avulla mitataan, aiheuttaako havaitun riippuvuuden otan-

tasattuma eikä todellinen tilanne perusjoukossa. (Heikkilä 2005, 212.) Riippumattomuustestin tuloksena esitetään p-arvo, jonka merkitsevyystasona eli ylärajana voidaan pitää arvoa 0,05. Merkitsevyystasot ovat melkein merkitsevä ($p < 0,05$), merkitsevä ($p < 0,01$) sekä erittäin merkitsevä ($p < 0,001$).

Kuten analyysissa tullaan esittämään, tilastollisesti merkitseviä selittäviä tekijöitä on sen verran vähän, että kolmen muuttujan ristiintaulukointi on tässä yhteydessä riittävä elaboroinnin väline.

6 Tulokset

6.1 Maahanmuuttajien työuraseuranta

6.1.1 Työllisyys ja työmarkkina-aseman vakaus

Analyysi aloitettiin tarkastelemalla työllisyysasteiden kehittymistä tutkimusjoukossa vuoteen 2007 mennessä. Vertailukohtana on Forsanderin (2002, 145) tarkastelu vuoden 1997 lopusta. Taulukossa 3 on esitetty työllisen ja työttömän väestön osuus tutkimusjoukossa vuosina 1997, 2004 ja 2007.

Taulukko 3. Vuosina 1989–93 muuttaneiden työikäisten ulkomaan kansalaisten pääasiallisen toiminta vuosina 1997, 2004 ja 2007

Pääasiallinen toiminta	1997 (N=8 397)	2004 (N=7 186)	2007 (N=6 897)
	(%-osuus työikäisistä)		
Työllinen	37	55	58
Työtön	28	20	14
Muu	35	25	28

Työllisen työvoiman osuus on kasvanut yli kaksikymmentä prosenttiyksikköä kymmenessä vuodessa. Työttömien osuus on laskenut prosenttiyksiköissä puoleen kyseisenä ajanjaksona. Samaan aikaan suomalaisen työikäisen väestön työttömyysaste on pienentynyt noin 13 prosentista seitsemään prosenttiin vuosina 1997–2007 (StatFin-tietokanta). Kaikkien Suomessa asuvien ulkomaalaisten työttömyysaste on puolestaan tuona aikana pienentynyt 44 prosentista 20 prosenttiin/20/ (Tilastokeskus 2010). Koko Suomen työikäisen väestön työllisyysaste oli 70 prosenttia vuonna 2007 (Stat Fin)/21/.

Työllisten osuus on johdonmukaisesti kasvanut ja työttömien osuus vähentynyt kymmenen tarkasteluvuoden aikana. Työvoimaosuuden kehitys eli työttömien ja työllisten yhteenlaskettu osuus työikäisistä ei kuitenkaan ole ollut yhtä johdonmukaista: vuodesta 1997 vuoteen 2004 se kasvoi 65 prosentista 75 prosenttiin. Vuoteen 2007 tultaessa se väheni kolmella prosenttiyksiköllä. Tarkempi tarkastelu osoitti, että ryhmään muu sisältyvistä pääasiallisen toiminnan muodoista opiskelu ja eläkkeelle jääminen ennen 65 vuoden ikää ovat kasvattaneet suosiotaan, opiskelu vähän alle prosenttiyksikön li-

säyksellä noin kahdesta prosentista kolmeen, ja alle 65-vuotiaiden eläkeläisten osuus on kuudesta reiluun kahdeksaan prosenttiin.

Työllisyyden kehityksen kanssa samansuuntaisesti myös vakaalla työuralla olleiden osuus maahanmuuttajista on tarkasteluvälin pidentyessä lisääntynyt voimakkaasti, mitä selittää osaltaan se, että työuran vakaus koostuu useamman vuoden työllisyystiedosta. Lähtötilanteessa maahanmuuttajista ainoastaan yksi kahdeskymmenesosa oli vakaalla työuralla, kun viimeisessä tarkastelussa osuus on jo yli puolet (taulukko 4). Vuosituhannen ensimmäisen vuosikymmenen alku- ja loppupuolen välilläkin vakaalla työuralla olevien osuus on edelleen kasvanut.

Toisaalta myös työuran vakauden suhteen kehitys on ollut kahtalaista viimeiseen tarkasteluajankohtaan tultaessa, sillä vakaiden työurien yleistyessä myös työelämän ulkopuolelle jääneiden osuus on kasvanut. Ennen 65 vuoden ikää eläkkeelle jääneet on taulukossa 4 erotettu muista työvoiman ulkopuolisista, jotta muista syistä työelämän ulkopuolella olevien osuus saataisiin selville. Jäljelle jäävä työuran ulkopuolisten osuus on prosenttiyksiköissä kaksinkertainen verrattuna edellisiin tarkasteluajankohtiin.

Maahanmuuttajien työuria koskeva tutkimustieto on alkanut viime aikoina täsmentyä työrauseurantatutkimusten lisääntyessä. Maahanmuuttajien keskimääräisen työvoimaosuuden kasvu, työttömyyden väheneminen sekä työurien vakaantuminen maassaoloajan pidentyessä ovat viimeaikaisten suomalaisten tutkimustulosten kanssa samansuuntaisia: maassaoloajan pidentyessä työmarkkinaintegraatio syvenee (esim. Hämäläinen ym. 2005, Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006, Torvi 2007, Forsander 2007). Luvun alussa kuvattu työllisten osuuden kasvu koko Suomen mittakaavassa heijastaa maahanmuuttajien integraation lisäksi kansantalouden vahvaa kehitystä 1990-luvun lopusta lähtien. Nousun voimakkuutta puolestaan selittää 1990-luvun alun laman aiheuttama poikkeuksellisen matala lähtötaso.

Taulukko 4. Vuosina 1989–93 muuttaneiden ulkomaan kansalaisten jakautuminen työurille (% tutkituista) maahantulovuotena, sekä vuosina 1996, 1997, 2000, 2001 sekä 2004–2007

Työmarkkina-asema	Maahantulovuodet		
	1989–93, 1996 ja 1997 (N=8 556) *	2000, 2001 ja 2004 (N=5 707) **	2005, 206, 2007 (N=6 760) **
Vakaa	5	28	51
Epävakaa	60	48	12
Marginaali	28	17	15
Ulkopuolella	7	7	14 (+eläkeläisiä 8)

* Forsander 2002, 175.

** Toisen ja kolmannen tarkastelujakson välisenä aikana tutkimusjoukko on kasvanut, vaikka tendenssi koko aineiston suhteen on vastakkainen. Vuosituhannen vaihteen lama-aika on saattanut saada tavallista suuremman joukon hakeutumaan jonain vuosista 2000, 2001 tai 2004 pois Suomesta.

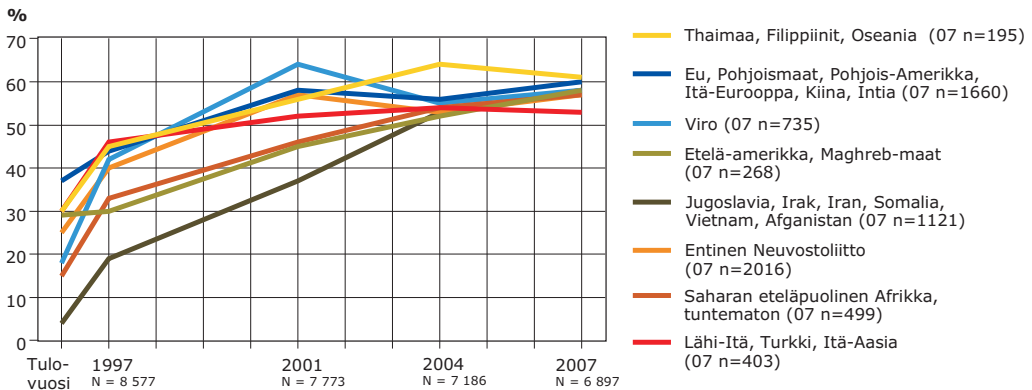
6.1.2 Maahanmuuttajan alkuperä, työllisyys ja työmarkkina-asema

Tässä luvussa tarkastellaan työllisyysasteen ja työmarkkina-asemaa sekä niissä tapahtuvaa muutosta ajassa maahantulokansalaisuuden sekä etnisen ja maahantulon syyhyn liittyvän alkuperän mukaan. Tarkoituksena on selvittää, jakautuvatko maahanmuuttajat pääasiallisen toiminnan ja työmarkkina-ase- man luokkiin kansalaisuus- ja /tai alkuperäryhmän mukaan, ja muuttuuko tilanne seurantavuosien kuluessa.

Kuviosta 3 on luettavissa eri maahanmuuttajaryhmien työllisyysasteen kehitys maahantuloavuoden lopusta vuoden 1997, 2001, 2004 ja 2007 lop- puun. Työllisen työvoiman osuus on kasvanut keskimäärin 37 prosentista 58 prosenttiin vuosien 1997 ja 2007 välillä. Eri ryhmien välillä lähtötilanteessa olleet suuret erot ovat ajan kuluessa pienentyneet jyrkästi ja lopulta lähes kadonneet. Silmiinpistävää on etenkin heikoimman lähtötilanteen ryhmien – Jugoslavia, Irak, Iran, Somalia, Afganistan ja Vietnam – työllisyysasteiden voimakas kasvu.

Tulos vastaa Hämäläisen ym. (2005, 98) seurantatarkastelun tuloksia sii- nä, että OECD-maista tulleiden työllisyys on koko ajan korkeampi kuin mo- nilla muilla ryhmillä. Samoin on Kiinan, Itä-Aasian, Lähi-idän ja Intian laita. Hämäläisen ym. tutkimuksen (mt.) mukaan lähialueilta tulleiden työllisyy- den todennäköisyys kasvaa noin 20 prosenttiyksiköllä kuuden Suomessa asutun vuoden jälkeen: edellä olevasta tarkastelusta on nähtävissä, että Virosta ja entisen Neuvostoliiton alueilta tulleiden työllisyysosuudet ovat jatkaneet kasvuaan vielä yli kuuden maassa asutun vuoden jälkeenkin.

Kuvio 3. Vuosina 1989–93 muuttaneiden ulkomaan kansalaisten työllisyysasteen kehitys maaryhmittäin 1997–2007

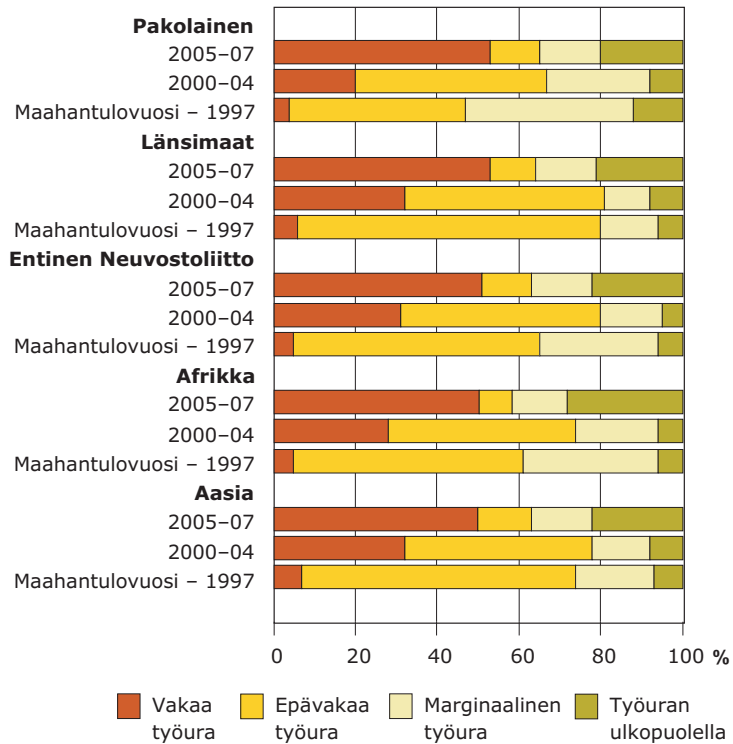
Vuodet 1989–1993. Lähde: Forsander 2002, 145. Vuosi 1997. Lähde: Forsander 2002, 145.

2000-luvun alun taantuma näkyy notkahduksena nimenomaan virolaisten ja entisen Neuvostoliiton alueilta tulleiden kohdalla sekä tyypillisesti IT-alalla – johon taantuma erityisen voimakkaana kohdistui – työskentelemään tulleet amerikkalaisten, eurooppalaisten, kiinalaisten ja intialaisten työllisyydessä. Keskeisin ero tuloksissa suhteessa Hämäläisen ym. tutkimukseen on JIIS-maista tulleiden työllisyydessä, joka mainitun tutkimuksen tuloksissa jäi matalan lähtötason vuoksi heikoksi vielä tarkastelujakson loppupuolellakin. (Mt., 98.) Tässä tarkastelussa kyseisistä maista Iranin, Afganistanin, Vietnamin, Somalian ja Jugoslavian alueilta tulleet nousivat kuitenkin samalle tasolle – 58–61 prosenttiin – aineiston parhaiten työllistyneiden maahanmuuttajaryhmien kanssa: ainoastaan Irakista tulleet jäivät hiukan matalammalle työllisyyden tasolle, noin 54 prosenttiin.

Tulosten eroja selittää ensinnäkin se, että yksilötason seuranta-aika on tässä tutkimuksessa Hämäläisen ym. (2005) tutkimuksen seuranta-aikaa pidempi/22/. Toiseksi tämän tarkastelun päätepiste on vuosi 2007, kun verrattavan tutkimuksen viimeinen tarkasteluajankohta oli vuosi 2000. Kolmas ero tutkimusasetelmassa on se, että tämän aineiston tutkittavat ovat tulleet Suomeen vuosina 1989–93, kun Hämäläisen ym. tutkimuksen tutkittavat ovat tulleet Suomeen koko 1990-luvun aikana/23/. Myös käytetty työllisyyden määritelmä on erilainen: Hämäläinen ym. (mt.) soveltavat nk. kuuden kuukauden sääntöä, jonka mukaan henkilö on laskettu työlliseksi, mikäli hän on ollut vuodesta vähintään kuusi kuukautta työllinen. Tässä tarkastelussa käytettävissä on vuoden viimeisen viikon tieto, joka ei ole yhtä luotettava. On kuitenkin selvää, että trendi työllisyydessä on ollut kasvava kaikilla tarkastelluilla ryhmillä, sillä satunnaisuustekijöiden voidaan olettaa menevän tasan eri ryhmien välillä.

Maahanmuuttajan kotoutuminen vie aina aikaa, jolloin tulijan kielitaito paranee, ja hän omaksuu paikallisen kulttuurin toimintatavat ja suhdeverkot (esim. Borjas 2001, Castles & Miller 2003, Chiswick & Miller 2007). Tämä ilmentää sitä, että inhimillinen pääoma ei ole suoraan siirrettävissä yhden maan työmarkkinoilta toiseen, vaan lähtö- ja tulomaan pääomien yhteensopimattomuusongelman takia maahanmuuttajilla on saapuessaan valtaväestöä heikompi työmarkkinakompetenssi. Puutteellinen kompetenssi tarkoittaa maahanmuuttomaan työmarkkinoiden käytänteitä, tarvittavia kontakteja kuin ammatillista osaamista ja kielitaitoa. Lisäksi maahanmuuttaja joutuu omaksumaan myös uuden maan kulttuuriset toimintatavat ja sosiaaliset verkot. Keskeistä on sen havaitseminen, että puutteet pääomissa ovat lähtömaasta ja vastaanottavan maan vaatimuksesta riippuen erilaiset, jolloin myös integraatio on huomattavan eritahtinen eri ryhmissä. Tämän tarkastelun perusteella pakolaisina maahan tulleiden kotoutumiseen tarvittava aika on muiden ryhmien kotoutumisaikaa pidempi. Oleellista kuitenkin on, että maassaoloaika parantaa merkittävästi sosioekonomista asemaa/24/.

Kuvio 4. Vuosina 1989–93 muuttaneiden ulkomaan kansalaisten jakautuminen työurille alkuperäryhmittäin maahantulovuotena, sekä vuosina 1996, 1997, 2000, 2001 sekä 2004–2007

Tarkastelua jatkettiin tutkimalla alkuperäryhmien jakautumista työuran vakauden luokkiin kolmena ajanjaksona/25/. Asetelmaa havainnollistetaan kuviossa 4.

Kuten työllisyysastetta kuvaavasta kuviosta (3) havaittiin, vielä vuosittu-
hannen vaihteessa ryhmien välillä on ollut selviä eroja. Vakaalla työuralla on
ollut ensimmäisessä tarkastelussa (maahantulo vuosi, 1996 ja 1997) eniten
länsimaista sekä Aasiasta tulleita, ja etenkin pakolaistaustaiset ovat olleet
muita yleisemmin työuran ulkopuolella. Toisessa tarkastelussa (2000, 2001
ja 2004) vakaalla työuralla on edelleen pakolaistaustaisista suhteellisesti pie-
nin osuus ja työuramarginaalissa vastaavasti suurin osuus. Vastakohtaan pa-
kolaistaustaisille muodostavat länsimaista tulleet, joista vakailla työurilla on
suhteellisesti enemmän ja marginaalissa vähemmän kuin muissa ryhmissä.
Pakolaisten jälkeen toiseksi eniten marginaalisesti työllisiä oli niiden Afri-
kasta tulleiden joukossa, jotka olivat tulleet pääosin muusta syystä kuin
pakolaisina.

Kolmanteen tarkastelujaksoon (2005, 2006 ja 2007) tultaessa erot sijoittu-
misessa työmarkkina-asemien luokkiin ovat tasoittuneet huomattavasti.

Vakaalla työuralla on kaikista alkuperäryhmistä vähintään puolet. Edelliseen tarkastelujaksoon verrattuna erityisesti pakolaistaustaisten työmarkkina-asemassa on tapahtunut suuri muutos. Kuten edellä työllisyysastetarkastelussa havaittiin, pakolaistaustaiset ovat kohonneet maassaoloajan pidentyessä yhtä vakaisiin asemiin työmarkkinoilla kuin muut maahanmuuttajaryhmät. Tahti vain on ollut muita ryhmiä hitaampi.

Hienojakoisemman kansalaisuusryhmätarkastelun tulosten perusteella vakaalla työuralla olevien osuudet vaihtelivat kansalaisuusryhmästä riippuen 46 prosentista 54 prosenttiin, ja työuran ulkopuolisten osuudet 21 prosentista 25 prosenttiin/26/ (liitetäulukko 8). Eri kansalaisuusryhmiin kuuluvien naisten osuudet poikkesivat toisistaan hiukan enemmän kuin miesten, mutta sukupuolesta riippumatta erot olivat voimakkaasti kaventuneet. Erot eivät myöskään toistaneet pakolaistaustaisten ja länsimaalaisten/lähialueilta tulleiden perinteistä jakoa, vaan olivat hienovaraisempia. Suurin vakailla työurilla olleiden osuus oli niillä naisilla, jotka kuuluvat kansalaisuusryhmään EU Pohjoismaat, Pohjois-Amerikka, Itä-Eurooppa, Kiina, Intia, Etelä-Amerikka ja Maghreb-maat. Heistä vakaalla uralla oli vuosina 2005–07 ollut noin 58 prosenttia. Pakolaistaustaisista (Jugoslavia, Irak, Iran, Somalia, Afganistan, Vietnam) naisista vakailla työurilla oli myös reilu 50 prosenttia. Lähi-idästä, Turkista ja Itä-Aasiasta tulleilla osuus oli pienin, 45 prosenttia.

Miesten kansalaisuusryhmittäisten erojen suhteen Forsanderin (2002) havaitsema jakolinja pakolaistaustaisten ja muiden välillä oli kääntynyt päällelleen: Lähi-idästä, Turkista ja Itä-Aasiasta tulleilla oli naisten tapaan pienin suhteellinen edustus – 47 prosenttia – vakaalla työuralla, sen sijaan suurin suhteellinen osuus vakaalla työuralla oli miehillä, jotka olivat tulleet Jugoslaviasta, Irakista, Iranista, Somaliasta, Thaimaasta, Filippiineiltä ja Oseaniasta. Näistä maista lähtöisin olevista vakaalla työuralla oli 54 prosenttia.

Tässä tehty tarkastelu on ensimmäinen, jossa maahanmuuttajien työllisyyden kehittymistä on voitu seurata yli kymmenen vuoden maassaolon ajan. Kahden ensimmäisen tarkastelujakson tulokset noudattavat vielä aiempien tutkimusten tuloksia, joissa pakolaisryhmät ovat olleet muita useammin työmarkkinoiden marginaalissa (esim. Hämäläinen ym. 2005; Joronen 2005b; Sutela 2005). Kolmannen tarkastelujakson osalta voidaan todeta, että kansalaisuusryhmä ei määritä tilastollisesti merkitsevällä tavalla maahanmuuttajien jakautumista työmarkkina-aseman vakauden luokkiin vuosina 2005, 2006 ja 2007. Toisin sanoen pidemmän maassaoloajan jälkeen muut tekijät kuin kansalaisuus selittävät työmarkkina-asemaa.

Pakolaistaustaisten heikkoa menestystä työmarkkinoilla on selitetty kotoutumisvaiheessa reaalisten resurssien puutteella, joka liittyy niin koulutukseen, kielitaitoon ja sosiaalisten verkostojen puutteeseen sekä pakolaisuuden viemiin psyykkisiin voimavaroihin. Tästä lähtökohdasta käsin maahanmuuttajien työuran vakautta kuvaavan viimeisen tarkastelujakson tulokset ovat hyvin positiivisia: työllisyysasteessa ja työmarkkina-aseman vakaudessa pa-

kolaistaustaiset ovat saavuttaneet muiden ryhmien tason – tai jopa yli sen – ja kehitys on ollut myönteistä vielä yli kymmenen maassaolovuoden jälkeen.

Mitkä tekijät määrittävät aineiston maahanmuuttajien jakautumista työurille vuosina 2005–07, kun kansalaisuusryhmä tai maahantulon syyhyn liittyvä alkuperä eivät sitä määritä? Seuraavassa tarkastellaan muita mahdollisia työurille jakautumista selittäviä tekijöitä.

6.1.3 Työmarkkina-aseman vakaus ja taustamuuttajat

Työmarkkina-aseman vakaus -muuttujan yhteisvaihtelua testattiin edellisessä luvussa esitetyn alkuperä- ja kansalaisuusryhmätarkastelun lisäksi muuttujilla, jotka valittiin aiempien tutkimusten perusteella. Kyseiset muuttajat olivat ikä, sukupuoli, perheen koko sekä tutkinnon taso. (Esim. Forsander 2002, Hämäläinen ym. 2005, Joronen 2005b, Sutela 2005.) Huomioitavaa on, että suomen kielen taitoa ei ollut mahdollista käyttää taustamuuttujana, vaikka se on eräs tärkeimmistä inhimillisen pääoman muodoista. Myös tutkinnon suoritusmaa jätettiin analyysin ulkopuolelle ulkomaisten tutkintotietojen puutteellisuuden vuoksi. Työmarkkina-aseman vakaus valittiin jatkotarkastelun kohteeksi pääasiallisen toiminnan sijaan, sillä se sisältää tiedon työllisyydestä kolmen vuoden aikana, kun pääasiallinen toiminta sisältää työllisyystiedon yhdeltä vuodelta.

Aluksi maahanmuuttajien jakautumista työurille tarkasteltiin sukupuolen mukaan. Tämän aineiston maahanmuuttajat ovat olleet sukupuolesta riippumatta vakaalla työuralla yhtä usein (liitetaulukko 9). Naiset ovat olleet miehiä prosenttiyksikköä yleisemmin vakailta työurilla ja puolitoista prosenttiyksikköä harvemmin työelämän ulkopuolella. Tulos poikkeaa aiemmista maahanmuuttajien työmarkkinatutkimusten tuloksista, joiden mukaan maahanmuuttajanaiset – etenkin muslimikulttuureista tulleet pakolaiset – ovat muita useammin työuran ulkopuolella ja työllisyysasteiltaan muita matalammalla tasolla. Tulos vastaa Forsanderin/27/ (2007, 327–328) tulkintaa: sukupuolten väliset erot tasoittuvat ajan myötä.

Ikää, tutkinnon tasoa ja perheen kokoa koskevilla tarkasteluilla naisten ja miesten työmarkkina-asemia kuvataan erillisissä tauluissa, jotta nähdään, poikkeavatko työmarkkina-asemia selittävät tekijät toisistaan eli ohjaavatko naisia ja miehiä työmarkkinoilla eri tekijät.

Vaation (2002) valtaväestöä koskeneessa tutkimuksessa 31–45-vuotiaiden ikäluokkiin todettiin liitettävän eniten työstä suoriutumisen kannalta myönteisiä mielikuvia, ja näiden ikäluokkien työvoimaosuudet sekä työllisyysasteet ovat yleensä korkeimpia (mt., 178). Forsanderin (2002) maahanmuuttajatutkimuksessa työuran kannalta edullisimmassa asemassa olivat alle 38-vuotiaat ja epäedullisimmissa asemassa yli 49-vuotiaat (mt., 178). Liitetaulukko 10:n ja 11:n mukaan tämän aineiston maahanmuuttajien jakautumisessa työurille iän mukaan ei ole tällaisia tilastollisesti merkitseviä eroja

kummankaan sukupuolen kohdalla. Erot, joita suhteellisissa osuuksissa ilmenee, ovat hyvin pieniä. Ikä ei siis selitä sitä, millä tavalla aineiston maahanmuuttajat jakautuvat työmarkkina-aseman luokkiin. Alle 64-vuotiaana eläkkeelle jääneiden määrä – kuten aiemmin kuvattiin – on tosin kasvanut hienoisesti, mikä saattaa viitata vanhimpien maahanmuuttajaikäluokkien heikkoon kiinnittymiseen työmarkkinoille. Toisaalta valtaväestössäkään ei ole tavanonta jäädä eläkkeelle alle eläkeikäisinä, mihin vaikuttavat työmarkkinoiden työntekijöiden lisäksi monenlaiset itse työtehtävään ja työntekijään liittyvät tekijät (Karisalmi ym., 2008).

Maahanmuuttajien ikäryhmittäisissä eroissa saattaa olla kyse myös maahantuloiästä: nuorempina maahan tulevien on helpompi sopeutua uuteen yhteiskuntaan verrattuna vanhempiin ikäluokkiin (Joronen 2005b, 65). Tämän aineiston nuorimmat olivat Suomeen muuttaessaan 15-vuotiaita, joten monet mahdollisuudet, kuten esimerkiksi kielen omaksumiseen liittyvät herkkyyskaudet sekä suomalaisen peruskoulun tarjoamat mahdollisuudet on suurelta osin jo menetetty. Tätä nuorempina päiväkotitai alakouluikäisille tuleville kotoutuminen ja työmarkkinaintegraatio on helpompaa suomalaisen koulutuksen ansiosta.

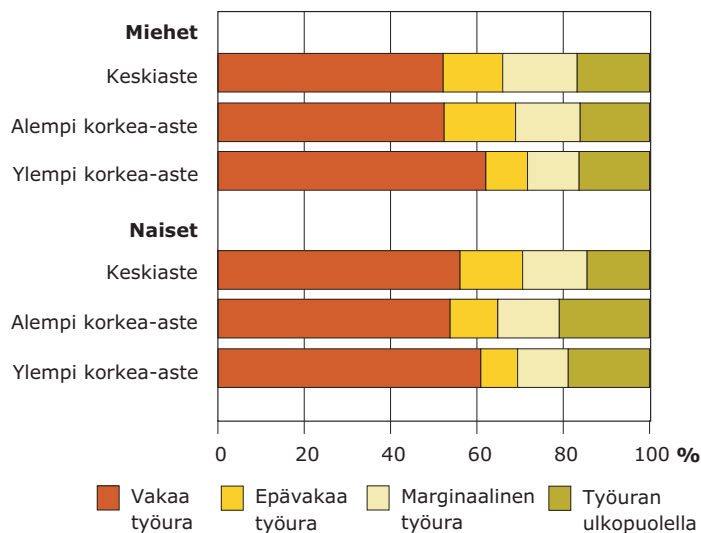
Maahanmuuttajat jakautuvat siis sukupuoli- ja ikäryhmittäin tasaisesti työmarkkina-aseman vakauden luokkiin, aivan kuten edellisessä luvussa todettiin kansalaisuusryhmien osalta. Tämä merkitsee, että yhteisvaihtelua eli muuttajien välistä riippuvuutta ei esiinny. Koska uskottava kausaliteettisuhte vaatii ensimmäisenä ehtona yhteisvaihtelun, voidaan tästä päätellä, että vuosien 2005, 2006 ja 2007 tarkasteluissa ei aineiston maahanmuuttajien iällä, sukupuolella eikä alkuperäryhmällä ollut tilastollisesti havaittavaa vaikutusta siihen, onko henkilö ollut vakaassa, epävakaassa tai marginaalisessa työmarkkina-asemassa tai täysin työmarkkinoiden ulkopuolella. Sen sijaan taustamuuttajista tutkinnon tasolla ja perheen koolla on molemmilla tilastollisesti merkitsevää yhteisvaihtelua työmarkkina-aseman vakauden kanssa. Ensiksi tämä kuvataan seuraavassa tarkastelemalla tutkinnon tason vaikutusta työmarkkina-asemaan, sitten perheen koon vaikutusta työmarkkina-asemaan. Lopuksi yhteyksiä pyritään täsmentämään kolmen muuttujan taulukon avulla.

6.1.4 Työmarkkina-aseman vakaus ja tutkinnon taso

Analyysissa käytetään vuoden 2005 tutkintotietoja, sillä kausaalisuusehtojen mukaisesti selittäjän on tapahduttava ajallisesti ennen selitettävää. Tutkinnon taso -muuttuja luokiteltiin kolmiluokkaiseksi. Keskiasteen tutkinnot, joita suoritetuista tutkinnoista on valtaosa, säilyivät omassa luokassaan. Alimman korkea-asteen sekä alemman korkeakouluasteen luokat yhdistettiin toiseksi luokaksi, joka nimettiin alemmaksi korkea-asteeksi. Ylemmän korkeakouluasteen ja tutkijakouluasteen luokat yhdistettiin kolmanneksi luokaksi, ja se

nimettiin ylemmäksi korkea-asteeksi. Luokkien yhdistäminen oli tarpeellista, jotta ylemmille koulutustasoille tulisi riittävästi tapauksia. Pienifrekvenssisissä taulukoissa koulutusmuuttuja on luokiteltu vielä karkeammaksi, ja luokat ovat keskiaste ja sitä korkeampi tutkinnon taso. Tutkinnon tasoa koskeviin tarkasteluihin ei ollut mahdollista ottaa mukaan niitä, joilta koulutus-tieto puuttuu tai joilla on suoritettuna vain perusaste. Tutkinnon tason ja työuran yhteisvaihtelu havainnollistetaan kuviossa 5.

Kuvio 5. Vuosina 1989–93 muuttaneiden ulkomaan kansalaisten työuran vakaus tutkinnon tason mukaan vuonna 2007, sukupuolet erikseen, N = 3 382

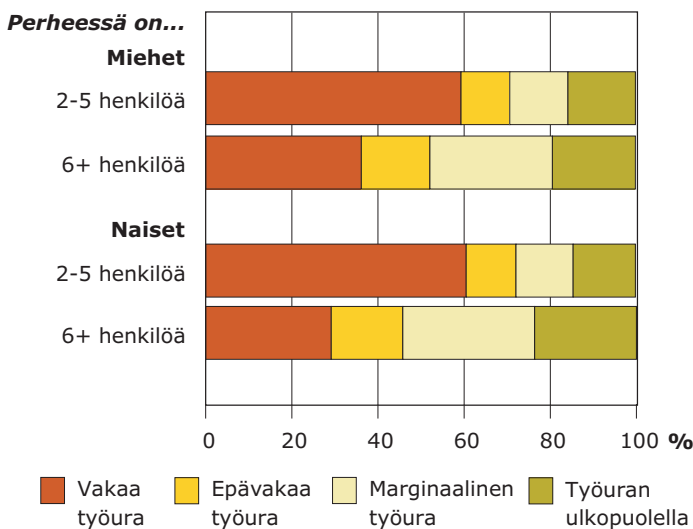

Kun kaikista tutkituista maahanmuuttajista vakaalla työuralla on ollut keskimäärin 51,5 prosenttia, on tutkinnon suorittaneista maahanmuuttajista ollut vakaalla uralla 56 prosenttia. Esimerkiksi Jorosen (2005b, 69) tutkimustulos vastaa tätä tulosta: sen mukaan minkä tahansa ammatillisen tutkinnon suorittaminen takasi vakaamman aseman työmarkkinoilla kuin pelkkä yleissivistävä koulutus. Myös tutkinnon tasolla näyttää olevan tilastollinen yhteys siihen, onko maahanmuuttaja ollut vakaalla tai muulla kuin vakaalla työural-la. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet ovat olleet kaikkein yleisimmin vakaalla työuralla. Ero keskiasteen ja ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuudessa vakaalla työuralla oli korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden hyväksi miehillä kymmenen, naisilla viisi prosenttiyksikköä. Vaikka erot eivät etenkään naisilla ole kovin suuria, ne ovat kuitenkin johdonmukaisia sekä kummankin sukupuolen kohdalla tilastollisesti merkitseviä.

6.1.5 Työmarkkina-aseman vakaus ja perheen koko

Kuten kuviosta 6 havaitaan, henkilöt, joiden perheissä on enintään viisi henkilöä, ovat selvästi useammin vakailla työurilla sukupuolesta riippumatta verrattuna henkilöihin, joiden perheessä on vähintään kuusi jäsentä. Huomioidavaa on, että muuttajien luonteen takia jatkossa analyysi painottuu niiden henkilöiden tarkasteluun, jotka kuuluvat perheisiin. Tällöin perheeseen kulumattomat jäävät pois tarkastelusta.

Kuvio 6. Vuosina 1989–93 muuttaneiden ulkomaan kansalaisten työmarkkina-aseman vakaus vuonna 2007 perheen koon mukaan sukupuolet erikseen, N = 4 940

Enintään viisihenkisen perheen naisista yli 60 prosenttia on ollut vakaalla työuralla, kun suuren perheen naisista vakaalla työuralla on ollut alle kolmannes. Miehillä ero ei ole yhtä suuri, mutta kuitenkin huomattava: siinä, missä pienessä perheessä elävistä miehistä lähes 60 prosenttia on ollut vakaalla työuralla, suuremmassa perheessä elävistä vakaalla työuralla on ollut 36 prosenttia. Vastaavasti työuran ulkopuolisten osuudet ovat suuremmat niillä, joiden talouksissa perheenjäseniä on kuusi tai enemmän.

Perheen koon ja työmarkkina-aseman välillä on todettu olevan yhteys myös aiemmissa tutkimuksissa (mm. Joronen 2005b, 69). Etenkin kulttuurissa, joissa isot perheet ovat tavallisia ja nainen on kotiäitinä, suuntautuminen työelämään on vähäisempää. Tämän aineiston tulokset poikkeavat kuitenkin yllä mainitusta kahdessa suhteessa: ensinnäkin tulosten perusteella perheen koolla näyttäisi olevan yhteys myös miesten työuraan lähes siinä määrin kuin naisten. Toiseksi havainnot suurista perheistä eivät painotu pe-

rinteisistä islamilaisista maista tulleisiin ryhmiin. Vuosien 1989–93 kohortti poikkeakin myöhemmistä kohorteista siinä, että sellaisista maista kuin Irak, Iran, Somalia, Afganistan jne. tulleilla ei ole merkittävästi muita enempää suurperheellisiä.

6.1.6 Tutkinnon taso, työmarkkina-aseman vakaus ja perheen koko: vakiointi

Kuten edellä kausaliitteitiedoista todettiin, ei pelkkä yhteisvaihtelu riitä osoittamaan syy-seuraussuhdetta kahden muuttujan välillä. Kolmansien tekijöiden vakioinnilla päästään tulkitsemaan ja täsmentämään havaittua yhteyttä. Vakiointi tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että tutkinnon tason ja työmarkkina-aseman vakauden välistä yhteyttä tarkastellaan perheen koon luokissa sen selvittämiseksi, säilyvätkö havaitut erot.

Taulukko 5. Vuosina 1989–93 muuttaneiden ulkomaalaisten miesten työmarkkina-asema tutkinnon tasoittain perheen koon mukaan 2007, N = 1 407

Perheen koko	Tutkinnon taso	Vakaa työura	Epävakaamarginaalinen työura	Työelämän ulkopuolella	Yhteensä	n
2–5 henkilöä*	Keskiasteen tutkinto	61	28	11	100	729
	Keskiastetta korkeampi tutkinto	64	24	12	100	594
6 + henkilöä**	Keskiasteen tutkinto	40	45	15	100	60
	Keskiastetta korkeampi tutkinto	42	***x	x	100	24

*P=0,214

**P=0,746

*** Tietosuojan vuoksi prosentit jätetty esittämättä.

Kun tutkinnon tason vaikutusta työmarkkina-asemaan tarkastellaan perheen koon mukaan, se pienenee olennaisesti. Yhteys ei ensinnäkään ole enää tilastollisesti merkitsevä, ja suhteelliset erot lähes häviävät. Erot sen yleisyydessä, kuinka suuri osa maahanmuuttajamiehistä on vakaalla työuralla, määrytyvät siis huomattavasti voimakkaammin perheen koon kuin tutkinnon tason mukaan: enintään viisihenkisessä perheessä elävät ovat tutkinnon tasosta riippumatta noin 20 prosenttia yleisemmin vakaalla työuralla verrattuna henkilöihin, joiden perheessä on vähintään kuusi henkilöä. Näistä muuttujista tutkinnon tason osuus työmarkkina-aseman selittäjänä jää kahdesta kolmeen prosenttiin.

Taulukko 6. Vuosina 1989–93 muuttaneiden ulkomaalaisten naisten työmarkkina-asema tutkinnon tasoittain perheen koon mukaan vuonna 2007, N = 1 150

Perheen koko	Tutkinnon taso	Vakaa työura	Epävakaa/marginaalinen työura	Työelämän ulkopuolella	Yhteensä	n
2–5 henkilöä*	Keskiasteen tutkinto	64	27	10	100	598
	Keskiastetta korkeampi tutkinto	66	21	13	100	463
6+ henkilöä**	Keskiasteen tutkinto	29	51	20	100	65
	Keskiastetta korkeampi tutkinto	44	x	x	100	24

* P=0,052

**P=0,094

Myöskään naisilla tutkinnon tason ja työmarkkina-aseman välinen yhteys ei säily muuttumattomana vakioitaessa perheen koko. Pienemmissä perheissä elävät naiset ovat suuremmissa perheissä eläviä selvästi yleisemmin vakailla työurilla samoin kuin miehetkin. Tutkinnon tason merkitys näyttäisi säilyvän voimakkaampana naisilla, joiden perheessä on vähintään kuusi henkilöä, tulos ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä. Suurten perheiden naisista keskiastetta ylempään tutkinnon suorittaneet ovat olleet 15 prosenttiyksikköä yleisemmin vakailla työurilla verrattuna keskiasteen tutkinnon suorittaneisiin. Tapausmäärä on kuitenkin sen verran vähäinen, että kovin pitkälle meneviä yleistyksiä ei havainnosta voi johtaa.

6.1.7 Yhteenveto perheen koon, tutkinnon tason ja työmarkkina-aseman välisistä suhteista

Yhteenvetona perheen koon ja tutkinnon tason välisestä yhteydestä voi todeta, että kaikkein yleisintä vakaalla työuralla oleminen on aineiston perheellisistä maahanmuuttajista naisilla, joilla on enintään viisihenkinen perhe ja keskiastetta ylempi tutkinto: heistä vakaalla työuralla on 66 prosenttia. Vastaavasti harvinaisinta vakaalla työuralla oleminen on naisilla, joilla on enintään keskiasteen tutkinto ja joiden perheen henkilöluku on vähintään kuusi. Heistä 29 prosenttia on ollut vakaalla työuralla vuosina 2005–07, mikä on 20 prosenttiyksikköä vähemmän kuin aineiston maahanmuuttajilla keskimäärin. Miehillä perheen henkilöluvun vaikutus on samansuuntainen kuin naisilla, mutta hiukan heikompana. Miehillä vakaalla työuralla oleminen on vähäisimmillään 40 prosenttia, ja korkeimmillaan 64 prosenttia. Vaikka perheen

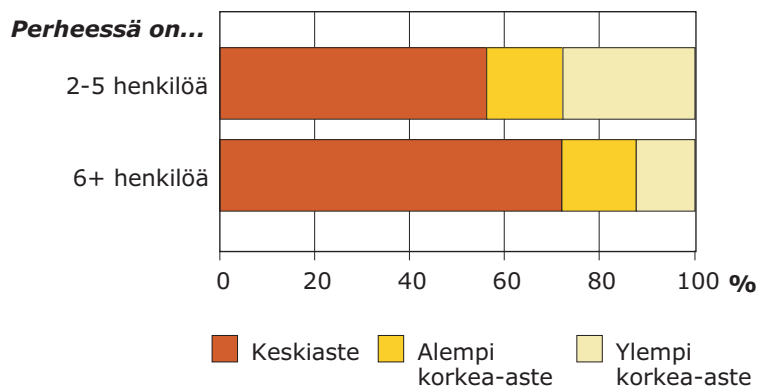
koon mukaiset erot työmarkkina-asemassa ovat huomattavia, on muistettava, että vähintään kuusihenkisiä perheitä on aineiston tutkinnon suorittaneista maahanmuuttajista lukumääräisesti harvalla, naisista ainoastaan kahdeksalla prosentilla (89 henkilöä) ja miehistä kuudella prosentilla (84 henkilöä). Tutkinnon suorittaneita pienemmän perheen omaavia on maahanmuuttajissa moninkertainen määrä. Alkuperäryhmiltään suurten perheiden joukko noudattelee koko aineiston jakaumia, eli yksittäisten kansalaisuuksien osuus ei nouse suuremmaksi kuin ryhmien suhteelliset osuudet koko aineistossa.

Kaiken kaikkiaan perheen koolla näyttäisi siis olevan suurempi merkitys aineiston maahanmuuttajien asemaan työmarkkinoilla kuin millään muulla yksittäisellä muuttujalla, jota on ollut mahdollista testata. Myöskään keskiasetta ylemmän tutkinnon suorittamisen vaikutusta työmarkkina-asemaan ei voi analyysin perusteella sulkea pois, mutta vähäinen tapausmäärä ei oikeuta kovin pitkälle meneviin johtopäätöksiin. Luultavaa onkin, että perheen koolla on yhteys paitsi työmarkkina-, myös opiskeluorientaatioon, mistä kertoisi myös se, että hyvin harvalla maahanmuuttajilla, jolla on yli viisihenkinen perhe, on suoritettuna korkea-asteen tutkinto (kuvio 7).

Maahanmuuttajat, joiden perheet ovat enintään viisihenkisiä, ovat huomattavasti useammin korkeakoulutettuja kuin ne maahanmuuttajat, joiden perheiden henkilömäärä on kuusi tai enemmän. Enintään viisihenkisiin perheisiin kuuluvista maahanmuuttajista lähes puolet on suorittanut korkea-asteen tutkinnon, kun sitä suurempiin perheisiin kuuluvista sen on suorittanut alle kolmannes.

Perheen koon ja työmarkkina-aseman yhteisvaihtelua tarkasteltiin vielä perhetyypeittäin sen tarkentamiseksi, millaisia ovat työmarkkina-aseman kannalta ideaalit perheet rakenteeltaan.

Kuvio 7. Vuosina 1989–93 muuttaneiden ulkomaan kansalaisten tutkinnon taso perheen koon mukaan 2005, N = 2 680

P<0,001

Taulukko 7. Vuosina 1989–93 muuttaneiden ulkomaan kansalaisten tutkinnon suorittaneiden työuralle jakautuminen perhetyypeittäin perheen koon mukaan 2007, N = 2 557

Perheen koko	Tutkinnon taso	Vakaa työura	Epävaka/marginaalinen työura	Työelämän ulkopuolella	Yhteensä	n
2–5 henkilöä	Pari ilman lapsia	51	29	20	100	572
	Pari ja lapsia	70	22	8	100	1 473
	Yksinhuoltaja	56	34	10	100	339
6 + henkilöä	Pari ja lapsia	40	44	16	100	166
	Yksinhuoltaja	x	x	x	x	x

Kaikkein useimmin vakailla työurilla ja harvimmin työelämän ulkopuolella ovat olleet avio- tai avoparit, joilla on lapsia yhdestä kolmeen. Yli kaksi kolmesta mainitut kriteerit täyttävästä maahanmuuttajasta on ollut vakaalla työuralla ja vain kahdeksan prosenttia on ollut työelämän ulkopuolella tarkasteluajankohtina 2005–07. Se tarkoittaa, että heidän joukossaan työuran ulkopuolella olevien osuus ei ole kasvanut edellisiin tarkasteluihin verrattuna juuri lainkaan. Vakaan työuran saavuttamisen kannalta toiseksi edullisin yhdistelmä on ollut enintään nelilapsinen yksinhuoltaja, näistä 56 prosenttia on ollut vakaassa asemassa työmarkkinoilla, ja ainoastaan kymmenesosa työmarkkinoiden ulkopuolella. Vasta kolmanneksi yleisimmin vakaalla uralla ovat olleet henkilöt, jotka kuuluvat kategoriaan 'pari ilman lapsia'. Heistä noin puolet on ollut vakaalla työuralla. Kaikkein harvimmin vakaalla työuralla ovat henkilöt, jotka elävät yli kolmilapsisessa kahden huoltajan perheessä. Vaikka vain 40 prosenttia heistä on ollut vakaalla työuralla, he eivät kuitenkaan ole heikoimmassa asemassa siinä suhteessa kuinka yleistä työelämän ulkopuolella oleminen on. Kaikkein yleisintä työelämän ulkopuolelle jääminen on nimittäin lapsettomilla pariskunnilla, joista jopa viidennes on ollut työuran ulkopuolella. Tätä voi pitää varsin yllättävänä tutkimustuloksena, sillä valtaväestössä lapsettomat parit ovat yleensä sosioekonomisen vertailun yläpäässä (vrt. Tilastokeskus 2007).

7 Johtopäätökset

7.1 Maahanmuuttajien työmarkkinaosallisuus lisääntynyt voimakkaasti

Suomen maahanmuuttohistoria on verrattain lyhyt, joten sosioekonomisen aseman kehittymisestä maassa asumisajan kasvaessa, saati seuraavien sukupolvien aseman arvioiminen on ollut tähän asti epävarmaa (Forsander 2007, 314). Saatujen tulosten valossa voidaan kuitenkin todeta vuosina 1989–93 Suomeen tulleiden maahanmuuttajien työmarkkinaosallisuuden parantuneen 14–17 maassaolovuoden aikana huomattavasti. Työmarkkinaosallisuuden lisääntymisestä kertovat sekä työllisyysasteen voimakas kohoaminen että työmarkkina-asemien johdonmukainen vakiintuminen vuosien kuluessa.

Suomeen tulleiden pakolaisten sekä paluumuuttajien määrä alkoi lisääntyä juuri silloin kun työttömyys laman seurauksena nousi ennätysellisen korkeisiin lukemiin. Monella Suomeen silloin muuttaneella kesti pitkään päästä ensimmäiseen työpaikkaan, mikä saattoi aiheuttaa työmarkkinoilta syrjäytymisen kierteen jo ennen työelämään pääsyä. Esimerkiksi Jaakkola (1991, 104) totesi ensimmäisten kiintiöpakolaisryhmien työllistyneen nousukaudella nopeasti, mutta tilanteen heikentyneen oleellisesti somalien ja entisen Jugoslavian alueen pakolaisten saapuessa Suomeen. Lama siis hidasti maahanmuuttajien työmarkkinoille kiinnittymistä. Vuosituhannen alun tarkastelu kuitenkin osoittaa, että alkuvaikeuksien jälkeen työmarkkinaintegraatio on nopeutunut.

Myönteisen kehityksen havaitseminen on merkittävää siksi, että maahanmuuttajien työmarkkina-asemia kuvataan usein työvoimaosuuksien poikkileikkauksella, jotka eivät tavoita integraation prosessiluonnetta. Hämäläinen ym. (2005) toteavatkin, että maassa asutun ajan merkitys jätetään usein huomiotta keskusteluissa maahanmuuttajien työmarkkinamenestyksestä, jolloin maahanmuuttajien mahdollisuuksista annetaan liioitellun pessimistinen kuva. Maahan muuttamiseen liittyy aina sopeutumisjakso, jonka pituus kuvaa kotoutumisprosessia/28/. (Mt., 21.) Poikkileikkaustarkastelut eivät tuo myöskään esiin integraation eritahtisuutta eri ryhmissä, jolloin pidemmän sopeutumisajan vaativat, resursseiltaan lähtökohtaisesti heikommat ryhmät, näyttävät integroituvan todellisuutta heikommin työmarkkinoille. Yksilötason pitkittäisaineisto sen sijaan mahdollistaa kotoutumisen prosessiluonneteen hahmottamisen.

7.2 Työmarkkinoiden etninen hierarkia hävinnyt

Kansalaisuusryhmittäinen työllisyysasteen seuranta maahantulovuodesta vuoteen 2007 osoitti erityisesti Somaliasta, Irakista, Iranista, Vietnamista ja Afganistanista tulleiden työllisyysasteen nousseen merkittävästi. Edellä mainituista maista tulleiden työllisyysasteet olivat nousseet hyvin matalilta lähtötasoilta vuoden 2007 loppuun mennessä samalle tasolle kuin muilla maahanmuuttajaryhmillä. Työmarkkinoiden etninen lohkoutuminen ei siis ole ollut pysyvää, vaan on hävinnyt ajan kanssa. Pakolaisuutta tuottavista maista tulevien työllisyydestä saatu kuva on aiemmissa tarkasteluissa ollut pessimistinen, joten tulos on tässä suhteessa hyvin merkittävä (vrt esim. Hämäläinen ym. 2005). Seikka, joka erottaa maahanmuuttajaryhmiä toisistaan on integraatioprosessin kesto: toisilla kansalaisuusryhmillä prosessi on ollut nopeampi ja toisilla hitaampi, ja hajonta siinä on ollut ryhmien välillä melko suuri. Pakolaisilla työhön pääseminen on kestänyt pidemmän aikaa kuin muilla ryhmillä.

Pakolaistaustaisten heikko alku työmarkkinoilla näyttäisi selittyvän ainakin osittain alkuvaiheen resurssipuutteilla. Syrjintätekiäjiä ei käytettävissä olevan aineiston puitteissa pystytty analysoimaan, mutta syrjintää koskeneet tutkimukset (esim. Jaakkola 2005, 126) osoittavat sen kohdistuvan voimakkaimmin Afrikasta tulleisiin ja muihin ulkoisesti eniten paikallisesta väestöstä poikkeaviin ryhmiin. Näiden ryhmien työllisyysasteet ovat kuitenkin saatujen tulosten mukaan nousseet huomattavasti. Toisaalta kokonaistilanteen edistymisen voi nähdä heijastavan paitsi maahanmuuttajien kotoutumista, myös suomalaisen yhteiskunnan sopeutumista ja asenteiden pehmentymistä suhteessa maahanmuuttajiin. Kuten sosiaalisen pääoman teoreetikko Robert Putnam (2000) on todennut, lisääntynyt vuorovaikutus lisää yhteisön jäsenten välistä luottamusta.

7.3 Tekijöitä vakaan työmarkkina-aseman taustalla

Maassaoloajan karttumisen merkitsee maahanmuuttajille inhimillisen, kulttuurisen, sosiaalisen ja taloudellisen pääoman lisääntymistä. Hämäläinen ym. (2005, 34) kuvaavat tätä aikaa oppimisjaksoksi. Tuon oppimisjakson aikana aineiston maahanmuuttajat ovat suorittaneet myös suomalaisia tutkintoja: vuoden 2007 loppuun mennessä noin 19 prosenttia maahanmuuttajista oli suorittanut suomalaisen tutkinnon. Keskiastetta ylempitasoisten tutkintojen suorittaneiden suhteellinen osuus tutkituista on kasvanut viidenneksestä kolmannekseen. Myös kansalaisuusryhmien väliset erot ylempien kuin keskiasenteen suorittaneiden joukossa ovat tasoittuneet.

Suomalaisilla työmarkkinoilla arvostetaan täällä suoritettuja tutkintoja. Maahanmuuttajien koulutustason tasainen nousu kertoo näiden arvostusten omaksumisesta. Maahanmuuttajat toimivat rationaalisina yksilöinä, jotka pyrkivät maksimoimaan inhimillisen pääomansa menestyäkseen työmarkkinakilpailussa. Tutkinnon suorittaminen osoittaa luottamusta suomalaiseen yhteiskuntajärjestelmään ja kouluttautumisen mielekkyyteen. Aiempi tutkimus on osoittanut, että maahanmuuttajan tie työmarkkinamenestykseen on jossain määrin riippuvainen minkä tahansa perusastetta ylemmän tutkinnon suorittamisesta (esim. Hämäläinen ym. 2005). Tässä tutkimuksessa ei pystytty tarkastelemaan eroja perusasteen ja sitä ylemmän tutkinnon tason välillä. Joitain viitteitä kuitenkin on löydettävissä. Kaikista tutkituista maahanmuuttajista vakaalla työuralla oli 52 prosenttia, kun vastaavasti minkä tahansa tutkinnon suorittaneista maahanmuuttajista vakaalla uralla oli 56 prosenttia.

Analyysissa oli mahdollista vertailla työmarkkinaosallisuutta keskiasteen ja sitä korkeamman tutkinnon suorittaneiden välillä. Keskeinen tulos on, että keskiastetta korkeamman tutkinnon suorittaneet olivat verrokkiryhmää hieman useammin vakailla työurilla, mutta erot eivät olleet merkittäviä./29/ Tulos on samansuuntainen aiempien tutkimustulosten kanssa, joiden mukaan maahanmuuttajien työmarkkina-asemaan liittyvät kausaalisuhteet kulkevat koulutuksen kautta, mutta koulutus ei silti selitä työmarkkina-asemia tyhjentävästi (esim. Hämäläinen ym. 2005, Jaakkola & Reuter 2007, Joronen 2007). Tutkinnon tason ja työmarkkina-aseman välinen yhteys osoittautuisi todennäköisesti selkeämmäksi, mikäli niitä maahanmuuttajia, jotka eivät ole suorittaneet tutkintoa voitaisi analysoida omana ryhmänään. Puutteet tutkintotietojen rekisteröinnissä johtavat siihen, että rekisteriaineiston avulla ei voi erottaa pelkän perusasteen suorittaneita niistä maahanmuuttajista, joilla on ulkomainen tutkinto, jota ei ole tutkintorekisterissä./30/ Ulkomaisten tutkintotietojen rekisteröintimenetelmien kehittäminen olisi tarpeen, jotta suomalaisen ja ulkomaisen tutkinnon merkitystä työmarkkinaosallisuudessa voitaisiin luotettavasti verrata.

Sukupuolten ja eri ikäryhmien väliset erot työmarkkina-aseman vakauudessa olivat tasoittuneet aineiston aiempaan tarkasteluun verrattuna. Kuten kansalaisuusryhmien välisten erojen kohdalla, myös iän ja sukupuolen vaikutus työmarkkina-asemaan hälvenee, kun maahanmuutosta on kulunut riittävästi aikaa.

Ennen virallista eläkeikää eläköityneiden ja muuten työmarkkinoiden ulkopuolella olevien määrä on hieman kasvanut 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Tämä saattaa heijastaa aiempia vaikeuksia kiinnittyä työmarkkinoille

Perheen koko oli työmarkkina-aseman merkittävin selittäjä tässä tutkimuksessa. Henkilöt, joiden perheissä on jäseniä kolmesta viiteen, olivat yleisemmin vakaassa asemassa työmarkkinoilla verrattuna henkilöihin, joilla on suurempi perhe. Perheen koon merkitys säilyi riippumatta tutkinnon tasosta,

sukupuolesta, ikäluokasta ja alkuperäryhmästä. Perheen kokoa voikin pitää hallitsevana selittäjänä käytetyistä muuttujista. Erityisen kiinnostava tulos on siksi, ettei perheen koko tässä tutkimuksessa ole mitään tiettyä kansalaisuusryhmää luonnehtiva ominaisuus. Se, minkä verran se yksittäisenä tekijänä selittää työmarkkina-asemaa, mikäli kaikki työmarkkina-asemaan vaikuttavat tekijät voitaisiin vakioida, jää avoimeksi. Tässä raportissa – kuten sosiaaliteollisessa tutkimuksessa yleensä – on aiheen monimutkaisuuden vuoksi hedelmällisempää puhua työmarkkina-aseman vakauden todennäköisyyttä lisäävistä tekijöistä sekä tekijöiden keskinäisistä suhteista sen sijaan, että tekijöiden väitettäisiin suoranaisesti aiheuttavan vakaan työmarkkina-aseman.

Vastakkaisena tendenssinä työmarkkina-asemien yleisen vakaantumisen kanssa on se, että työurien ulkopuolisten joukko on prosenttilyksiköissä kaksinkertaistunut samalla kun toisessa päässä työmarkkina-asemat ovat merkittävästi vakaantuneet. Tämä yhdessä perheen koon merkityksen kanssa tukevat Forsanderin (2002) päätelmää siitä, että maahanmuuttajien työmarkkina-asemassa kyse ei välttämättä ole työttömyyden ja työllisyyden välisestä liikehdinnästä, vaan työllisyys näyttäytyy vaihtoehtona kotityölle nimenomaan suuremmissa perheissä/31/.

Tyypillisiin ydinperheisiin kuuluvien tiivis kiinnittyminen työmarkkinoille saattaa liittyä suomalaisen yhteiskunnan rakenteisiin, jotka on tehty vastaamaan enemmistön tarpeisiin. Työn ja perheen yhdistäminen kahden aikuisen ja yhdestä kolmeen lapsen perheessä on tyyppillistä Pohjoismaissa. Kahden elättäjän malliin ohjaavat taloudelliset tekijät sekä hyvinvointivalttiolliset ratkaisut, kuten päivähoido. Perhetyypin ja -koon merkitys maahanmuuttajien työmarkkina-asemalle ohjaa jatkotutkimukseen: Miten suomalaisen yhteiskuntajärjestelmän rakenteet tukevat opiskelun ja työn sekä suuremman perheen yhteensovittamista, ja miten tuki kohdistuu maahanmuuttajaperheisiin? Kysymykset tekee erityisen relevanteiksi se, että tässä tutkimuksessa suurperheelliseksi eivät rajautuneet yleisten oletusten mukaisesti vain islamilaisista maista tulleet, vaan yli viisihenkisiä perheitä oli tasaisesti eri kansalaisuusryhmissä.

7.4 Ennustaako toteutunut tulevaa? Tulosten yleistettävyydestä

Tutkittuja, vuosina 1989–1993 Suomeen muuttaneita ulkomaan kansalaisia, voidaan pitää Suomen toisen maailmansodan jälkeisen maahanmuuttohistorian pioneereina. He kohtasivat suomalaisen yhteiskunnan ja väestön tilanteessa, jossa maahanmuuttajia oli vähän ja palvelujärjestelmä oli ohut. “Virallinen Suomi” oli hyvin heikosti valmistautunut kohtaamaan 1990-luvun alussa nopeasti kasvaneen maahanmuuton (Martikainen ym 2006, 32).

Vuosina 1989–93 tulleet ”maahanmuuton pioneerit” aloittelivat elämäänsä Suomessa syvän laman keskellä. Tämä hidastutti merkittävästi työmarkkinoille pääsyä. Tällä ryhmällä ei ollut odottamassa omaa viiteryhmää, joka olisi tarjonnut tukea ja informaatiota uudessa yhteiskunnassa selviämiseen. Tulijat olivat kaksijakoisessa tilanteessa: he kohtasivat laman vaikutukset ja suomalaisväestön shokkireaktion. Työmarkkinoiden murros lisäsi työttömyyttä, ja työnantajien torjuva asenne vaikeutti matalapalkka-alojen sisään-tulotyöpaikkoihin pääsyä. Omien yhteisöjen puute on vaikeuttanut tuen ja informaation saantia, mutta luultavasti ”pakottanut” monet tulijat nopeasti vuorovaikutukseen suomalaisten kanssa, mikä mahdollistaa sosiaalisen, inhimillisen ja kulttuurisen pääoman kartuttamisen. Ainakaan ei ollut vaaraa siitä, että maahanmuuttajat kiinnittyisivät vain omiin segregoituneisiin viiteryhmiinsä.

Tutkitut ”maahanmuuton pioneerit” ovat siis yleisesti ottaen saavuttaneet hyvän työmarkkina-aseman. Mutta voiko tämän perusteella ennustaa tulevaa? Tulosten yleistämiseen myöhempiin maahanmuuttajakohortteihin on tehtävä varauksia. Pakolaistaustaisten osalta on osoitettu, että aikaiset kohortit, joiksi tässä tarkasteltu kohortti lukeutuu, ovat lähtöisin vahvemmassa sosioekonomisessa asemassa olevista ryhmistä kuin myöhemmin tulleet (Kunz 1973).

Maahantulokohorttien erilaisuus on pakolaistaustaisilla ilmeisempää kuin muista syistä maahan tulleilla. Lähtömaan koulutusinfrastruktuuriin, sukupuolten välisiin eroihin sekä ikärakenteeseen: kun alkuvaiheen tulijat ovat olleet korkeammin koulutettuja, tyypillisesti miespuolisia ja nuoria muuttajia, heidän perässään on ketjumuuuttona seurannut tyypillisesti naisvaltaisempaa, matalammin koulutettua väestöä, joka on myös ikärakenteeltaan moninai-sempaa. Maahanmuuttajien sosioekonomista asemaa kuvaavien poikkileikkaustilastojen perusteella on todennäköistä, että muut ryhmät, kuten Virosta, Venäjältä ja muualta Euroopasta myöhemmin tulleet, eivät rakenteeltaan poikkea tässä tarkastelussa käytetyn aineiston kohortista oleellisesti. Heidän kohdallaan voidaan olettaa, että tulokset ennustavat myös tulevaisuutta, toisin sanoen työmarkkina-asema paranee selkeästi maassa asumisvuosien myötä. Työllisyystilastot antavat viitteitä siitä, että 2000-luvulla tulleiden sosioekonominen asema vahvistuisi nopeammin kuin aiempien kohorttien hyvän työmarkkinatilanteen siivittämänä.

Muilla kuin työperusteisilla maahanmuuttajilla työmarkkina-aseman paraneminen vaatii aikaa. Ajan pituus kuitenkin vaihtelee riippuen yksilöllisistä ja tilannetekijöistä.

7.5 Lopuksi

Eeva-Leena Vaahtio (2002, 179) totesi rekrytointikäytäntöjä tutkiessaan, että ikääntyneiden työssä jaksamiseen liittyvästä, sinänsä empaattisesta puheesta, on saattanut tulla näiden työllistymistä hankaloittava tekijä, sillä ikään liitetään yleisesti työntekoa haittaavia ominaisuuksia. Maahanmuuttajia ja erityisesti tiettyjä maahanmuuttajaryhmiä koskeva ongelmakeskeinen puhe saattaa vastaavalla tavalla muodostua itseään toteuttavaksi ennusteeksi. Tällaisessa tilanteessa maahanmuuttajataustan nähdään automaattisesti johtavan työllistymisongelmiin. Tutkijoiden vastuulle jää tuoda esiin todellisuuden moniselitteisyys. Tämän tutkimuksen päätarkoituksena on ollut valaista sitä, mitä yli vuosikymmenen Suomessa asuneille on tapahtunut työmarkkinoilla. Kattavalla tilastollisella pitkittäisaineistolla on tässä vahva selitysarvo. Tämän tutkimuksen merkittävimpana tuloksena on se, että vuosina 1989–93 Suomen tulleiden maahanmuuttajien työmarkkina-asema on vahvistunut merkittävästi. Pakolaistaustaisten maahanmuuttajaryhmien työllisyysasteiden kohoaminen muiden ryhmien tasolle on selkeä viesti siitä, että maahanmuuttajien kotoutumista seuratessa ei kannata olla kärsimätön ja että kymmenen–viisitoista vuottakin on tässä mittakaavassa lyhyt aika.

Slutsatser

Invandrarnas fotfäste på arbetsmarknaden har ökat starkt

I Finland är invandring ett relativt nytt fenomen, så det har hittills varit vanskligt att dra slutsatser om hur invandrarnas, i synnerhet följande generationers, socioekonomiska ställning utvecklats med tiden (Forsander 2007, 314). Men i ljuset av de rön vi erhållit kan man konstatera att de som invandrat åren 1989–93 efter 14–17 år i Finland har fått klart bättre fotfäste på arbetsmarknaden. Härom vittnar både en stark höjning i invandrarnas sysselsättningsgrad och en konsekvent förbättring av deras ställning på arbetsmarknaden.

Antalet flyktingar samt s.k. återflyttare som kom till Finland började öka just när arbetslösheten nådde rekordnivåer som följde av en ekonomisk depression. För många av dem som kom till Finland då tog det lång tid förrän de fick sitt första jobb, och detta kunde sätta igång en marginalisering från arbetsmarknaden redan innan man ens fått sitt första jobb. T.ex. Jaakkola (1991, 104) konstaterade att de allra första kvotflyktingkontingenterna fick jobb snabbt under goda ekonomiska tider på 1980-talet, men att läget försämrades väsentligt just när de somaliska och f.d. jugoslaviska flyktingarna kom till landet i början av 1990-talet. Depressionen bromsade alltså invandrarnas förankring på arbetsmarknaden. En titt på läget strax efter år 2000 visar att integrationen på arbetsmarknaden fått fart efter de första svårigheterna.

Att nu kunna konstatera en positiv utveckling är betydelsefullt därför, att invandrarnas ställning på arbetsmarknaden ofta beskrivs utgående från lösruckta tidpunkter, s.k. tvärsnitt, utan att dess vidare gå in på integrationsprocessen. Hämäläinen et al (2005) konstaterar att man sällan beaktar hur lång tid invandrarna hunnit bo i det nya landet då man diskuterar deras framgångar på arbetsmarknaden. Detta ger en överdrivet pessimistisk bild av invandrarnas möjligheter. Invandring innebär alltid en anpassningsperiod, och dennas längd beskriver integrationsprocessen (Idem, 21). Tvärsnittsanalyserna tar inte heller fram med hur olika fart integrationen kan ske för olika grupper. Då kan det lätt verka som om de grupper som behöver längre anpassningstid och har sämre utgångsresurser integrerades sämre än de i själva verket gör. Men om man, som vi gjort, använder ett individriktat långtidsmaterial framgår integrationens processartade karaktär däremot bra.

Den etniska hierarkin på arbetsmarknaden har försvunnit

Observationen av sysselsättningsgraden inom olika invandrarnationaliteter från invandringsåret ända till 2007 visade att sysselsättningen ökat märkbart bland invandrare från Somalia, Irak, Iran, Vietnam och Afghanistan. Vid slutet av år 2007 hade dessa gruppers sysselsättning nått samma nivå som övriga invandrargrupper, efter att ha legat långt efter i början. Den etniska blockindelningen på arbetsmarknaden har alltså inte varit varaktig, utan försvunnit med tiden. Detta var ett viktigt rön med tanke på i synnerhet dem som kommit som flyktingar, och som tidigare givit en mera pessimistisk bild (Jfr. t.ex. Hämmäläinen et al. 2005). En faktor som skiljer invandrargrupperna åt är hur lång tid integrationsprocessen tar: för vissa nationaliteter har integrationen gått snabbare, för vissa långsammare, och variationen grupper emellan har varit ganska stor. För flyktingar har det överlag tagit längre tid än för andra invandrare att få jobb.

Flyktingarnas svaga start på arbetsmarknaden ser åtminstone delvis ut att förklaras av resursbrist i begynnelseskedet. Vårt material gav inte möjlighet att analysera olika diskrimineringsfaktorer, men andra studier (t.ex. Jaakkola 2005, 126) visar att de som kommit från Afrika, liksom övriga grupper som avviker mest från majoritetsbefolkningens utseende, är mest utsatta för diskriminering. Men nya rön visar nu att sysselsättningen ökat märkbart bland dessa grupper. Å andra sidan kan man göra tolkningen att det förbättrade helhetsläget avspeglar inte bara att invandrarna integrerats, utan även att det finländska samhället anpassat sig och att inställningen till invandrare mjukats upp. Som Robert Putnam (2000), teoretiker i socialt kapital, har konstaterat, ökar ökad växelverkan förtroendet mellan medlemmarna i ett samfund.

Vad ger en stadig ställning på arbetsmarknaden?

I och med längre vistelse i det nya landet ökar invandrarnas mänskliga, kulturella, sociala och ekonomiska kapital. Denna tid kallar Hämmäläinen et al. (2005, 34) för inlärningsfas. Under den hade invandrarna i vårt material också avlagt finländska examina: Vid slutet av år 2007 hade ca. 19 procent av invandrarna avlagt en finländsk examen. Bland dessa examina hade andelen examina på högre än mellannivå vuxit från en femtedel till en tredjedel. Skillnaderna nationaliteter emellan i andel högre resp. mellanstadieexamina har också jämnat ut sig.

På den finländska arbetsmarknaden värdesätts examina som avlagts här. Att invandrarnas utbildningsnivå stadigt stigit vittnar om att de insett detta. Invandrarna agerar som rationella individer som försöker maximera sitt mänskliga kapital för att nå framgång i konkurrensen på arbetsmarknaden.

Att man avlagt en examen visar att man litar på det finländska samhällssystemet och på att det lönar sig att utbilda sig. Tidigare forskning har visat att invandrarnas framgångar på arbetsmarknaden i någon mån hänger på huruvida vederbörande avlagt någon examen utöver grundläggande nivå (t.ex. Hämäläinen et al. 2005). I vår undersökning kunde vi inte analysera skillnaderna mellan grundnivån och andra examina. Men vissa fingervisningar finns: Av alla de invandrare vi studerade hade 52 procent stadigt arbete, av dem med examen efter grundnivå 56 procent.

Vår analys möjliggjorde en jämförelse mellan sysselsättningsgraderna bland dels invandrare med examen på mellannivå, dels med högre examen. Ett viktigt rön är att de med högre examen lite oftare hade stadigt arbete, men att skillnaderna inte var betydande. Detta stämmer överens med tidigare rön, enligt vilka invandrarnas ställning på arbetsmarknaden påverkas av deras utbildning, men inte enbart av den (t.ex. Hämäläinen et al. 2005, Jaakkola & Reuter 2007, Joronen 2007). Sambandet mellan examensnivå och arbetsmarknadsställning skulle sannolikt bli tydligare ifall de invandrare som inte avlagt examen kunde analyseras som en egen grupp. Brister i registreringen av data om utbildning gör det omöjligt att i registermaterialen göra skillnad på dem med utbildning enbart på grundnivå och dem med utländsk examen (som alltså inte är upptagna i examensregistret). För att möjliggöra en tillförlitlig jämförelse mellan dels finländska, dels utländska examinas inverkan på vederbörandes sysselsättning skulle registreringen av utländska examina behöva utvecklas.

I vårt material jämnade skillnaderna i arbetsmarknadsställning mellan kön och åldersgrupper ut sig mot slutet av den period vi undersökte, på samma sätt som skillnaderna i arbetsmarknadsställning mellan olika nationaliteter.

Under första årtiondet på 2000-talet har antalet personer som pensionerats före den officiella pensionsåldern eller som annars hamnat utanför arbetsmarknaden vuxit något. Detta kan avspegla tidigare svårigheter att få fotfäste på arbetsmarknaden.

Den faktor som korrelerade mest med arbetsmarknadsställningen var vederbörandes familjs storlek. De med tre till fem personers familjer hade oftare stadigt arbete än de med större familjer. Familjestorlekens betydelse gällde oberoende av examensnivå, kön, åldersgrupp eller ursprungsland. Familjestorleken kan faktiskt betraktas som den dominerande bland de variabler vi använde. Detta rön är särskilt intressant därför att familjestorleken inte är en egenskap som karakteriserar någon särskild nationalitetsgrupp i denna undersökning. En annan fråga är i vilken mån den som enskild faktor skulle förklara vederbörandes ställning på arbetsmarknaden om alla övriga faktorer standardiserades, dvs. nollades. I föreliggande rapport – liksom i socialvetenskaplig forskning överlag – är det p.g.a. ämnets komplicerade natur fruktbarare att tala om faktorer som ökar sannolikheten för att ha stadigt arbete och om

dessa faktorers inbördes förhållanden, snarare än att påstå att faktorerna direkts skulle förorsaka en stabil ställning på arbetsmarknaden.

En motsatt tendens till den allmänna stabiliseringen av ställningen på arbetsmarknaden är att andelen invandrare som inte haft någon arbetskarriär i Finland har fördubblats samtidigt som andra invandrades ställning på arbetsmarknaden blivit märkbart stadigare. Detta kombinerat med familjestorleken betydelse stöder Forsanders (2002) slutsats att det i invandrarnas arbetsmarknadsställning inte nödvändigtvis handlar bara om arbetslöshet versus sysselsättning, utan att sysselsättning framstår som ett alternativ till hemarbete uttryckligen i större familjer.

Att de som tillhör typiska kärnfamiljer är starkare förankrade på arbetsmarknaden kan hänga samman med det finländska samhällets strukturer, som har uppstått för att motsvara majoritetens behov. I Norden är det typiskt i familjer med två vuxna och ett till tre barn att arbete och familj kombineras. Denna dubbelförsörjarmodell kommer sig av ekonomiska faktorer och av välfärdsservice såsom dagvården. Familjetypens och –storleken betydelse för invandrades ställning på arbetsmarknaden inbjuder till fortsatt forskning: Hur stöder det finländska samhällssystemets strukturer förenandet av studier och arbete och en t.o.m. större familj, och på vilket sätt får invandrarfamiljer del av stödet? Dessa frågor blir desto relevantare genom att det i vår undersökning mot förväntan inte var bara bland invandrare från islamiska länder som stora familjer förekom: Familjer med över fem medlemmar förekom ganska jämnt i olika nationalitetsgrupper.

Förutspår nuläget framtiden? Kan allmänna slutsatser dras?

De utländska medborgare som vi undersökte och som alltså flyttat till Finland åren 1989-1993 kan ses som pionjärer i Finlands invandringshistoria sedan Andra världskriget. De konfronterades med det finländska samhället och befolkningen i ett läge då det fanns lite invandrare och servicesystemet var tunt. ”Det officiella Finland” var i början av 1990-talet mycket illa förberett för en snabbt växande invandring (Martikainen et al. 2006, 32).

De ”invandrapionjärer” som kom till Finland 1989–93 inledde sitt liv i Finland mitt i en ekonomisk depression. De hade därför svårt att få arbete. De hade inga tidigare komna landsmän som kunde ge stöd och kunskap om hur man klarar sig i det nya samhället. Invandrarna konfronterades samtidigt med depressionens verkningar och den finländska befolkningens chockerade reaktion; brytnings-skedet på arbetsmarknaden ökade invandrarnas arbetslöshet, och arbetsgivarnas avvisande inställning gjorde det svårt att få ens de typiska lågavlönade inkörsportsjobben. Bristen på egna gemenskaper gjorde det svårt att få stöd och information, men troligen har många nykomlingar

”tvingats” till kontakt med finländarna, vilket lett till att de utökat sitt sociala, mänskliga och kulturella kapital. – Åtminstone har faran inte varit stor att som invandrare ty sig enbart till sin egen segregerade referensgrupp.

De ”invandrapionjärer” vi undersökt har alltså allmänt taget nått en skaplig (hyvä) ställning på arbetsmarknaden. Men kan man säga något om framtiden? Vi måste göra vissa reservationer om vi vill tillämpa våra rön på kommande invandrarkohorter. Tidigare forskning om flyktinginvandring har visat att de som kommit först – såsom invandrarna i vårt material – i snitt haft högre socioekonomisk ställning än de som kommit senare från samma land (Kunz 1973).

Skillnaderna invandringskohorter emellan är uppenbarare bland flyktingar än bland andra invandrare. De som kommit först har varit högre utbildade, ofta av manskön och unga, medan de som sedan kommit efter varit kvinnodominerade och lägre utbildade, och mera varierande till åldersstrukturen. Att döma av tvärsnittstatistiken om invandares socioekonomiska ställning är det sannolikt att de övriga grupperna, såsom senare invandrare från Estland, Ryssland och övriga Europa, inte till strukturen avviker från de invandrare (inflyttade 1989–93) som vi undersökt. För dessa tre grupper kan vi anta att våra rön påvisar framtiden, med andra ord att deras ställning på arbetsmarknaden förbättras klart i och med längre vistelse i landet. Sysselsättningsstatistiken antyder att den socioekonomiska ställningen skulle förbättras snabbare bland dem som invandrat under 2000-talet än bland de tidigare komna. Här har det fördelaktigare arbetsmarknadsläget spelat in.

Övriga invandrare än de som flyttat hit för arbetets skull behöver tid för att kunna förbättra sin ställning på arbetsmarknaden. Men hur lång tid det tar beror på individuella faktorer och situationsfaktorer.

Slutkläm

I sin studie om rekryteringspraxis konstaterar Eeva-Leena Vaahtio (2002, 179) att de i och för sig empatiska synpunkter som framförts om äldre arbetstagens ork i själva verket kanske försämrat denna ålderskategoris möjligheter att få jobb. Högre ålder förknippas allmänt med egenskaper som hämmar arbetsförmågan. På samma sätt kan ett problembetonat resonemang om invandrare och i synnerhet vissa invandrargrupper bli en profetia som förverkligar sig själv. Som om invandrarbakgrund automatiskt ledde till problem med att få arbete.

Det kommer an på forskarna att föra fram verklighetens komplexitet. Det huvudsakliga syftet med föreliggande undersökning har varit att belysa vad som hänt på arbetsmarknaden med de invandrare som bott i Finland över tio år. Vårt omfattande statistiska långtidsmaterial får här en starkt förklarande

roll. Det mest betydande rönet av vår forskning är att de som invandrade till Finland åren 1989-93 med åren fått en starkt bättre ställning på arbetsmarknaden. Att flyktinginvandrarnas sysselsättningsgrad nått samma nivå som övriga invandrargrupper är en klar hänvisning till att det inte lönar sig att vara otålig med att observera invandrarnas integration, och att t.o.m. tio-femton år är en kort tid i detta sammanhang.

Conclusions

Stronger immigrant foothold on the Finnish labour market

In Finland, larger-scale immigration is a relatively new phenomenon, and therefore it has been difficult to draw conclusions on how the socio-economic position of immigrants – especially following generations – has developed over time (Forsander 2007, 314). But in the light of, especially, our findings we may note that after a 14–17 year stay in the country, those having immigrated in 1989–1993 have gained a clearly better position on the labour market. This is seen in both their rising employment rate and their consistently stronger foothold on the labour market.

The number of refugees and that of ethnic Finns and/or their descendents moving in from the former Soviet Union started increasing in the early 1990s, just as unemployment was reaching unprecedented levels in Finland due to a very deep economic recession. For many immigrants it took a long time to get their first job, and some got into a process of exclusion from the labour market. Jaakkola (1991, 104), for example, noted that the first refugee cohorts arriving at economically good times in the 1980s found work quickly, while those arriving from Somalia and ex-Yugoslavia in the early 1990s came to a country in economic crisis. The recession clearly hampered immigrants' foothold on the Finnish labour market. A glance at the situation after the year 2000 shows that immigrants' integration on the labour market has picked up after the initial difficulties.

Seeing a favourable trend today is important because the position of immigrants on the Finnish labour market is often described only at certain points in time, so-called cross sections, without accounting for the integration process. Hämäläinen et al. (2005) note that the time of stay in the new country is seldom accounted for when immigrants' integration on the labour market is discussed. This gives an exaggeratedly pessimistic view of the opportunities of immigrants. Immigration always implies a period of adaptation, and its duration describes the integration process (Idem, 21). Nor do cross section analyses account for how different the duration of the integration process can be for various immigrant groups. It may seem as though those groups needing more time to adapt and have weaker initial resources are not as well integrated as, in fact, they are. If, on the other hand, we use a longitudinal individual-oriented material, the process-like character of integration can clearly be seen.

Labour market ethnic hierarchy disappeared

Our observations of the degree of employment among various immigrant nationalities from the year of immigration up to 2007 show that employment has increased considerably among immigrants from Somalia, Iraq, Iran, Vietnam and Afghanistan. By the end of 2007 these nationalities had reached the same degree of employment as other immigrant groups, after having lagged far behind at first. Thus, ethnic division on the labour market has not been permanent but disappeared over time. This is an important finding particularly regarding those arriving from refugee-producing countries and having earlier shown a more pessimistic picture (c.f. Hämäläinen et al. 2005). A factor separating immigrant groups is how long the integration process takes: with some nationalities, it is faster, others slower, and variation between groups has been considerable. For refugees, finding a job has, on the whole, taken more time than for other immigrants.

The weak start of refugees on the labour market seems to be explained, at least partly, by an initial lack of resources. Our material did not allow a study of various discrimination factors, but other studies, such as Jaakkola's (2005, 126), show that those arriving from Africa and other groups differing visually strongest from the majority population, are the ones most exposed to discrimination. However, new findings show that employment has picked up strongly in these groups. We can also make the interpretation that the improved overall situation reflects not only an integration-friendly attitude among immigrants, but also adaptation and more tolerant attitudes among the majority population. As Robert Putnam (2000), theorizing on social capital, has noted, increased interaction usually increases confidence between members of a community.

What gives a stable position on the labour market?

As immigrants stay longer in their new country their human, cultural, social and economic capital increases. This period is called a phase of learning by Hämäläinen et al. (2005, 34). During this phase, the immigrants of our material had also acquired education and degrees in Finland. By the end of 2007, some 19 per cent had acquired a Finnish degree. Of these educations, the proportion of degrees higher than medium level had increased from one-fifth to one-third. Differences, too, between nationalities in the proportion of high or medium level degrees had levelled out.

The Finnish labour market generally values education acquired in Finland. The steady rise in education level among immigrants shows that they have internalised these values. Immigrants act as rational individuals trying

to maximise their human capital to reach success in the competition on the labour market. An education achieved is proof of trust in the Finnish society and in the meaningfulness of educating yourself. Earlier studies have shown that the success of immigrants on the Finnish labour market correlates, to some extent, with having a degree after your basic education (e.g. Hämäläinen et al. 2005). In our study, we could not analyse the difference between basic level and other educations. But certain indications exist: whereas of all immigrants that we studied, 52 per cent had a steady job, the proportion was 56 per cent with those having a post-basic education.

Our analysis allowed a comparison between levels of employment among immigrants with a medium-level degree and those with a higher degree. A crucial finding is that those with a higher degree more often had a steady job, but this difference is not considerable. This harmonises with earlier findings, according to which the position of immigrants on the labour market is influenced by their education – but not exhaustively (e.g. Hämäläinen et al. 2005, Jaakkola & Reuter 2007, Joronen 2007). The correlation between level of education and position on the labour market would probably be clearer if those immigrants not having acquired a Finnish education could be analysed as a group of its own. Gaps in the registration of education data make it impossible to distinguish between those with an education on basic level only and those with a foreign education or degree (not included in the register). To allow a reliable comparison between Finnish and foreign educations in the role of education in finding a job, the registration of educations acquired abroad should be developed.

In our material, differences of labour market foothold between genders and age groups level out towards the end of the period studied, the same way as differences in labour market foothold between nationalities.

During the first decade of the 2000s, the number of people retiring before the official age of retirement or having for some other reason fallen off the labour market has grown somewhat. This may reflect earlier difficulties of getting a foothold on the labour market.

The factor that most strongly correlated with immigrants' positions on the labour market was the size of their families. Those with three, four or five members in the family more often had a job than those with larger families. Family size mattered regardless of education level, gender, age group or country of origin. In fact, family size can be seen as the dominating variable among those we used. This finding is the more interesting since family size is not a fact that characterises any particular nationality in our study. A different matter is how much it would, as a single factor, explain people's position on the labour market, if all the other factors were standardised, i.e. zeroed. In the present report – as in social science research overall – it is more fruitful, due to the complicated nature of the subject, to talk about factors that increase the likelihood of having a steady job and about the internal relations between

these factors rather than claiming that these factors would directly bring a stable position on the labour market.

A reverse tendency to the overall consolidation of immigrants' position on the labour market is that the proportion of immigrants not having had any work at all in Finland has doubled while at the same time other immigrants have consolidated their position considerably. This, combined with the significance of family size, backs up Forsander's conclusions (2002) that the position of immigrants on the labour market is not merely a matter of going to work or not, but also of choosing to stay at home with your family – particularly if it is a large one.

The fact that those belonging to typical core families have a stronger foothold on the labour market may be related to the structures of Finnish society, i.e. structures that have come about to meet the demands of the majority population. In Scandinavia, it is typical of families with two adults plus one, two or three children that both adults go to work. This double bread winner model is due to economic factors and welfare services such as child day care. The role of family type and size in immigrants' position on the labour market invites to further research: how do Finnish social structures support the combination of studies or work with a family – including a larger one – and in what way do immigrant families enjoy this support? These questions are the more relevant since, unexpectedly in our material, large families were found not only among immigrants from Muslim countries, but fairly evenly among various nationalities.

Does today predict tomorrow? Can general conclusions be drawn?

Those foreign nationals that we studied, i.e. those having moved to Finland between 1989 and 1993, can be seen as pioneers in Finland's immigration history after the Second World War. They met the Finnish society and population in a situation where there were few immigrants and where services for immigrants were meagre. In the early 1990s, "official Finland" was ill-prepared for rapidly growing immigration (Martikainen et al. 2006, 32).

Those "immigrant pioneers" arriving in Finland in 1989–93 started their new life here in the midst of an economic depression. Consequently, they had difficulties finding a job. They had no immigrant compatriots to give them support and knowledge of how to cope in the Finnish society. These immigrants confronted both the impacts of the depression and the shock reaction of the Finnish population; immigrant unemployment was enhanced by the depression and by the unwelcoming attitude of employers. Not even the typical low-pay initial jobs were easy to get. The lack of migrant communities of their own made it difficult for many to find support and information. On the

other hand, many were probably “forced” to enter into contact with Finns, which led to a growth in their social, human and cultural capital. – At least the danger was never great to turn to your own segregated ethnicity only for support and help.

Thus, those “immigrant pioneers” that we studied have, on the whole, reached a good position on the Finnish labour market. But can we say anything about the future? We have to make certain reservations if we want to apply our findings on future immigrant cohorts. Earlier research in refugee immigration have shown that those arriving first – as the immigrants of our material – have as a rule had a higher socio-economic position than those arriving later from the same country (Kunz 1973).

The difference between immigrant cohorts is more obvious among refugees than other immigrants. Those arriving first have been higher-educated, often males and relatively young, whereas those arriving after them have been typically females and lower-educated, and of a more varying age structure. Judging from cross-section statistics on the socio-economic position of immigrants, it is likely that other groups, such as later immigrants from Estonia, Russia and the rest of Europe do not differ essentially from those that we studied (immigrating in 1989-93). For these groups we may assume that our findings indicate the future, in other words that their position on the labour market will be clearly improved after a longer stay in the country. Employment statistics suggest that the socio-economic position improves faster among those having immigrated in the 2000s than those having arrived earlier. Here, the more favourable labour market situation has also been felt.

Immigrants other than those moving here for their work need time to be able to improve their position on the labour market. How long this will take depends on individual factors and situation factors.

And finally

In her study on recruiting practices, Eeva-Leena Vaahtio (2002, 179) notes that the views – however empathic – expressed publicly about the working capacity of elder employees may, in fact, have deteriorated this age category’s opportunities to find work. In the public opinion, old age is generally associated with factors that reduce working capacity. The same way, a problem-oriented debate on immigrants – and certain immigrant groups especially – may become a prophecy that fulfils itself – as though an immigrant background were automatically going to lead to difficulties.

It is the task of researchers to show the complexity of reality. The chief objective of the present study has been to illuminate what has happened on the labour market to those immigrants who have lived in Finland for over ten

years. Our extensive longitudinal statistical material plays an important explanatory role here. The most crucial finding of our study is that those having immigrated to Finland between 1989 and 1993 have, over the years, gained a much better position on the labour market. The fact that refugee immigrants have gained the same level of employment as other immigrant groups is a clear indication that observation of immigrants' integration is something that needs time: even ten-fifteen years may be too short a time.

Loppuviitteet

- /1/ Tälle rinnasteinen on kantaväestön käsite, mihin sisältyy ajatus pitkästä asuinhistoriasta, yhteisistä geeneistä, kulttuurista, kielestä, jopa uskonnosta, ja on käsitteenä kritisoidumpi (Martikainen & Tiilikainen 2007, 18).
- /2/ Työvoimaosuus merkitsee työllisen ja työttömän väestön yhteenlaskettua osuutta kaikista työkäisistä (Tilastokeskus 2006b). Työvoimaosuus kuvaa siis työmarkkinoilla olevien ja työmarkkinoiden ulkopuolisten työkäisten suhdelukua.
- /3/ Maahanmuuttajien elinolututkimus on ensimmäinen laaja selvitys maahanmuuttajista Suomessa. Tutkimuksen tiedot hankittiin vuonna 2002 haastattelemalla ja postikyselyinä. Tutkimuksen kohteena ovat suurimmat ulkomaalaismuuttajaryhmämme venäläiset ja virolaiset sekä somalialaiset uusina ja vietnamilaiset varhain tulleina pakolaisina. Tutkimuksessa selvitettiin muun muassa terveydentilaa, koulutusta, kielitaitoa, työtä, asumista sosiaalisia suhteita ja väkivaltakokemuksia. Tutkimus toteutettiin pääasiassa pääkaupunkiseudulla. (Paananen 2005a, 4–5.
- /4/ Korkeakoulutettujen maahanmuuttajien koulutustiedot oli koottu työhallinnon työnhakijarekisteristä. Tutkittavista melkein puolet oli venäläisiä ja toiseksi suurin ryhmä olivat virolaiset noin kymmenesosan edustuksella. (Haapakorpi 2004, 20.)
- /5/ Työmarkkina-aseman määrittelystä Forsanderin (2002) mukaan enemmän viidennessä luvussa.
- /6/ Tuloksia ei voi kuitenkaan suoraan rinnastaa toisiinsa, sillä elinolututkimuksen aineiston maahanmuuttajat olivat pääasiassa pääkaupunkiseudulla asuvia Forsanderin aineiston läpäistessä koko Suomen maahanmuuttajaväestön.
- /7/ Liebkindin ym. (2004) tutkimus koskee venäläisten, virolaisten ja etnisesti suomalaisten maahanmuuttajien kotoutumista Suomeen.
- /8/ Maahanmuuttajien pitkäaikaistiedosto sisältää vuosina 1989–2004 Suomeen muuttaneiden tiedot yrittäjyydestä, työllisyydestä ja työttömyydestä (Joronen 2007, 296).
- /9/ Tämän lisäksi on hankala päätellä, mistä etnisistä ryhmistä ulkomaisten tutkintojen rekisteröinti on kaikkein puutteellisinta. Muun muassa Haapakorpi (2004, 57) on todennut, että etenkin venäläissyntyisten maahanmuuttajien on ollut hankalaa ymmärtää muodollisen tutkinnon merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa, minkä vuoksi he eivät useissa tapauksissa ole ryhtyneet tutkinnon rinnastamisprosessiin.
- /10/ Jugoslavia, Irak, Iran ja Somalia.
- /11/ Rekrytointiasetus on kuitenkin käytännössä työnantajan ja työnhakijan suhdetta monimutkaisempi, sillä työnantajien asenteet ovat vain yksi rekrytointia ohjaava osatekijä: esimerkiksi asiakaspalvelutyöntekijöitä etsittäessä ympäröivän yhteiskunnan yleisellä asenneilmapiirillä on merkitystä, ja työnantajat saattavat jättää palkkaamatta ulkonäkönsä puolesta liian paljon poikkeavia työntekijöitä asiakkaiden kielteisten reaktioiden pelossa. (Joronen 2005b, 76.)
- /12/ Forsander (2002) on analysoinut aineistoa vuoden 1997 loppuun saakka väitöskirjassaan.
- /13/ Eri vuosina tulleet maahanmuuttajaryhmät eroavat koostumuksiltaan toisistaan, joten tulovuodesta riippuen heillä saattaisi olla tilastollisesti merkitseviä eroja työmarkkina-aseman vakauden suhteen. Tulovuoden satunnaisuudesta johtuen eroja tarkastellaan kuitenkin mieluummin muiden taustamuuttujien kuin kohorttiallyysin avulla.

- /14/ Ulkomaalaiset merkitään väestörekisteriin vasta silloin, kun maassa aiotaan oleskella vähintään vuoden verran (Hämäläinen ym. 2005, 31).
- /15/ Luokitus on afrikkalaisten osalta hyvin karkea, sillä pelkästään Saharan eteläpuolisesta Afrikasta tulleiden joukko on erittäin heterogeeninen koostumukseltaan: joukossa on pakolaisia, Suomen kansalaisten perheenjäseniä kuin opiskelijoinakin maahan muuttaneita (luokittelusta lisää ks. Forsander 2002, 107).
- /16/ Tutkimusjoukon koko vaihtelee sen mukaan, mitä muuttujaa ja minkä vuoden tietoja tarkastelussa käytetään. Aineiston esittelyssä tutkimusjoukosta puhuttaessa käytetään viimeisen saatavilla olevan - vuoden 2007 - tietoja.
- /17/ Vanhimpaan (ja pienimpään) ikäluokkaan sisältyy kahdeksan vuotta, koska analyysiin sisällytettävät syntymävuodet – alkaen vuodesta 1943 – eivät menneet luokkien välillä tasan.
- /18/ Jugoslavia, Irak, Iran, Somalia.
- /19/ Vuoden 2007 tutkintotiedoissa tätä tietoa ei ollut käytettävissä.
- /20/ Kaikki Suomen ulkomaalaiset kattava tilastointi jättää huomiotta ne maahanmuuttajat, jotka ovat saaneet Suomen kansalaisuuden, mikä heikentää työttömyystilastoja. Samoin on huomioitava, että maahanmuuttajien määrä lisääntyy jatkuvasti, mikä myös heikentää poikkileikkausten työttömyysasteita.
- /21/ Vertailussa on huomioitava se, että koko väestön työllisyysaste lasketaan 15–64-vuotiaista, kun tämän tutkielman aineiston nuorimmat ovat olleet vuoden 2007 lopussa vähintään 29-vuotiaita. Tämän lisäksi maahanmuuttajien ikärakenne on voimakkaasti painottunut ns. ideaalissa työiässä oleviin.
- /22/ Hämäläisen ym. (2005) tutkimuksen seuranta-aika oli enintään yhdeksän vuotta, tässä tutkimuksessa seuranta-aika on henkilön tulovuodesta riippuen 11–15 vuotta.
- /23/ Tässä raportissa käytetyn kohortin erityispiirteistä luvussa kahdeksan.
- /24/ Ajan kulumisen merkitsee myös sitä, että pitkittäisaineiston kuvaama ryhmä vanhenee, mistä aiheutuu tyhjiä soluja: aineiston nuorimmat ovat vuonna 2007 olleet jo 29-vuotiaita, joten 1989–93 tulleen maahanmuuttajaväestön nuorisotyöttömyys ei näy tässä aineistossa.
- /25/ Ensimmäisen, jakson ”maahantulovuosi sekä vuodet 1996 ja 1997” tiedot Forsander 2002, 177.
- /26/ Näistä luvuista ei ole erotettu alle 65-vuotiaina eläkkeelle jääneitä, joten muistetaan, että heitä on työuran ulkopuolisista keskimäärin yksi kolmasosa.
- /27/ Forsander käytti tarkastelussaan tämän aineiston tietoja vuosilta 1997, 2001 ja 2004.
- /28/ Tutkijoiden toteuttaman skenaariotarkastelun yhtenä päätuloksena oli, että sopeutumisprosessin nopeutuminen merkitsee mittavia säästöjä kansantaloudellisesti. Näin ollen maahanmuuttajien kotoutumista edistävien toimenpiteiden edelleen kehittäminen on suotavaa myös tästä näkökulmasta. (Hämäläinen ym. 2005, 21.)
- /29/ Työmarkkina-asemaa selittävien tulosten tulkinta rajoittui teknisistä syistä maahanmuuttajiin, jotka kuuluvat perheeseen, eli perheeseen kuulumattomat jäivät työmarkkina-asemaa selittävän analyysin ulkopuolelle.
- /30/ Ulkomainen tutkinto tallentuu tutkintorekisteriin ulkomaisen tutkinnon rinnastuspäätöksen yhteydessä. Lisäksi aineiston tutkintotietoja on täydennetty työhallinnon rekisteritiedoilla. Mikäli maahanmuuttajalla ei ole rinnastuspäätöstä, tai hän ei ole ollut työhallinnon asiakkaana, ei tutkintotietoa ole saatavissa.
- /31/ Erona mainitun tutkimuksen tuloksiin tässä tarkastelussa ei kuitenkaan ole kyse asetelmasta, jossa suuret perheet keskittyisivät tiettyihin kansallisuusryhmiin, joissa naiset tyypillisesti työskentelevät valtaväestöä yleisemmin kotona. Tämä kuvaa tarkastellun kohortin erityispiirteitä.

Liite 1.

Pääasiallinen toiminta, ptoim = työllinen, työtön, muu

ptoim00 = vuosi 2000
ptoim01 = vuosi 2001
ptoim04 = vuosi 2004

ptoim05 = vuosi 2005
ptoim06 = vuosi 2006
ptoim07 = vuosi 2007

Vakaalla työuralla

työl + työl + työl
muu + työl + työl
työt + työl + työl

Epävakaalla työuralla

työl + työl + työt
työl + työt + työl
työt + työt + työl
työt + työl + työt
muu + muu + työl
muu + työl + muu
työl + työl + muu
työl + muu + työl
työt + työl + muu
työt + muu + työl
muu + työl + työt

Työmarkkinoiden marginaalissa

työl + työt + työt
työt + työt + työt
muu + muu + työt
muu + työl + työt
muu + työt + työt
työ + työt + muu
työt + muu + työt
työl + työt + muu
työl + muu + työ
muu + työt + muu

Työvoiman ulkopuolella

muu + muu + muu
työl + muu + muu
työt + muu + muu

Liitetaulukot

1. Etnisen tai maahantulon syyhyn liittyvien alkuperäryhmien sukupuolirakenne (%) 2007

Kansalaisuusryhmä	Mies	Nainen	Yhteensä	N
Pakolainen	62,0	38,0	100	1 121
Ent. NL	42,5	57,5	100	3 022
Länsimaat	61,0	39,0	100	1 397
Afrikka	86,0	14,0	100	403
Aasia	61,0	39,0	100	954
Yhteensä	55,0	45,0	100	6 897

p=0,001

2. Kansalaisuusryhmittäinen sukupuolirakenne (%) 2007

Alkuperä	Mies	Nainen	Yhteensä	N
Ent. NL	40	60	100	2 016
Viro	43	57	100	735
Jiis, Vietnam, Afganistan	62	38	100	1 121
Saharan et. Afr., tuntematon	69	31	100	499
Eu, Pohj.m., Pohj.Am., Itä-Eur., Kiina, Intia	62	38	100	1 660
Et.Am., Maghreb	80	20	100	268
Lähi-itä, Turkki, Itä-Aasia	78	22	100	403
Thaimaa, Filippi.,Oseania	20	80	100	195
Yhteensä	55	45	100	6 897

p=0,001

3. Etnisen tai maahantulon syyhyn liittyvien alkuperäryhmien jakautuminen ikäluokkiin (%) 2007

Alkuperä	Syntymävuosi					Yhteensä	N
	1943–1950	1951–1957	1958–1964	1965–1971	1972–1978		
Pakolainen	4	13	28	36	19	100	1 121
Ent. NL	14	22	29	24	11	100	3 022
Länsimaat	11	17	35	33	5	100	1 397
Afrikka	2	9	41	46	3	100	403
Aasia	4	15	36	38	6	100	954
Yhteensä	3	17	25	40	15	100	6 897

p= 0,001

4. Perheen koko kansalaisuusryhmän mukaan, työikäiset 2005

Kansalaisuusryhmä	Perheessä 2–5 henkilöä	Perheessä väh. 6 henkilöä	Yhteensä	n	Kaikki työikäiset (N) 2005
Ent. NL	91,0	9,0	100	1 544	2 096
Viro	92,0	8,0	100	535	773
Jiis, Vietnam, Afganistan	91,0	9,0	100	838	1 143
Et. Afr, tuntematon	93,0	7,0	100	354	513
Eu, Pohj.m., Pohj.Am., Itä-Eur., Kiina, Intia	92,0	8,0	100	1 250	1 715
Et.Am., Maghreb	93,0	7,0	100	197	270
Lähi-Itä, Turkki, Itä-Aasia	90,0	10,0	100	300	410
Thaimaa, Filippiinit, Oseania	90,5	9,5	100	147	198
Yhteensä	91,0	9,0	100	5 165	7 118

ns.

5. Vuoden 2007 tutkinnon taso vuoden 1997 tutkinnon tason mukaan (%)

Tutkinnon taso 1997	Keskiaste 2007	Alempi korkea-aste 2007	Ylempi korkea-aste 2007	Yhteensä	N
Esi- ja perusaste	50	26	24	100	2 480
Keskiaste	52	27	21	100	981
Alempi korkea-aste	52	23	25	100	254
Ylempi korkea-aste	48	28	24	100	318
Yhteensä	50	26	24	100	4 033

ns.

6. Tutkinnon taso suorituspaikan mukaan 2007 (%)

Tutkinnon suorituspaikka	Keskiaste	Alin korkea-aste	Alempi korkea-aste	Ylempi korkea-aste	Tutkija-kouluaste	Yhteensä	N
Ulkomailla	49	13	13	23	2	100	2 711
Suomessa	53	9	17	14	8	100	1 322
Yhteensä	51	13	14	19	3	100	4 033

p=0,001

7. Tutkinnon taso tulokansalaisuusryhmän mukaan 2007 (%)

Kansalaisuusryhmä	Keskiaste	Alin korkea-aste	Alempi korkea-aste	Ylempi korkea-aste	Tutkija-kouluaste	Yhteensä	N
Ent. NL	49	11	15	21	4	100	1 162
Viro	48	11	16	21	4	100	442
Jiis, Vietnam, Afganistan	53	14	13	18	3	100	663
Saharan eteläpuol. Afrikka, tuntematon	52	13	15	18	2	100	28
Eu, Pohj.m, Pohj.Am., Itä-Eur., Kiina, Intia	50	12	15	20	4	100	995
Et.Am., Maghreb	54	11	8	22	6	100	153
Lähi-itä, Turkki, Itä-Aasia	51	12	12	21	3	100	218
Thaimaa, Filippiinit, Oseania	55	11	19	11	4	100	114
Yhteensä	50	12	14	20	4	100	4 033

ns.

8. Jakautuminen työurille tulokansalaisuusryhmittäin 2005–07, N = 6 760

Kansalaisuusryhmä	Vakaa työura	Epävakaa työura	Marginaalinen työura	Työuran ulkopuolella	Yhteensä	N
Ent. NL	51	12	16	21	100	1 979
Viro	51	12	14	24	100	722
Jiis, Vietnam, Afganistan	53	11	15	21	100	1 097
Et. Afr, tunt.	50	10	15	25	100	488
Eu, Pohj.m., Pohj.Am., Itä-Eur., Kiina, Intia	53	12	14	21	100	1 626
Et.Am., Maghreb	52	10	14	25	100	261
Lähi-Itä, Turkki, Itä-Aasia	46	14	18	23	100	394
ThaiFil, Oseania	54	12	12	22	100	193

9. Jakautuminen työurille sukupuolen mukaan (%)

Sukupuoli	Vakaa työura	Epävakaa työura	Marginaalinen työura	Työuran ulkopuolella	Yhteensä	N
Mies	51,0	11,0	15,5	22,5	100	3 680
Nainen	52,0	12,0	15,0	21,0	100	3 080
Yhteensä	51,5	11,5	15,0	22,0	100	6 760

ns.

10. Jakautuminen työurille ikäluokan mukaan (%), miehet

Syntymävuosi	Vakaa työura	Epävakaa työura	Työura-marginaali	Työuran ulkopuolella	Yhteensä	N
1943–50	52,0	12,0	18,0	18,0	100	350
1951–57	48,0	12,0	15,0	25,0	100	654
1958–64	51,0	10,0	14,5	24,5	100	1 205
1965–71	52,0	12,0	15,0	21,0	100	1 124
1972–78	48,0	11,0	20,0	21,0	100	347
Yhteensä	51,0	11,0	15,5	22,5	100	3 680

ns.

11. Jakautuminen työurille ikäluokan mukaan (%), naiset

Syntymävuosi	Vakaa työura	Epävakaa työura	Työura-marginaali	Työuran ulkopuolella	Yhteensä	N
1943–50	50,0	12,0	15,0	23,0	100	309
1951–57	51,0	10,0	18,0	21,0	100	558
1958–64	53,0	11,0	15,5	20,5	100	931
1965–71	53,0	12,0	13,0	22,0	100	981
1972–78	52,0	17,0	13,0	18,0	100	301
Yhteensä	52,0	12,0	15,0	21,0	100	3080

ns.

Lähteet

- Ahmad, Akhlaq** (2005) Getting a job in Finland: the social networks of immigrants from the Indian subcontinent in the Helsinki metropolitan labour market. Research reports, Department of Sociology, University of Helsinki; no. 247. Helsinki: University of Helsinki, Department of Sociology.
- Aho, Simo & Koponen, Hannu** (2007) Työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin osallistuneiden seuranta II. Tutkimus rekisteriaineistosta vuosilta 2002–2005. Työpoliittinen tutkimus 324. Helsinki: Työministeriö.
- Alitolppa-Niitamo, Anne & Abdullahi, Ali** (2001) Somalidiaspora Suomessa – muutoksia, haasteita ja haaveita. Teoksessa Annika Forsander & Elina Ekholm & Petri Hautaniemi (toim.) Monietnisyyden, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Palmenia-kustannus. 134–148.
- Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka** (1999) Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: WSOY.
- Allardt, Erik & Starck, Christian** (1981) Vähemmistö, kieli ja yhteiskunta. Porvoo: WSOY.
- Bourdieu, Pierre** (1985) Sosiologian kysymyksiä. Tampere: Vastapaino.
- Ekholm, Elina** (1994) Syrjäytyä vai selviytyä – pakolaisten elämää Suomessa. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 1994: 9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Forsander, Annika** (2001) Etnisten ryhmien kohtaaminen. Teoksessa Annika Forsander & Elina Ekholm & Petri Hautaniemi (toim.) Monietnisyyden, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Palmenia-kustannus. 31–56.
- Forsander, Annika & Ekholm, Elina** (2001) Maahanmuuttajat ja työ. Teoksessa Annika Forsander & Elina Ekholm & Petri Hautaniemi (toim.) Monietnisyyden, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Palmenia-kustannus. 57–82.
- Forsander, Annika & Alitolppa-Niitamo** (2000) Maahanmuuttajien työllistyminen ja työhallinto – keitä, miten ja minne? Työhallinnon julkaisu 242. Helsinki: Työministeriö.
- Forsander, Annika** (2002) Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.
- Forsander, Annika & Raunio, Mika & Salmenhaara, Perttu & Helander, Mika** (2004) Sykettä ja suvaitsevaisuutta. Globaalien osaamisen kansalliset rajat. Helsinki: Edita.
- Forsander, Annika** (2007) Kotoutuminen sukupuolittuneille työmarkkinoille? Maahanmuuttajien työmarkkina-asema yli vuosikymmenen Suomeen muuton jälkeen. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto, 312–334.
- Haapakorpi, Arja** (2004) Kulttuurista rajankäyntiä: korkeakoulutettujen ja nuorten maahanmuuttajien työmarkkina- ja koulutushistoria ja -orientaatio. Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia raportteja ja selvityksiä 43. Helsinki: Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia.
- Harinen, Päivi & Niemelä, Heli** (2005) Nuorten maahanmuuttajien elämää ja kokemuksia. Teoksessa Seppo Paananen (toim.) Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 157–171.
- Heikkilä, Elli & Pikkarainen, Maria** (2006) Maahanmuuttajien työllisyys. Teoksessa Tuomas Martikainen (toim.) Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 257–277.
- Heikkilä, Tarja** (2005) Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.

- Hämäläinen, Kari & Kangasharju, Aki & Pekkala, Sari & Sarvimäki, Matti** (2005) 1990-luvun maahanmuuttajien työllisyys, tuloverot ja tulonsiirrot. Helsinki: Työministeriö.
- International Migration Outlook 2009** (2009) Paris: OECD.
- Jaakkola, Magdalena** (1991) Suomen ulkomaalaiset: perhe, työ ja tulot. Työpoliittinen tutkimus 15. VAPK-kustannus.
- Jaakkola, Magdalena** (2005) Suomalaisen suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003. Työpoliittinen tutkimus 286. Helsinki: Työministeriö.
- Jaakkola, Magdalena & Reuter, Anni** (2007) Maahanmuuttajanaiset entisen Neuvostoliiton alueelta. Resurssit ja sijoittuminen työmarkkinoille. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto, 335–358.
- Joronen, Tuula** (2005a) Yhteenveto tuloksista: Pääkaupunkiseutu Suomen monikulttuurisuuslaboratoriona. Teoksessa Tuula Joronen (toim.) Maahanmuuttajien elinolot pääkaupunkiseudulla. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 159–166.
- Joronen, Tuula** (2005b) Työ on kahden kauppa – maahanmuuttajien työmarkkina-asemien ongelmia. Teoksessa Seppo Paananen (toim.) Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 59–82.
- Joronen, Tuula** (2007) Työmarkkinoiden monenlaiset maahanmuuttajanaiset. Haaste suomalaiselle sukupuolijärjestelmälle. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto, 285–311.
- Kanervo, Otto** (2006) Korkeasti koulutetut ja työ. Valintojen rationaalisuus eurooppalaisessa vertailussa. Turku: Turun yliopisto.
- Liebkind, Karmela & Mannila, Simo & Jasinskaja-Lahti, Inga & Jaakkola, Magdalena & Kyntäjä, Eve & Reuter, Anni** (2004) Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Helsinki: Gaudeamus.
- Maahanmuuttajien ohjaaminen työmarkkinoille** (1997) Maahanmuuttajien ohjaaminen työmarkkinoille ja koulutukseen ohjaamisprojektiryhmän (MASI) loppuraportti. Työhallinnon julkaisu 174. Helsinki: Työministeriö.
- Martikainen, Tuomas & Sintonen, Teppo & Pitkänen, Pirkko** (2006) Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa Tuomas Martikainen (toim.) Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 9–41.
- Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja** (2007) Maahanmuuttajanaiset: Käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto. 15–37.
- Mäkinen, Anna-Kaisa, Reuter, Niklas & Uusikylä, Petri & Tuominen, Annina** (2005) Maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen arviointi. Työpoliittinen tutkimus 267. Helsinki: Työministeriö.
- Nätti, Jouko** (1988) Työmarkkinoiden lohkoutuminen Suomessa. Helsinki: Työministeriö.
- Paananen, Seppo** (1999) Suomalaisuuden armoilla: ulkomaalaisten työnhakijoiden luokittelu. Tilastokeskus. Tutkimuksia 228. Helsinki: Tilastokeskus.
- Paananen, Seppo** (2005a) Alkusanat. Teoksessa Seppo Paananen (toim.) Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 4–5.
- Paananen, Seppo** (2005b) Maahanmuuttajien integrointi: vaikea ja ristiriitainen hanke. Teoksessa Seppo Paananen (toim.) Maahanmuuttajien elämää Suomessa Helsinki: Tilastokeskus, 173–180.

- Pekkala, Sari** (2004) Maahanmuuton taloudelliset vaikutukset: kirjallisuuskatsaus. VATT-keskustelualoiteita 334. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Perhoniemi, Riku & Jasinskaja-Lahti, Inga** (2006) Maahanmuuttajien kotoutuminen pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2006:2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Pohjanpää, Kirsti** (2003) Syrjintä. Teoksessa Kirsti Pohjanpää & Seppo Paananen & Mauri Nieminen (toim.) Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Helsinki: Tilastokeskus. 65–77.
- Rifkin, Jeremy** (1997) Työn loppu. Helsinki: WSOY.
- Ruuskanen, Petri** (2002) Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. Teoksessa Petri Ruuskanen (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi: näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. Jyväskylä: PS-kustannus. 5–27.
- Saarikallio-Torp, Miia & Wiers-Jenssen, Jannecke** toim. (2010). Nordic students abroad. Student mobility patterns, student support systems and labour market outcomes. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 110, 2010.
- Silvennoinen, Heikki** (2002) Koulutus marginalisaation hallintana. Helsinki: Gaudeamus.
- Suikkanen, Asko & Linnakangas, Ritva & Martti, Sirpa & Karjalainen, Anne** (2001) Siirtymien palkkatyö. Sitran raportteja 16. Helsinki: Sitra.
- Sutela, Hanna** (2005) Maahanmuuttajat palkkatyössä. Teoksessa Seppo Paananen (toim.) Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 83–109.
- Söderqvist, Minna** (2005) Ulkomaalaiset työnantajan silmin – ”Se on niinku se tyyppi, tyyppi ja osaaminen, ei se tutkinto ei”. Helsinki: Helia.
- Söderqvist, Minna** (2006) Työnantajien näkemyksiä ulkomaalaisista työpaikoilla. Teoksessa Tuomas Martikainen (toim.) Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 278–295.
- Tarnanen, Mirja & Suni, Minna** (2005) Maahanmuuttajien kieliympäristö ja kielitaito. Teoksessa Seppo Paananen (toim.) Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 9–21.
- Tiilikainen, Marja** (2007) Somaliäidit ja transnationaalinen perhe. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto, 266–284.
- Tilastokeskus** (2005) Ulkomaalaiset ja siirtolaiset 2004. Väestö 2005. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tilastokeskus** (2006a) Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2005. Väestö 2006. Helsinki: Tilastokeskus.
- Vahtio, Eeva-Leena** (2002) Rekrytointi, ikä ja ageismi. Helsinki: Työministeriö.
- Valtonen, Kathleen** (1999) Pakolaisten integroituminen Suomeen 1990-luvulla. Työhallinnon julkaisu 228. Helsinki: Työministeriö.

Elektroniset lähteet

- Chiswick, Barry & Miller, Paul W.** (2007) The International Transferability of Immigrants` Human Capital Skills. IZA Discussion Paper No. 2670. Bonn: Institute for the Study of Labor. Luettavissa [www-sivuilta: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=977520](http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=977520). 17.10.2007.
- Gächter, August** (2007) Migration Policies for the Highly Skilled: The Case of International Graduates. Migration and Social Mobility Working Papers No. 7. Luettavissa [www-sivuilta: http://www.zsi.at/at-tach/p07_07_drc.pdf](http://www.zsi.at/at-tach/p07_07_drc.pdf).18.10.2007.
- Karisalmi, Seppo & Tuominen, Eila & Kaliva Kasimir** (2008) Eläkeaikomukset ja eläkkeellesiirtyminen. Seurantatutkimus Joustava eläkeikä -tutkimuksen aineistosta. Luettavissa [www-sivulta http://www.etk.fi/Binary.aspx?Section=58009&Item=63415](http://www.etk.fi/Binary.aspx?Section=58009&Item=63415). 1.9.2010.
- Manninen, Milla** (2002) Katsaus kotoutumistutkimukseen. Luettavissa [www-sivulta http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/07_aineistot_kirjasto/02_julkaisut_raportit/kototutk_fin.pdf](http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/07_aineistot_kirjasto/02_julkaisut_raportit/kototutk_fin.pdf). 15.10.2007.
- SOPEMI OECD** (2006) International migration outlook. Luettavissa [www-sivuilta: http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/sopemi_fin.pdf](http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/sopemi_fin.pdf). 16.10.2007.
- STM** (2006) Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 197/2006. Luettavissa [www-sivuilta: http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/7085/index.htm](http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/7085/index.htm). 15.2.2008.
- Tampereen yliopiston menetelmäopetus.** Luettavissa [www-sivuilta: http://www.fsd.uta.fi/metelmamaopetus/intro.html](http://www.fsd.uta.fi/metelmamaopetus/intro.html). 1.3.2007.
- Tilastokeskus** (2003) Luettavissa [www-sivuilta: http://www.stat.fi/tup/tietoaika/tilaajat/ta_09_03_tyomarkkinat.html](http://www.stat.fi/tup/tietoaika/tilaajat/ta_09_03_tyomarkkinat.html). 15.10.2007.
- Tilastokeskus** (2006b) Luettavissa [www-sivuilta: http://www.stat.fi/tup/verkkokoulu/data/tvt/03/03/esimerkit.html](http://www.stat.fi/tup/verkkokoulu/data/tvt/03/03/esimerkit.html). 27.9.2007.
- Tilastokeskus** (2007) Luettavissa [www-sivuilta: http://www.stat.fi/til/tjt/2007/tjt_2007_2009-05-20_kat_004_fi.html](http://www.stat.fi/til/tjt/2007/tjt_2007_2009-05-20_kat_004_fi.html). 1.9.2010.
- Tilastokeskus** (2008). Luettavissa [www-sivuilta: http://www.stat.fi/til/tyti/2008/03/tyti_2008_03_2008-04-22_tau_015_fi.html](http://www.stat.fi/til/tyti/2008/03/tyti_2008_03_2008-04-22_tau_015_fi.html). 19.5.2008.
- Tilastokeskus** (2010) [stat.fi](http://www.stat.fi).
- Torvi, Kai** (2007) Maahanmuutto vastauksena työvoiman saatavuuteen. Työministeriön analyysija. Helsinki: Työministeriö. Luettavissa [www-sivuilta http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/071_analyysit/analy2_maahanmuutto.pdf](http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/071_analyysit/analy2_maahanmuutto.pdf). 15.11.2007.
- Työministeriö** (2006). Luettavissa [www-sivuilta: http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/08_maahanmuuttotilastot/kal_su.pdf](http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/08_maahanmuuttotilastot/kal_su.pdf). 10.1.2008.
- Väestöliitto** (2005). Luettavissa [www-sivuilta: http://www.vaestoliitto.fi/mp/db/file_library/x/IMG/72339/file/ekvaalitivaitteidennettiversio_2501_pdf.pdf](http://www.vaestoliitto.fi/mp/db/file_library/x/IMG/72339/file/ekvaalitivaitteidennettiversio_2501_pdf.pdf). 19.10.2007.

Maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatio

Miten vuosina 1989–93 tulleet maahanmuuttajat ovat integroituneet suomalaisille työmarkkinoille? Ovatko he työllistyneet vai onko työttömyysaste yhtä korkealla tasolla kuin ensimmäisinä vuosina maahantulon jälkeen? Vaikuttaako etninen hierarkia yli kymmenen vuotta Suomessa asuneiden maahanmuuttajien työmarkkina-asemaan, vai ovatko eri ryhmien väliset erot tasaantuneet ajan kuluessa? Millaiset tekijät maahanmuuttajien työllistymiseen vaikuttavat?

Muun muassa näihin kysymyksiin vastataan tässä tutkimuksessa, jossa on hyödynnetty tilastokeskuksen kokoamaa rekisteriaineistoa vuosina 1989–93 Suomeen tulleista maahanmuuttajista. Ainutlaatuisella yksilötason pitkäaikaisaineistolla on ollut mahdollista tarkastella maahanmuuttajayksilöiden ja -ryhmien työllisyyden kehittymistä vuosien kuluessa, ja käyttää siinä monipuolisia taustatietoja. Tarkastelu ulottuu vuoteen 2007 saakka, joten maassaoloaikaa on kertynyt enimmillään 17 vuoden ajan.

Helsingin seudun kehityksen kannalta maahanmuuttajien työmarkkinaintegraation onnistuminen on erityisen tärkeää, koska niin suuri osa maahanmuuttajista on asettunut tälle alueelle. Tältä osin saadut tulokset ovat myönteisiä. Tutkimuksessa osoitetaan, että vuosina 1989–93 maahan tulleiden eri maahanmuuttajaryhmien asemat työmarkkinoilla eroavat toisistaan yli kymmenen maassaolovuoden jälkeen ainoastaan työllistymiseen kuluneessa ajassa, ei työllisyysasteissa.

JULKAISUTILAUKSET

p. 09 310 36293

INTERNETwww.hel.fi/tietokeskus